

DIAGNÒSTIC EN PROFUNDITAT SOBRE LA INTEGRACIÓ DELS I LES JOVES DE 14 A 18 ANYS MIGRATS A CATALUNYA

Convocatòria:

Agència
de Gestió
d'Ajuts
Universitaris
i de Recerca

**Ajuts per a incentivar la recerca
aplicada i la formació universitària
en matèria d'immigració a
Catalunya (ARAFI-DGR 2010)**

Coordinadora: RUTH VILÀ BAÑOS

Equip de Recerca: Olga Gonzalez
Esther Luna
M. Àngels Marin
Berta Palou
M.Àngels Pavon
Marta Sabariego
Anna Velasco
Erika López (becària)

15/06/2012

Aquesta publicació compta amb la següent llicència de Creative Commons:

Estadística inferencial aplicada a l'educació està subjecte a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SinObraDerivada 3.0 (CC BY-NC-ND 3.0)

ÍNDIX

I.	INTRODUCCIÓ	5
1.1.	Els i les joves migrats	8
1.2.	Concepte d'integració	10
1.3.	La ciutadania com a mitjà per aconseguir la integració	12
1.4.	Aprenentatge de la llengua al país d'acollida en la integració dels migrats i migrades	14
1.5.	Participació ciutadana	16
1.6.	La construcció de la identitat i el sentiment de pertinença	18
II.	METODOLOGIA	21
2.1.	Objectius i disseny metodològic	21
2.2.	Fases de la recerca: tècniques de recollida i anàlisi de la informació	24
	Fase 1: estudi descriptiu-predictiu sobre els elements clau per a la integració dels i les joves migrats a Catalunya	24
	Fase 2: estudi en profunditat dels processos d'integració dels i les joves migrats a Catalunya	25
	Fase 3: elaboració de propostes per a la convivència	29
2.3.	Rigor metodològic	30
III.	RESULTATS	32
3.1.	Estudi descriptiu-predictiu sobre els elements per a la integració dels i les joves migrats a Catalunya	32
3.1.1.	Concepte de ciutadania com a estatus	33
3.1.2.	Imaginari social sobre la immigració	34
3.1.3.	La convivència intercultural en l'espai públic	36
	• Diversitat cultural i el fet migratori	36
	• Valoració de la diversitat cultural	38

• Tipus de relacions	41
3.1.4. Dimensió cognitiva-cultural de la integració	42
• Llengua catalana	42
• Problemes i assumptes públics	43
• Normes comunes	45
3.1.5. Dimensió social de la integració	45
3.1.6. Dimensió identitària de la integració	47
3.1.7. Elements configuratius de la integració	51
3.1.8. Anàlisi predictiva de la integració	53
3.2. Estudi en profunditat dels processos d'integració dels i les joves migrats a Catalunya: La visió dels i les joves	60
3.2.1. Imaginari social de la immigració i projecte migratori	61
3.2.2. Convivència en l'espai públic	63
3.2.3. Aspectes que afavoreixen la integració	66
3.2.4. Aspectes que dificulten la integració	69
3.2.5. Propostes d'intervenció	72
3.3. Estudi en profunditat dels processos d'integració dels i les joves migrats a Catalunya: La visió dels i les professionals	73
3.3.1. Concepte d'integració	74
3.3.2. Percepció de la immigració	74
3.3.3. Imaginari social de la immigració i projecte migratori	75
3.3.4. Tasques d'intervenció per assolir la integració	75
3.3.5. Valoració dels processos del grau d'integració	78
3.3.6. Aspectes que afavoreixen la integració	78
3.3.7. Aspectes que dificulten la integració	80
3.3.8. Propostes d'intervenció	83

IV.	CONCLUSIONS I LIMITS DE LA RECERCA	84
4.1.	Conclusions	84
	- En relació a l'objectiu 1	84
	- En relació a l'objectiu 2	90
	- En relació a l'objectiu 3	92
	- En relació a l'objectiu 4	99
4.2.	Límits de la recerca	99
V.	PROPOSTES D'ACTUACIÓ DERIVADES DE LA RECERCA	102
5.1.	Aspectes relacionals	102
5.2.	Aspectes condicionants de la formació/aprenentatge	103
5.3.	Aspectes per a la millora de la igualtat d'oportunitats	104
VI.	IMPACTE PREVIST	107
VII.	REFERÈNCIES	110
VIII.	ANNEXOS	116
	<i>Annex 1: Qüestionari de Cohesió social entre joves de Palou (2010)</i>	116
	Annex 2: Guió per als grups de discussió amb joves	121
	Annex 3: Sistema de categories dels grups de discussió	123
	Annex 4: Guió d'entrevistes amb els/les professionals d'àmbits socials i educatius	125
	Annex 5: Sistema de categories per a les entrevistes als/les professionals d'àmbits educatius i socials	127

I. INTRODUCCIÓ

Els fenòmens migratoris que han ocorregut en les últimes dècades ja sigui des de l'interior d'Europa o des de països en vies de desenvolupament a països al nord, han transformat les societats actuals en societats multiculturals i posen sobre la taula qüestions culturals, nacionals i ètniques, tant de la població migrada com de l'autòctona. Per això, l'arribada d'aquest important contingent de persones procedents de l'estranger implica un repte i una oportunitat pel nostre context.

Davant la complexa realitat del fenomen de la immigració, sorgeix la idea bàsica que la integració és l'única solució sensata i racional d'acord amb els principis i valors del món occidental. La integració dels col·lectius minoritaris i la cohesió social són reptes importants per a les societats plurals. Fer front a aquests reptes, reconeguts en els Plans de Ciutadania i Immigració (2005-2008 i 2009-2012), implica lluitar contra les desigualtats, el racisme i els prejudicis sobre les persones d'origen estranger en un context plural, i evidencien la intenció de crear una societat de vincles socials, econòmics, culturals i polítics forts per a tots als ciutadans (Alarcón, 2010; Cachón, 2009; De Lucas, 2003; Delgado, 1998; Goytisolo i Naïr, 2000; Naïr 2001; Marin, 2004).

Els Plans de Ciutadania i Immigració també defineixen un model de ciutadania que fomenta l'autonomia individual i les mesures normalitzadores dels serveis públics que garanteixen l'accés universal i l'adequació a les necessitats de tots els ciutadans incloent-hi els immigrants. A més a més, fan una aposta per la interculturalitat basada en el reconeixement de la multiplicitat d'identificacions que componen la identitat de les persones (l'ètnia, el gènere, la professió, els gustos, la ideologia, l'estil de vida, els rols familiars...) i que facilita el diàleg i la interculturalitat entre grups socials diferents. En aquesta línia, algunes investigacions (Bartolomé, 2004; Marin, 2004, 2005; Samper, Moreno i Alcalde, 2006) ens aporten una visió dels trets bàsics que defineixen les societats multiculturals actuals i la necessitat de plantejar nous enfocaments per assolir la construcció de la identitat cultural en contextos multiculturals. Aquesta proposta de ciutadania cívica, atén dos punts de vista que es complementen: (1) d'inclusió amb l'objectiu d'intentar eliminar situacions de desavantatge causades per la diferència de drets dels nous ciutadans, i (2) d'acomodació amb l'objectiu de gestionar els espais de contacte entre les institucions públiques i les privades i entre els residents procedents de països estrangers i els residents autòctons (Alarcón, 2010).

En relació a la realitat multicultural i l'experiència migratòria, que ha estat el tema central de moltes investigacions que han donat un panorama aproximat del que s'ha fet fins ara, ens han proporcionat informació sobre el procés d'incorporació de la segona generació de migrats a la societat d'acollida, el desenvolupament de les dimensions d'integració i el domini de la llengua del país d'acollida com a factors que afavoreixen la integració social i l'èxit laboral i els factors que prediuen la incorporació desigual al país d'acollida (les trajectòries d'incorporació dels migrats, el país d'origen, la professió vinculada als anys de residència i escolaritat, etc.) (Carrasco i Riesco, 2007; Checa i Arjona, 2009; Gutiérrez, Mato i Miyar, 2010; Schramokoski, 2008).

A l'àmbit educatiu, moltes investigacions sobre la realitat multicultural de les escoles, han aportat dades rellevants per engegar actuacions educatives en situacions de diversitat cultural, aquestes recerques ofereixen també dades sobre les condicions necessàries per a la integració de la població d'origen estranger. Assenyalen alguns obstacles i problemes (l'aprenentatge de la llengua, la resposta de la societat d'acollida, el rebuig a l'immigrant per part dels autòctons o la llei d'estrangeria...) que dificulten la integració, així com els factors que resulten afavoridors (el temps d'arribada, l'acollida, l'establiment d'accions especials per atendre a les famílies migrades, la situació legal i econòmica...) des de les escoles. També demanden la necessitat de dur a terme accions en clau d'intervencions tant en el procés d'aprenentatge com en els aspectes socioculturals que envolten la vida del centre. En aquest sentit, ens han estat referents importants recerques que han tingut com a objectius conèixer els processos d'inserció social dels fills i filles de famílies immigrades, els itineraris d'inserció, o la configuració de les relacions socials en espais de sociabilitat entre adolescents i joves d'origen estranger i d'origen autòcton (Alegre, 2005; Aparicio i Tornos, 2006; Barbosa, 2006; Blanco, 2001; Carbonell, 2000; Essomba, 1998; Etxevarría i Elosqui, 2010; Fullana, Besalú i Vilà, 2003; Louzao i González, 2005; Palaudàrias, 2002; Schramokowski, 2008; Siguán, 1998 i 2003; Torradadella i Tejero, 2005).

Les investigacions realitzades per membres del nostre grup de recerca en educació intercultural (*GREDI*) des de la seva creació al 1992 en l'àmbit de l'educació intercultural i la ciutadania, també ens han servit com a referents. Entre aquestes investigacions podem destacar:

- Investigacions per definir un model de ciutadania intercultural, activa i crítica. Així com nombrosos materials pel seu desenvolupament en contextos formals i no formals que es van aplicar i validar en centres d'educació secundària.
- Recerques sobre l'acollida a joves d'origen estranger que han posat de relleu llacunes i interrogants no resolts que ens evidencien la necessitat d'un diagnòstic en profunditat sobre l'estat de la integració de la joventut d'origen estranger en el nostre context. Com ara els resultats de "*L'estudi diagnòstic de les necessitats socioeducatives dels adolescents i joves nousvinguts a la ciutat de Sant Boi de Llobregat*" (AMIC 2005) que ens va mostrar el tipus de relacions que s'estableixen entre els joves, les dificultats per participar que tenen especialment els joves estrangers, així com la manca d'espais específics d'acollida per aquests joves en les entitats locals. Com a fruit d'aquesta recerca Pavon (2009) va desenvolupar la tesi doctoral titulada "*Avaluació participativa d'un programa d'acollida per adolescents en un centre de medi obert*" el resultat de la qual és un programa de formació per potenciar la participació dels joves migrats en nous contextos d'acollida, tal com es pretén fomentar des del Pla Nacional per a la Immigració.
- Un altra recerca que ens va servir de referent és la subvencionada per la DGICYT (2009-2011) i titulada "*Ciutadania intercultural: la millora de la convivència intercultural de joves de 14 a 16 anys del Municipi de Sant Boi de Llobregat mitjançant la participació en projectes d'APS, a través del treball integrat amb agents del territori*", en la qual hem detectat entre d'altres qüestions que, tot i que hi ha una coexistència pacífica entre els joves indistintament del seu origen, hi ha una manca d'interrelació real entre els diferents grups (Palou i Vilà, 2010) fet que també trobem en altres recerques sobre contacte transcultural (Fernández Enguita, Gaete i Terrén, 2008).

Per altra banda, en el grup s'han realitzat també treballs de tesi específics sobre el tema de la integració, que suposen un clar referent per aquesta investigació. En primer lloc, la investigació realitzada per Massot (2003) titulada "*Viure entre dues cultures*" en la qual es van analitzar els processos d'integració de joves de procedència argentina i uruguaià, i que va donar lloc a plantejar diferents models en el desenvolupament del sentiment de pertinença a una comunitat. Més recentment la tesi de Palou (2010) titulada "*La integració de la joventut d'origen magrebí a Catalunya*", es constitueix com el principal antecedent de la present investigació. Es tracta d'un estudi diagnòstic sobre l'estat d'integració del col·lectiu de joves d'origen estranger més nombrosos de la

nostra comunitat autònoma, on es destaca, entre d'altres resultats, quins són els elements clau per al procés d'integració del col·lectiu magrebí. Trobem, que la combinació del tipus de clima local en la societat d'acollida, les relacions que s'estableixen entre iguals i les competències personals, juntament amb les característiques particulars dels joves, originen processos d'integració més o menys positius. Així mateix, trobem diferències importants tant pel que fa a la percepció de la pròpia integració de l'alumnat marroquí, com la percepció que existeix de la integració d'aquests, en funció de l'origen de l'opinant.

La recerca de Palou (2010) abasta només el col·lectiu magrebí, però manca la descripció del procés d'integració de la resta de joves. És per això, que en el present projecte assumim el repte d'obrir el focus d'afecte, i ens centrem en el col·lectiu de joves migrats en general per tal de conèixer en profunditat, si existeixen diferències en funció de l'origen i detectar quins són els elements clau que fan que els joves s'integrin en la cultura comuna.

1.1 ELS I LES JOVES MIGRATS

Si la població d'origen estranger ha de formar part del conjunt, encara més evident hauria de ser el procés d'integració dels seus fills i filles que, o bé han nascut aquí o han estat traslladats des de la primera infància. Aquesta integració pot ser clau per assolir que els joves migrats puguin desenvolupar-se socialment en un entorn molt transformat i poc previsible.

Segons Alarcón (2010) existeixen tres enfocaments sobre el concepte de joventut relacionats amb la immigració:

- 1) La joventut com a etapa vital amb un conjunt de valors propis, que s'identifica amb una aproximació empirista que atribueix característiques determinades als i a les joves. Sota aquest enfocament també es poden reconèixer subgrups amb una identitat pròpia o subcultures juvenils. Es tracta d'una concepció afirmativa dins d'un marc d'individualització, que obre àmbits de llibertats nous per als subjectes, on el pertànyer es configura com una elecció, especialment per a joves d'origen estranger en un context de pluralisme cultural i de transaccionalitat. Dins d'aquest enfocament la identitat juvenil està sotmesa a la temporalitat i la reversibilitat.

- 2) La joventut com un temps d'espera previ a la condició adulta, com un període de transició des de la infantesa a l'adolescència envers un altre estadi social o com un procés d'incorporació a la societat. Es tracta d'un enfocament socialitzador en el qual es ressalten els aspectes socialitzadors de les realitats i necessitats dels i les joves d'origen estranger en detriment de les concepcions afirmatives de la joventut com un conjunt de valors i una etapa amb contingut per ella mateixa.
- 3) La joventut com a subjecte polític i social, remarcant el seu caràcter heterogeni, plural i sociohistòric. Aquesta concepció planteja que la joventut és producte de la societat on vivim, perquè els problemes socials es reflecteixen en la joventut. Des d'aquesta perspectiva es considera a la joventut migrada com un grup amb noves problemàtiques, necessitats i demandes. S'analitza la temàtica migratòria dins d'un clima general d'alarma, aversió i sobredimensionament que s'expressa en l'ús recurrent que fan els mitjans de comunicació de metàfores d'invasió, al·luvió, devessall, onades, quan s'al·ludeix a la seva arribada mostrant-la com un procés impossible d'aturar i amenaçador, que és necessari impedir, contenir o canalitzar.

Aquest autor, també fa una diferenciació de la joventut d'origen estranger en funció de la seva situació generacional i del moment d'arribada, agrupant-los per: (1) el projecte migratori del i la jove, arribats amb més de 18 anys (2) joves nascuts a Catalunya o arribats durant la infantesa, i (3) joves arribats a Catalunya després de la infantesa i fins els 18 anys.

Altres investigacions (Carrasco i Riesco, 2007; Solé, 1995; Schramokowski, 2008), a l'intentar fer comparacions entre joves migrats i autòctons, assenyalen que la integració dels i de les joves no depèn només de la població migrada sinó a més a més dels esforços i la disposició de la població autòctona. I que el procés educatiu i l'emancipació econòmica marca una sèrie de diferències entre la integració de joves autòctons i d'origen estranger.

1.2 CONCEPTE D'INTEGRACIÓ

Per definir la integració hem considerat l'ambigüitat en el seu ús, la seva naturalesa multidimensional i el seu important component normatiu que fan que sigui un concepte molt susceptible de debat (Herrera, 1998).

A partir d'aquí entenem que la integració, en una societat multicultural com la nostra, hauria de basar-se sobre la pluralitat amb l'objectiu d'aconseguir la convivència, on els drets i deures de tota persona es fonamentin sobre l'autonomia i des de la capacitat de participació de tothom. Així, el dret de tothom de dirigir-se envers la construcció d'una societat no es veuria fragmentat entre immigrants i autòctons, sinó per una societat formada per ciutadans i ciutadanes. (Palaudàries, 2002). Des d'aquesta visió, nosaltres apostem per la integració des d'un enfocament intercultural de diàleg i intercanvi en condicions de reciprocitat. En aquest sentit, **la integració es configura com un procés bidireccional, voluntari i dinàmic d'apropament i empatia recíprocs entre l'immigrat (persones o col·lectius) i la societat d'acollida que suposa el reconeixement de valors de cada grup i la construcció d'una identitat comuna.** Una societat on "l'altre" és reconegut en la seva diferència i en la seva igualtat per tal d'aportar o enriquir al conjunt social. (Bilbeny, 2010; Samper, Moreno i Alcalde, 2006; Torres, 2002). Des d'aquesta base, entenem que la condició indispensable per poder parlar de la integració de la població d'origen estranger, és el reconeixement de la condició de ciutadania.

Aquesta ciutadania hauria de desenvolupar-se tenim present totes les dimensions de la integració: (Martínez, 2006)

- **Dimensió estructural** (o aspectes normatius de la integració), que es refereix a la participació de l'individu en les institucions de la societat d'acollida segon el principi d'igualtat d'oportunitats. Aquesta dimensió té per variables: la situació legal, l'estatus dins dels sistemes d'educació i qualificació, la posició dins del mercat de treball, els recursos econòmics, l'accés a l'habitatge i els sistemes del benestar.
- **Dimensió cognitiva i cultural** o procés que comporta l'aprenentatge d'habilitats cognitives i el maneig de la cultura del país d'acollida. Les variables d'aquest grup són: el coneixement de la llengua i de la cultura del país d'acollida, els valors polítics i culturals, les creences religioses i els estils de vida.

- **Dimensió social**, es refereix a les relacions socials de l'individu i el desenvolupament de les mateixes dins o fora de la seva comunitat ètnica i la seva possibilitat de participació en la societat receptora. Té per variables: la identitat de les relacions familiars, el contacte amb els membres de la pròpia comunitat, els contactes amb el barri, les relacions d'amistat i la vinculació amb associacions voluntàries (ONGs, clubs, etc.).
- **Dimensió de la identitat**, inclou aspectes subjectius de pertinença i identificació personal amb la comunitat ètnica o nacional. Les variables que corresponen a aquesta dimensió són: la percepció subjectiva de pertinença (nacional o ètnica), les actituds dels migrants envers la societat d'acollida i d'aquesta vers ells, la classe i el grau d'identificació amb la mateixa i l'orientació de la societat d'acollida vers les relacions interculturals.

Des d'aquesta perspectiva, la integració és un procés a través del qual, una persona és part integrant de la societat a dos nivells: un més objectiu que es refereix a la participació en estructures com les activitats professionals, institucions socials i polítiques i l'adopció de normes comunes (model familiar, llengua, comportaments socials) i l'altre, que és més subjectiu i pren la forma del desenvolupament d'un sentiment de pertànyer a una comunitat. (Obin i Obin-Coulon, 1999). Per tant, integració no significa incorporació sense més a un estat, ni tampoc identificació amb una identitat cultural en particular, sinó sentir-se part d'una societat que ens inclou i que, alhora, anem construint amb la nostra aportació i el respecte a les regles de treball i convivència. La integració comença a fer-se a través de l'adaptació cultural, que comporta "fer-se apte" o estar preparat i disposat per fer front i acomodar-se a determinades condicions noves. És un procés bidireccional que afecta a tots i en el qual no cal identificar-se amb la cultura de l'altre, però sí que cal obrir-se al contacte amb aquesta cultura, interactuar i estar disposat a anar rebent i alhora transmetent totes les influències que sorgiran de manera quasi automàtica amb el contacte. (Bilbeny, 2010; Rodríguez, 2010).

1.3 LA CIUTADANIA COM A MITJÀ PER ACONSEGUIR LA INTEGRACIÓ

La integració de tots els col·lectius que conformen la societat, qüestiona enfocaments i pràctiques educatives que no revelen les barreres i dificultats existents. Cal lluitar contra processos de fragmentació i exclusió social per a què pugui donar-se una autèntica cohesió social.

Només sobre la pluralitat i sota un projecte sociocultural, on la diversitat és reconeguda com una realitat que possibilita la comprensió i l'abastament de les problemàtiques socioculturals i que comporta un canvi social basat en l'obertura als altres, es podrà construir la integració. En aquest sentit, la idea d'integració en una societat es fonamenta sobre dos principis: el respecte vers les diferents cultures que la formen i la igualtat d'oportunitats per a totes les persones, independentment del seu lloc d'origen.

Dins d'aquest panorama, la necessitat que té la integració del desenvolupament de la ciutadania no és arbitrària, i es justifica en el repte actual de les nostres societats multiculturals. Es fa necessari superar situacions d'exclusió i marginació d'alguns grups migrats i combatre el fenomen de la passivitat cívica davant problemes que ens afecten a tots i totes. Des del repte d'avançar vers una societat intercultural és important l'exercici d'una ciutadania caracteritzada per ser:

- **Intercultural**, construïda a partir del principi de respecte i reconeixement mutu com a base de la convivència en la societat multicultural en la qual es viu. On es desenvolupi una identitat cívica a partir d'aprendre a conviure i dialogar amb altres grups culturals, i desenvolupar valors i normes de convivència on les distintes mirades culturals, de gènere, etc., es vegin reconegudes.
- **Activa i responsable**, com a instrument per enfortir la democràcia i el seu funcionament fomentant la participació en els espais públics de totes les persones des del treball dels drets i les responsabilitats dels seus membres. Sobre tot per la capacitat intrínseca de la participació com a "poder" d'aprendre i fer-se oir en aquests espais, i
- **Crítica**, per acabar amb les desigualtats entre grups des de la reconstrucció social que promogui la transformació de les institucions existents en clau d'equitat. (Bartolomé i Cabrera, 2003).

En aquest sentit, és pot dir que, l'exercici ciutadà no només és un dret en sí mateix que contribueix al benestar d'una societat sinó també el canal més efectiu per garantir que els objectius, necessitats i interessos de tot ciutadà o ciutadana estiguin representats en les decisions públiques.

La integració requereix un model de ciutadania que no només depengui del reconeixement d'un estatus sinó que també exigeixi un sentiment de pertinença, de sentir-se "part de", construït en col·lectivitat i a través de la participació de tots i totes. En altres paraules, un model de ciutadania que contempli dos components claus interdependents i ben diferenciats: (1) ciutadania com a estatus, que suposa el reconeixement jurídic i legal de la nostra condició de ciutadans i ciutadanes, i (2) ciutadania com a procés, que impliqui l'exercici real de la ciutadania, autonomia, sentiment de pertinença, identitat cultural i competència ciutadana: comprensió de la democràcia, drets i deures, valors, judici crític, comunicació intercultural (Vilà, 2004). L'exercici d'aquest model de ciutadania requereix d'estructures i processos adequats que facilitin l'accés als diferents serveis i a la informació sobre ells. Ja que els drets i deures del ciutadà per exercir activament la ciutadania poden quedar qüestionats sinó es contemplen les reformes estructurals necessàries per superar les barreres i limitacions que tenen alguns col·lectius de ciutadans per a la participació en igualtat de condicions.

L'actual societat multicultural, planteja respondre a les demandes de reconeixement de la diferència i com integrar les múltiples mirades aprofitant la riquesa que suposa la pluralitat. Aquest repte, que exigeix, com indiquen Bartolomé i Cabrera (2003), respostes obertes que contemplin les diferents identitats culturals, respostes inclusives que possibilitin l'equitat i la justícia entre tots els ciutadans i ciutadanes, i respostes democràtiques que facilitin la participació cívica de tots en la construcció de la societat multicultural en la qual vivim, es tradueix en la construcció de la ciutadania des de la diversitat ètnica i cultural, avançant així envers una veritable interculturalitat. En aquest sentit, la integració ha de basar-se en el dret de tothom de dirigir-se vers la construcció d'una societat formada per ciutadans i ciutadanes amb els mateixos drets i deures, de forma que la diversitat d'orígens, de capacitats i de característiques socials i culturals sigui reconeguda com un element comú a tota la població. (Paludàrias, 2002). Tot i així, nombroses recerques realitzades en territori espanyol posen de relleu dues realitats clau: per una banda, es comprova que la convivència de persones de procedències culturals diferents origina problemes i dificultats, i per altra, s'observa

també que els col·lectius estrangers tenen molts problemes a l'hora d'integrar-se a la societat (Pumares, 1996; Martínez Veiga, 1997; Colectivo IOÉ, 1992, 1994 i 1996; González, 2002; Freixa, 2003).

1.4 L'APRENTATGE DE LA LLENGUA DEL PAÍS D'ACOLLIDA EN LA INTEGRACIÓ DELS MIGRATS I MIGRADES

Quan parlem de l'aprenentatge de la llengua del país d'acollida, ens estem referint a l'aprenentatge d'una llengua, per part dels migrats, com a segona llengua (L2). I que aquesta es diferencia de la llengua materna (llengua primera o L1) en l'ordre de la seva adquisició. (Arroyo, 2010).

Algunes investigacions consideren que l'adquisició de la segona llengua és una eina imprescindible per a la integració dels migrats a la societat d'acollida. Assumint que la integració d'aquest col·lectiu suposadament serà més ràpida en la mesura que els migrats adquireixin un millor nivell de competència en la llengua del país d'acollida (Arroyo, 2010; Muñoz, 2004, Ortega, 2010; Villarreal, 2009). De fet una de les més recents comunicacions de la Comissió sobre política comú d'immigració dels estats membres de la Unió Europea destaca la importància dels coneixements de la llengua de la societat d'acollida per a la integració:

"Los conocimientos lingüísticos son cruciales para la integración: los emigrantes pueden verse atrapados en un círculo vicioso en el que el acceso al mercado laboral esté restringido debido a los escasos conocimientos lingüísticos y esto impide el desarrollo de tales conocimientos a través del empleo y la formación. Aprender la lengua del país de acogida puede ser particularmente importante para los inmigrantes que en caso contrario pueden verse cortados de su nueva sociedad y tener dificultades para ayudar a sus hijos a integrarse en la escuela" (Comunicación de la Comisión al Parlamento Europeo, al Consejo, al Comité Económico y Social Europeo y al Comité de las Regiones; 2007:10).

Tanmateix, també s'ha de tenir especial cura en el desigual desenvolupament de les llengües que adquireixin els immigrants. Perquè la llengua materna, moltes vegades, està en una situació d'inferioritat absoluta en relació a la segona llengua, i freqüentment està exclosa de les institucions encarregades de l'ensenyament-aprenentatge. No és molt comú que l'aprenentatge de les llengües maternes d'aquest col·lectiu sigui considerada ni tan sols com a activitat extraescolar. En paraules de Muñoz (2010) la llengua materna de molts nois/es i joves migrats es converteix en una

llengua oral. Només els que havien estat escolaritzats en els seus països d'origen conserven les destreses escrites.

Pel que fa a l'aprenentatge de la segona llengua al nostre context, en el cas d'infants i joves migrats, estaríem parlant de l'aprenentatge del català com a llengua vehicular, sobre tot a les institucions socioeducatives. Sobre aquest tema, el Pla per a la Llengua i la Cohesió Social del 2009 argumenta:

"(...) s'ha de posar un especial èmfasi en una bona acollida i integració d'aquest alumnat al centre i d'establir-hi vincles afectius. El coneixement de la llengua facilita la comunicació i la convivència col·lectiva. El coneixement de la llengua facilita les relacions personals. Ara bé, són precisament aquestes relacions les que ajudaran aquest alumnat a una millor inserció en la nostra societat i, com a conseqüència, crearà el context afectiu necessari per a l'aprenentatge de la nostra llengua, la qual cosa li permetrà seguir els aprenentatges escolars". (2009:6)

Per aquesta raó convé que aquest col·lectiu esdevingui ràpidament competent en la llengua catalana, no només per integrar-se al país d'acollida sinó també per poder continuar amb els seus estudis.

És cert que, en els darrers anys, l'ús de la llengua catalana ha experimentat avenços molt notables. No obstant això, la llengua d'ús habitual en els entorns socials i urbans per als joves migrats, no és pas el català, sinó el castellà (Vilà, 2010). No és sempre el cas, però es tracta d'un fet que necessàriament obliga a continuar fent accions, des de la socialització escolar (formal o informal) que complementin la immersió lingüística inicial (Alegre, 2005).

La immersió lingüística s'entén com una activitat intersubjectiva entre el professorat i l'alumnat que implica una negociació permanent del que es fa i es diu a l'aula. Es dona a partir de dues condicions: (1) Valoració per les llengües dels migrats, (2) Aprenentatge de la segona llengua a partir de professorat bilingüe. Si aquestes dues condicions no es donen, la situació de canvi de llengua de la llar a l'escola és coneguda com a submersió lingüística. Aquest és el cas que es dona a les aules d'acollida, on és clar el pes de la submersió com a mecanisme d'aprenentatge del català com a segona (o tercera) llengua. Convé ser conscients d'això i actuar en conseqüència, ja que l'alumnat nouvingut es juga les seves competències lingüístiques també en hores d'assistència a l'aula. Això implica una manera de fer o una metodologia que es complica quan la barreja lingüística és important i, per tant, hi ha alumnat que té com a pròpia la llengua de l'escola barrejat amb alumnat que té com a

pròpia un llengua diferent de la llengua escolar (Vila, 2006). El Pla per a llengua i la cohesió social manifesta que: és responsabilitat del professor/a d'aula d'acollida treballar les pautes per al professorat de les diferents àrees que permetin reforçar el procés d'enriquiment lingüístic i cultural: estructures lingüístiques, vocabulari bàsic, competència comunicativa, coneixement de l'entorn (Alegre, 2005).

La immersió lingüística està basada en l'activitat individualitzada i centrada en l'alumne, a diferència de l'aproximació educativa tradicional basada en el grup i centrada en el professor/a. El professorat assumeix que l'alumnat nouvingut no l'entén i, per tant, la seva preocupació des del començament és aconseguir que tot aquest alumnat pugui permanentment negociar els significats implicats en el que es fa i es diu a l'aula. Lògicament, aquest coneixement de la llengua de l'escola, en l'alumnat nouvingut, sempre és menor que la dels seus parells que la tenen com a pròpia (Vila, 2006).

1.5 LA PARTICIPACIÓ CIUTADANA

Al considerar la ciutadania com a pràctica es concep com un exercici que vincula al ciutadà amb una comunitat i es considera rellevant que els ciutadans es sentin i exerceixin com a ciutadans per enfortir la democràcia. De fet, en societats multiculturals com la nostra la participació ciutadana és un dels mecanismes que garanteix el procés democràtic.

Si participar significa “prendre part activa” i fer-nos responsables d'una tasca. Exigeix de tots i totes actuar per afavorir la participació com a camí que ha de portar a la convivència (Palou, Rodríguez i Vilà, 2013) i per tant, a l'elaboració de projectes comuns que permetin compartir amb els altres, emetre idees, prendre decisions i reclamar els nostres drets. És a dir, com a ciutadans ser conscients de les nostres responsabilitats vers la comunitat de la qual formem part, estar informats i ser capaços de participar prenent decisions. En definitiva, avui l'accent de la formació ciutadana es posa en la seva dimensió pràctica, en com fer prendre consciència al ciutadà i ciutadana de les seves responsabilitats i compromisos, de com formar ciutadans actius i actives cívicament i de com crear i desenvolupar els espais i les condicions estructurals i culturals necessàries per a la participació. (Bertran, 2005; Cabrera, 2002; Gervilla, 2008; Moreras, 2009).

La participació com una acció bàsica de caràcter individual i/o col·lectiu proporciona una capacitat transformadora i de desenvolupament social i personal. És, en general, un acte voluntari, que s'orienta a la creació d'oportunitats accessibles als membres d'una comunitat per contribuir activament i influenciar el procés de desenvolupament social i compartir equitativament els fruits d'aquest desenvolupament. La participació no s'ha de considerar com una entitat estable, sinó com un procés que involucra una capacitat de variació que depèn del context i el moment en què succeeix. Com a procés la participació consta d'algunes dimensions: (1) dimensió política on participar significa organitzar-se, (2) dimensió de reforç del sentiment de pertinença i d'identificació col·lectiva, on participar és reforçar la integració i la cohesió de grup, i (3) dimensió dinàmica i transformadora, on participar és transformar la comunitat. (Bartolomé i Cabrera, 2007; Palou, 2010).

Si ens subscrim a la definició operativa de la participació (Cabrera, 2002; Hopenhayn, 2002 citat per Palou, 2010), com a tota acció col·lectiva d'individus, està orientada a la satisfacció de determinats objectius. La consecució d'aquests objectius suposa l'existència d'una identitat col·lectiva que sorgeix a partir de la presència de valors, interessos i motivacions compartides que sustenten l'existència d'un "nosaltres" que possibiliten la convivència i que converteixen la participació en un procés inclusiu. D'acord a aquesta definició, les persones participen, segons quatre motivacions: (1) per millorar les seves possibilitats d'accés a bens i serveis, (2) per poder integrar-se a determinats processos en curs, (3) per millorar les seves oportunitats de concretar el seu projecte de vida, i (4) per sentir-se protagonistes construint el seu futur reforçant així la seva autoestima. Per tant, d'acord a la segona causa de motivació, quan algú vol integrar-se a una societat determinada, la seva manera de participar es donarà a través de la pràctica o exercici de la ciutadania. Un exercici ciutadà, en el qual el procés de participació es materialitza en funció de la interacció que s'estableix entre les característiques del grup que participa, la seva experiència en participació i les relacions de convivència que es formen.

Arribats a aquest punt, si la participació ciutadana suposa una oportunitat per poder fer convergir sociabilitats diverses i per reforçar la cohesió social, aleshores es fa necessari elaborar projectes comuns, compartits i assumits per tots els ciutadans. Des d'aquesta perspectiva, invertir en l'impuls d'una participació que suposi també l'enfortiment (*empowerment*) del món associatiu i de la societat civil hauria d'afavorir una convivència més intensa, més profunda, no exempta de conflictes, però dotada

d'instruments adequats per regular-los de manera satisfactòria a tots els ciutadans. (Moreras, 2009).

En el cas dels i de les joves, que en aquest món, cada vegada més canviant, han de viure sotmesos des de la infantesa al bombardeig de múltiples missatges, moltes vegades contradictoris, sobre els drets de les persones i els pobles, de la seva pròpia identitat, de amb qui i com tenen que construir la societat i treballar junts, a favor de qui o contra què han de prendre postures i pronunciar-se. Es fa necessari que aprenguin a ser ciutadans participant activament des del seu propi context (familiar, barri, escola), a partir de l'articulació de les dues dimensions de ciutadania (com a estatus i com a procés) per garantir una veritable integració. (Bartolomé, 2002).

1.6 LA CONSTRUCCIÓ DE LA IDENTITAT I EL SENTIMENT DE PERTINENÇA

Una part important de la integració és la dimensió identitària que contempla la identitat i el sentiment de pertinença. Una identitat que inclou l'instint de seguretat i la passió per la llibertat, pel desenvolupament de les singularitats (de manera personal o col·lectiva). Una identitat que és *mismitat* (entesa com a permanència i unitat en el temps) i *ipseïtat* (canvi, modificació i variació al llarg del temps). Una identitat que al igual que el sentiment de pertinença a una comunitat cívica es construeix a partir de l'establiment de vincles afectius i efectius amb altres membres de la comunitat en l'exercici de la ciutadania. (Marin, 2002, 2005).

En societats multiculturals i complexes com la nostra, en les quals arriben grans poblacions de migrats, els processos de socialització es converteixen en un laberint de trajectòries individuals mitjançant les quals es pretén aprehendre la realitat social. En el nostre context, el model de construcció de les identitats gira al voltant dels codis culturals de la societat i es defineix per un eix tridimensional acollida-progrés-identitat, considerat el major generador de cohesió social i d'integració cultural. Segons Villatoro (2001, citat per Marin 2004) entre aquests tres factors es genera un procés sinèrgic de retroalimentació en totes direccions que contribueix a convertir a Catalunya en una societat activa, creativa i pròspera. Dins d'aquest model de construcció d'identitat catalana s'exploren les necessitats i desitjos col·lectius bàsics, les creences i valoracions compartides per fer possible un procés de construcció dinàmic, dialògic i complex d'acord a les necessitats reals de tots els ciutadans. S'entén, per descomptat, que en aquesta construcció de la identitat es considera també la posició relativa que

ocupen les persones dels diversos grups ètnic-culturals que conviuen en la societat catalana.

La identitat, sigui personal o col·lectiva, no és una entitat fixa i inalterable, sinó dinàmica i canviant, en un continu procés de construcció i reconstrucció. No s'ha de considerar com una dotació donada des del naixement, sinó com el resultat laboriós i complex de l'encreuament en la història de vida personal de cadascú. A més, en contextos multiculturals, aquesta identitat es va formant a partir de múltiples i complexes identifications (de gènere, professional, generacional, ètnica, religiosa, o de qualsevol altre element que pugui singularitzar la identitat) mitjançant processos dinàmics de singularització i d'identificació que permeten a les persones desenvolupar diverses afiliacions que poden donar lloc a una varietat de pertinences, viscudes de forma integrada i complementària (Marin, 2005; Marin i Bartolomé, 2005).

Si parlem de la identitat ètnic-cultural d'una persona, aquesta no es pot entendre només com un procés de socialització dintre del propi grup d'origen, sinó com a fruit de la integració amb persones d'altres grups culturals.

Actualment, davant de les cultures lligades al territori i a la llengua existeixen noves formes de sentir i expressar la identitat. Aquestes noves formes d'expressió de la identitat es manifesten especialment en la joventut, ja que els i les joves són persones dotades d'una plasticitat neuronal i d'una elasticitat cultural molt diversa amb possibilitats camaleòniques d'adaptació a nous contextos i amb una gran facilitat per funcionar dins de la gran complexitat de les xarxes informàtiques. Al món dels i les joves els canvis identitaris es basen en un canvi profund en els models de socialització, on ni els pares ni mares constitueixen un patró de conductes, on ni l'escola és l'únic lloc legítim del saber, ni el llibre l'eix que articula la cultura (Bartolomé i Marín, 2005)

Des d'aquesta visió va cobrant més rellevància el concepte d'identitat comunitària que posa èmfasi en la configuració dels grups i que destaca la cohesió i la solidaritat existent entre els membres que s'identifiquen amb una comunitat. Aquesta identitat es basa sobre tot en la consciència de comunitat que fomenta la imitació entre els seus components i es pot identificar amb la *identitat de resistència* col·lectiva contra *l'exclusió dels exclusors pels exclosos* (Castell, 1998, citat per Bartolomé i Marín, 2005), on els límits de separació són rígidament establerts i sembla difícil la comunicació, fet que fa que les societats es fragmentin en tribus o comunitats. En el

cas dels i les joves, l'heterogeneïtat de les tribus urbanes mostra una radicalitat en les transformacions que travessa el "nosaltres" i en la reconfiguració de la sociabilitat. Aquestes noves agrupacions viuen una mescla d'homogeneïtat inevitable (del vestit, del menjar, de l'habitatge) junt amb un profund interès per la diferenciació. Formen noves comunes on el lligam no prové d'un territori fix ni d'un consens racional, sinó de l'edat i del gènere, dels repertoris estètics i els gustos sexuals, dels estils de vida i les exclusions socials. No obstant això, la identitat comunitària es concep més com a nucli d'interrelacions solidàries i no com a enquistaments grupals enfrontats. La construcció de les identitats comunitàries demanden les noves concepcions de la ciutadania global o la ciutadania global intercultural (Bartolomé i Marín, 2005; Marín, 2004).

En relació al sentiment de pertinença a una comunitat política des d'una realitat com la nostra, hem considerat que el seu desenvolupament és més complex, ja que és fa més difícil intentar d'harmonitzar les diferents tradicions, cultures, religions, llengües, codis de comportaments, etc., i suposa un repte major per a les persones, els col·lectius i les institucions democràtiques.

En el cas de joves d'origen estranger, els seus sentiments de pertinença són duals i es reparteixen entre el país d'acollida i el país d'origen (Herrera, 1998). Des de la infantesa s'inicia un modelat per part de les seves famílies, qui els inculquen les seves creences, ritus, actituds, llengua materna, i sentiment de pertinença i no-pertinença. Tanmateix, l'àmbit de les seves experiències vitals és la societat d'acollida. L'activitat social dels joves migrats està associada al procés de la seva inserció en la societat receptora i el lloc d'origen dels seus pares i mares només és un referent simbòlic, amb poc pes com a experiència vital. Aquests joves han de resoldre dificultats i tensions importants del seu passat, com la inestabilitat familiar produïda pel seu procés migratori, les tensions generades per un entorn desconegut, els esforços emocionals de l'adaptació, les primeres pautes educatives diferents a les autòctones, etc. (Marín, 2004). Segons Massot (2003) existeixen diferents models de pertinença:

- **Mimetització**, quan els i les joves manifesten un no-reconeixement o rebuig vers la seva cultura d'origen, com a estratègia per assegurar la seva integració a la cultura majoritària.
- **Confusió**, quan els i les joves afirmen no tenir clar el seu sentit de pertinença. La seva situació és confusa.

- Evasió imaginària, quan els i les joves manifesten una idealització de la cultura d'origen i, en molts casos, admeten que si haguessin viscut allí sempre tot hauria estat diferent.
- Doble pertinença, quan els i les joves manifesten un clar sentiment de pertinença als dos llocs. Demostren competències i habilitats per participar tant en el seu propi grup cultural com en el majoritari.
- Múltiple pertinença, quan els i les joves reconeixen que la seva identitat ètnic-cultural és fruit de tots els llocs on han viscut. La seva identificació amb els diferents llocs es relaciona no només amb les seves vivències personals sinó també amb les familiars.

II. METODOLOGIA

2.1. Objectius i disseny metodològic

La finalitat d'aquest projecte és aprofundir en el procés d'integració socioeducativa de la joventut migrada a Catalunya, específicament, dels i les joves entre 14 i 18 anys. Aquesta gran finalitat s'operativitza a través dels següents objectius generals i específics de la recerca:

- Identificar els elements clau de l'estat actual de la integració dels i les joves migrats a Catalunya, i definir els elements constitutius i entramats del procés de la integració d'aquesta joventut al context català, des de la doble perspectiva dels joves d'origen estranger i la resta de joves, mitjançant un estudi per enquesta:
  - El concepte de ciutadania com a estatus: realitat i legalitat.
  - L'imaginari social sobre la immigració: consciència de la diversitat cultural.
  - Valoració de la convivència intercultural en l'espai públic.
  - La dimensió cognitiva-cultural de la integració: llengua, judici crític, implicació en els problemes de l'entorn etc.

- e. La dimensió social de la integració: espais i vies de participació en la comunitat.
  - f. La dimensió identitària de la integració: sentiment de pertinença a la comunitat.
- ii. Establir relacions entre els elements relacionats amb la integració i identificar previsions sobre processos d'integració: Identificar els elements claus per a a què la joventut migrada tingui major probabilitat de sentir-se integrada.
  - iii. Aprofundir en els elements claus per a la integració d'aquests joves, tot considerant la seva vivència i la perspectiva dels i les professionals de serveis socials i educatius.
    - a. Analitzar en profunditat les dinàmiques de participació i la seva incidència en la integració dels i les joves immigrades.
    - b. Analitzar la importància de l'aprenentatge de la llengua catalana per part de la joventut immigrada, així com les potencialitats del plurilingüisme en els processos d'integració i cohesió social.
    - c. Analitzar amb profunditat la incidència dels processos identitàris dels i les joves per la seva integració.
    - d. Analitzar en profunditat altres elements claus identificats per la integració dels joves migrats.
  - iv. Elaborar propostes afavoridores per la convivència i la cohesió social, tot donant resposta als elements claus per la integració identificats.

Es tracta d'un estudi diagnòstic en profunditat sobre la integració dels i les joves de 14 a 18 anys migrats a Catalunya. Per poder donar resposta a aquests objectius difícilment una única aproximació metodològica podria haver estat suficient. Seguint a Sabariego (2004) els nous interrogants a la recerca educativa i social generen noves formes d'investigar que articulen diferents tradicions de recerca. D'aquesta manera, per l'estudi descriptiu-comprensiu, s'ha combinat el treball sobre dades qualitatives i dades quantitatives en funció de l'objecte a valorar, sota una lògica de complementarietat (Bericat, 1998).

Per donar resposta als dos primers objectius, s'ha realitzat un mostratge intencional de centres educatius arreu de Catalunya, donat que aquest és un context privilegiat de convivència natural per als joves d'entre 14 i 18 anys, constituint un espai heterogeni de gran diversitat de personalitats, caràcters, cultures, tendències, etc. És necessària una mostra extensa i la seva mida (3.830 joves) s'ha calculat tenint en compte les freqüències poblacionals del col·lectiu de joves en el que es centra aquest estudi. Dins la mostra es respecten les proporcions de joves per procedència, seguint les proporcions de la població per a cadascú dels grups d'estudi.

Una recerca de diagnòstic en profunditat és bàsica per identificar els elements clau de l'estat actual de la integració dels i les joves migrats a Catalunya, i ens permet definir els elements constitutius i entramats del procés de la integració d'aquesta joventut al context català, des de la doble perspectiva dels joves d'origen estranger i la resta de joves.

Per abastar el 3er objectiu s'han fet quatre grups de discussió amb joves amb la finalitat d'analitzar en profunditat com viuen ells el procés d'integració i quins consideren que són els elements clau que afavoreixen aquesta integració. Per conèixer l'opinió sobre els elements que afavoreixen i dificulten la integració s'han fet també set entrevistes en profunditat a agents socials i educatius implicats en l'acompanyament d'aquests col·lectius de joves. El mostratge també és intencional.

El rigor metodològic ha permès que aquesta anàlisi en profunditat tingui per fruit línies clares per elaborar propostes afavoridores per a la convivència i la cohesió social, pròpia del quart i darrer objectiu.

2.2 Fases de la recerca: tècniques de recollida i anàlisi de la informació

El pla de treball s'ha desenvolupat en tres fases diferenciades i per cadascuna d'elles s'han desenvolupat unes tasques determinades d'acord amb els objectius que ens proposàvem. Així, en funció dels objectius, les diferents fases del disseny de la investigació han estat les següents:

Fase 1: estudi descriptiu – predictiu sobre els elements clau per a la integració dels i les joves migrats a Catalunya

Una recerca diagnòstica quantitativa d'abast ampli és bàsica per identificar els elements clau de l'estat actual de la integració dels i les joves migrats a Catalunya i, ens permetrà definir els elements constitutius i entramats del procés de la integració d'aquesta joventut al context català, des de la doble perspectiva dels joves d'origen estranger i la resta de joves. En aquest estudi per enquesta s'ha aplicat el "*Qüestionari de cohesió social entre joves*" (Palou, 2010), que recull aquesta doble perspectiva (Veure qüestionari a l'annex 1).

La mostra total de 3.830 joves són provinents de 52 centres socioeducatius (la composició de la qual és d'un 51% de noies) de tot el territori català. La gran majoria dels i les joves provenen de centres d'educació secundària obligatòria (72%), de batxillerat (24%) i, en menor grau, joves de centres oberts, cicles formatius i projectes sociolaborals (4%).

Pel que fa a la seva distribució pel territori català, el 61% que conforma la mostra són joves de Barcelona, un 19% de la província de Girona, un 14% dels i les joves viu al Tarragonès i el 6% a la comarca de Lleida. En concret, són joves de 39 municipis diferents de Catalunya, on destaquen per la seva presència Barcelona, Terrassa, l'Arboç, Palafrugell, Vic, Salt, El Prat de Llobregat, i Martorell.

Si ens centrem en el seu lloc d'origen, un 73% dels i les joves són catalans, seguits d'un 24% d'origen estranger (el 10% són magrebins, el 9% d'origen llatinoamericà, un 3% de la resta de la Unió Europea i en menor grau trobem joves d'origen asiàtic i de l'Àfrica Subsahariana) i, un 3% nascut a la resta de l'Estat espanyol. Dins d'aquest 24% de la mostra d'origen estranger, destaquem que un 17% porta menys d'un any vivint a Catalunya, un 50% porta de 2 a 5 anys i, un 33% hi viu des de fa més de 5 anys.

En relació a les famílies dels i les joves participants, únicament el 45% de les mares i el 41% dels pares han nascut a Catalunya. Havent un 28% de mares i un 27% de pares nascuts a altres països (on respectivament un 27% i un 32% són nascuts a altres indrets d'Espanya). Un 15% dels/les joves han estat vivint a altres països estrangers abans d'haver vingut a viure a Catalunya. També hi ha un 5% dels/les joves que han estat vivint en altres comunitats autonòmiques.

Fase 2: estudi en profunditat dels processos d'integració dels joves migrats a Catalunya

Amb la finalitat d'analitzar en profunditat com viuen els i les joves el procés d'integració i quins consideren que són els elements clau que afavoreixen aquesta integració es va realitzar la recollida d'informació de caire qualitatiu emprant com a tècniques el grup de discussió i l'entrevista semiestructurada. D'aquesta manera es va assolir el tercer objectiu proposat i es van complementar les dades quantitatives.

Per conèixer l'opinió sobre els elements que afavoreixen i dificulten la integració dels i les joves des de la seva pròpia visió es van realitzar els grups de discussió i, també es van dur a terme entrevistes en profunditat a agents socials i educatius implicats en l'acompanyament d'aquests col·lectius de joves, entre els mesos de novembre del 2011 i gener del 2012.

Pel disseny dels guions dels grups de discussió i de les entrevistes es van considerar els resultats obtinguts en la fase anterior, així com les línies prioritàries del Pla Nacional d'Immigració i del Pla de Ciutadania i Immigració (2009-1012), específicament sobre l'eix d'integració en una cultura pública comuna:

1. Dinàmiques de participació i la seva incidència en la convivència.
2. Aprenentatge i ús de la llengua catalana i la seva importància en els processos d'integració.
3. Diversitat lingüística i les seves potencialitats per la cohesió social.
4. Processos identitaris dels i les joves per la seva integració.
5. Altres elements importants per la integració de joves migrats.

Una vegada realitzada la dinamització dels grups de discussió i les entrevistes, es van

transcriure literalment. Així, el discurs oral es va transformar en text escrit sobre el qual finalment es va realitzar l'anàlisi de dades qualitatives (Bardín, 1986; Mucchielli, 1988; Krippendorff, 2002): a través d'aquest procediment es va classificar la informació obtinguda seguint un sistema de categories per a cada cas (veure annex 3 i annex 5) per facilitar la interpretació de les dades d'acord amb els objectius pretesos.

Aquests sistemes de categories i la seva definició han estat validats pel procediment de "judici d'experts" i la "triangulació" (acord entre els membres del grup de recerca que han participat en l'anàlisi dels grups de discussió), de tal manera que reuneix les qualitats o requisits necessaris per satisfer les exigències plantejades en aquesta investigació: exhaustivitat, exclusió mútua, homogeneïtat, objectivitat, i pertinència.

Finalment, com a tècnica de suport per a la gestió de tota la informació qualitativa s'ha recorregut al programa NVivo 8 àmpliament utilitzat per a la segmentació, comparació i extracció dels resultats.

Grups de discussió

Els grups de discussió ens van permetre conèixer en profunditat la realitat mostrada a l'anàlisi dels qüestionaris i fer el diagnòstic dels aspectes que dificulten i faciliten el procés d'integració dels i les joves d'origen estranger, així com la proposta en clau d'eines, iniciatives i polítiques públiques d'intervenció que els mateixos joves migrats/des i autòctons/es participants han manifestat des de la seva pròpia experiència. Amb aquesta finalitat s'han dut a terme els grups de discussió segons els perfils extrets en l'aplicació i l'anàlisi dels qüestionaris i considerant els dos espais educatius (secundària obligatòria i post obligatòria, i centres educatius no formals), en tant que són espais de sociabilitat entre adolescents i joves d'origen estranger i d'origen autòcton de màxima rellevància per a la configuració de les relacions socials i també s'ha considerat la seva distribució a Catalunya. Els grups de discussió s'han efectuat amb els següents perfils:

- IES ESTANY DE LA RICARDA: El Prat de Llobregat, ESO, 9 nois i noies
- IES ESTANY DE LA RICARDA: El Prat de Llobregat, 1r Batxillerat, 10 nois i noies
- IES RIDAURA: Girona, 2n Batxillerat, 13 nois i noies.
- CENTRE OBERT DON BOSCO: Sant Boi de Llobregat, 8 nois i noies

Les característiques més específiques de cadascun d'ells d'acord amb l'origen, el gènere i les edats dels seus integrants es resumeixen en la taula 1. Més enllà de la cohort d'edat considerada (14 - 18 anys) i l'equilibri entre nois i noies (excepte a l'IES Ridaura, conformat per una àmplia majoria de noies), l'aspecte comú a tres dels quatre grups és la seva composició equitativa per alumnat migrat i alumnat autòcton, a fi de detectar els elements clau del procés d'integració considerant aquesta doble perspectiva i el caràcter de reciprocitat que els autors defineixen com a essencial del mateix (Martínez, 2006; Palou, 2010).

	IES PRAT_ESO	IES PRAT_1ºBATX	IES RIDAURA_2ºBATX	CENTRE OBERT
Joves Autòctons/es	4 Catalans 1 de Galícia (12 anys a Catalunya)	5 Catalans	11 Catalans	-----
Joves Migrats/es	5	5	2	8
Edats de tots els i les joves	Migrats 14 anys: 4 15 anys: 1	Migrats 16 anys: 3 17 anys: 1 18 anys: 1	Migrats: 17 anys: 1 18 anys: 1	Migrats 15 anys: 2 17 anys: 6
	Autòctons 14 anys: 4 15 anys: 1	Autòctons 16 anys: 5	Autòctons: 17 anys: 6 18 anys: 5	-----
Sexe de tots els i les joves	Migrats Homes: 3 Dones: 2	Migrats Homes: 2 Dones: 3	Migrats Homes: 1 Dones: 1	Migrats Homes: 3 Dones: 5
	Autòctons: Homes: 2 Dones: 3	Autòctons Homes: 4 Dones: 1	Autòctons: Homes: 3 Dones: 8	-----
Anys de residència dels migrats a Catalunya	De 2 a 5 anys: 3 De 6 a 10 anys: 1 Més de 10 anys: 1	De 6 a 10 anys: 4 Més de 10 anys: 1	9 anys 16 anys	Menys de 2 anys: 1 De 2 a 5 anys: 4 De 6 a 10 anys: 3
Lloc de naixement dels migrats	Colòmbia: 1 Uruguai: 1 Rep. Dominicana: 1 Marroc: 1 Xina: 1	Xile: 2 Bangladesh: 1	Marroc: 1 Argentina: 1	Marroc: 3 Camerun: 2 Colòmbia: 1 Equador: 1 Rep. Dominicana: 1

Taula 1: Composició dels grups de discussió

Tots els grups de discussió van ser dinamitzats per dos membres de l'equip investigador (un moderador i un responsable del seu registre narratiu i gravació literal).

Els grups de discussió (veure guió a l'annex 2) tenen per objectius específics:

- Analitzar la percepció que els joves tenen sobre la immigració (l'imaginari social; el grau de coneixement de la diversitat cultural) des de la doble perspectiva dels establerts (autòctons) i els immigrants.
- Conèixer l'experiència que els joves relaten de la seva convivència en l'espai públic pluralista (al centre educatiu, al barri) i la seva valoració de la convivència intercultural (actitud i tractament vers el fet migratori: tolerància, acceptació, reconeixement, cooperació i solidaritat).
- Aprofundir en el com incideixen els aspectes afavoridors i desfavoridors de la integració dels i les joves d'origen estranger identificats a través del qüestionari, considerant les tres dimensions claus del procés d'integració.
  - a) la dimensió cognitiva-cultural (adopció de normes comuns; aprenentatge i ús de la llengua catalana; coneixement de l'entorn; comprensió dels problemes i assumptes públics; judici crític davant els mateixos).
  - b) la dimensió social de la integració (espais i vies de participació a les xarxes de la comunitat existents: barri, activitats socials, polítiques o professionals, voluntariat).
  - c) la dimensió identitària de la integració: el sentiment de pertinença a la comunitat (els referents de pertinença o d'identificació, grau d'identificació de la població migrada a la societat d'acollida).
- Identificar les "llicions apreses" per fer propostes d'acció a partir de l'experiència dels i les joves.

Entrevistes

En aquest cas, el mostratge també es va fer considerant els perfils del grups de discussió per poder conèixer i analitzar l'opinió dels diferents agents socials i educatius implicats en l'acompanyament d'aquests col·lectius de joves. En total es van a dur a terme 7 entrevistes a persones responsables de diferents programes socioeducatius, tal com es mostra a la taula 2.

Institució	IES RIDAURA	FUNDACIÓ BAYT AL THAQFA	CENTRES OBERTS // CRAE	AJUNTAMENT DE L'HOSPITALET	DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT	IES ESTANY DE LA RICARDA
Professional	Tutora d'aula d'acollida	Educadora Social: Encarregada de l'àrea d'infància i joventut	Responsable de les plataformes d'Educació Social Salesianes i vicepresident de la FEDAIA	Tinent Alcalde de l'àrea de serveis a les persones – Encarregat de la regidoria d'educació	Responsable del Servei d'immersió i acolliment lingüístic: Encarregada de fer difusió dels recursos per a l'alumnat nouvingut - sobre tot materials penjats a la web del Departament d'Ensenyament.	-Tutora de l'aula d'acollida -Psicopedagoga i professora de català
Lloc	GIRONA	BARCELONA	BARCELONA	L'HOSPITALET DE LLOBREGAT	BARCELONA	EL PRAT DE LLOBREGAT

Taula 2: Càrrec dels professionals entrevistats

Les entrevistes (veure guió a l'annex 4) tenen per objectius específics:

- Analitzar la tasca que els i les professionals duen a terme amb els i les joves per veure la seva incidència en el procés d'integració d'aquests/es joves.
- Conèixer els aspectes més afavoridors i menys afavoridors que des de l'experiència amb els i les joves destaquen per tenir més impacte el seu procés d'integració.
- Obtenir propostes per millorar aquest procés a partir de l'experiència viscuda per aquests/es professionals.

La triangulació d'aquestes anàlisis i el consens en les dades extretes amb els i les professionals que pertanyen al propi equip investigador, tenen gran pes en aquest moment, per fonamentar la següent fase.

Fase 3: elaboració de propostes per a la convivència

Fruit de les anàlisis anteriors, sorgeixen les propostes i orientacions per a la millora de la convivència i la cohesió social, considerant els elements claus d'aquest estudi per la integració dels i les joves migrades al territori català. Aquestes propostes van adreçades a les polítiques d'intervenció per a la integració dels i les joves d'origen estranger en una

cultura pública compartida, tot donant resposta als objectius que es plantegen en el Pla Nacional d'Immigració i en el Pla de Ciutadania i Immigració.

El resum de les fases de la recerca i de la funció general que han tingut els membres de l'equip es resumeixen a la taula 3.

FASE	FUNCIONS	MEMBRES DE L'EQUIP QUE LIDEREN
TOTES	Revisió i actualització de la fonamentació teòrica del projecte.	M. Àngels Marín
PRIMERA	Fer l'estudi descriptiu – predictiu sobre els elements clau per a la integració dels i les joves migrats a Catalunya.	Olga González Berta Palou Ruth Vilà
SEGONA	Fer l'estudi en profunditat dels processos d'integració dels joves migrats a Catalunya, mitjançant grups de discussió amb joves	Esther Luna Marta Sabariego Anna Velasco
SEGONA	Fer l'estudi en profunditat dels processos d'integració dels joves migrats a Catalunya, mitjançant entrevistes a professionals	M.Pau Martínez M.Àngels Pavon Anna Velasco
TERCERA	Elaboració de propostes per a la convivència.	Esther Luna Olga González
TOTES	Coordinació de la recerca.	Ruth Vilà
TOTES	Suport a la recerca	Erika López Dávila (becària)

Taula 3: Fases de la recerca i funcions dels membres de l'equip investigador

2.3 Rigor metodològic

Finalment, pel que fa al rigor metodològic d'aquesta recerca, en el disseny hem presentat de forma ordenada els plantejaments de la investigació diagnòstica descriptiva-comprensiva i s'ha justificat el seu caràcter multimètode, combinant les aproximacions quantitativa i qualitativa, sota una lògica de complementaritat metodològica que ens permet també la triangulació dels resultats.

Els criteris de rigor científic varien en funció de l'aproximació. En aquest sentit, en la primera fase on es va desenvolupar l'estudi per enquesta, hem tingut en compte el criteri de la validesa dels resultats obtinguts, a través dels següent procediments:

- Les grans dimensions de la mostra (més de 3.000 subjectes) creiem garanteix la seva representativitat i, per tant, els resultats obtinguts ens poden oferir un reflex fidel del conjunt de la població dels i les joves. En definitiva, les dades poden ser

fàcilment generalitzables i en aquest sentit, són el resultat d'una recerca amb *validesa externa*.

- La informació generada pel qüestionari és similar a la informació generada per altres fonts dins el mateix projecte i des d'un criteri extern. En aquest sentit, l'instrument de Palou (2010) ha estat validat i ens consta que té consistència amb els resultats obtinguts per nosaltres i amb els obtinguts en altres recerques. Igualment, les dades obtingudes pel qüestionari són confirmades per una altra tècnica d'obtenció de dades com els grups de discussió de la segona fase, i, per tant, posa de nou de manifest aquesta mateixa validesa empírica, la *validesa de criteri*, del nostre estudi.
- *La validesa de constructe* en aquest estudi es manifesta mitjançant la congruència existent entre els aspectes considerats al qüestionari i els aspectes teòric-conceptuals que fonamenten el treball. Valorem que les preguntes del qüestionari de Palou (2010) s'ajusten als indicadors teòrics definits.
- *Validesa de contingut* que es refereix al grau de congruència que existeix entre les agrupacions de respostes que emergeixen de l'anàlisi de dades i l'organització estructural de les preguntes del qüestionari. Aquest indicador està validat per la pròpia autora de l'instrument (Palou, 2010).

Per altra banda, en la segona fase de la recerca i per tant, pel que fa a l'aproximació qualitativa també hem sotmès el projecte a criteris de rigor científic. En aquest cas, hem seguit els criteris esmentats per Bartolomé (1986):

- *La credibilitat* de l'estudi que vam assegurar mitjançant l'ús de diferents tècniques de recollida d'informació, diferents informants i la complementaritat de mètodes. Per tant, la triangulació de dades, fonts, instruments i mètodes ens van ser de gran utilitat per assegurar la credibilitat dels resultats, a més de poder triangular totes aquestes dades i continguts amb la revisió de la literatura científica sobre la integració dels i les joves d'origen estranger. D'altra banda, considerem que també vam augmentar la credibilitat de l'estudi mitjançant la participació d'alguns/es professionals dels àmbits socials i educatius durant el procés de recollida i anàlisi de dades, ja que alguns d'ells amb una llarga trajectòria professional d'acompanyament a aquests col·lectius de joves, formen part de l'equip de la recerca.

- *La transferibilitat* va ser possible donat que els resultats que vam obtenir ens van permetre reflexionar, comprendre i ubicar en la realitat de la integració socioeducativa dels i les joves les necessitats detectades a fi de trobar alternatives de millora.
- *La consistència de les dades* es pot garantir perquè els resultats diagnòstics obtinguts mitjançant la present investigació s'han contrastat per fonts, mètodes i subjectes diferents.
- *La confirmabilitat* s'evidencia a partir del constant i permanent treball de reflexió de l'equip multidisciplinar de la recerca durant els diferents moments de l'estudi.

Sota la projecció de tots aquests criteris tant des de l'aproximació quantitativa com de la qualitativa, trobem que la recerca que hem realitzat té suficient rigor metodològic.

III. RESULTATS

3.1 Estudi descriptiu – predictiu sobre els elements clau per a la integració dels i les joves migrats a Catalunya.

El *Qüestionari de cohesió social entre joves* ha estat aplicat a 3.830 joves de 52 centres, majoritàriament d'Educació Secundària Obligatòria (72%), tot i que també hi ha un 24% de batxillerat, i en menor proporció, cicles formatius, centres oberts i centres amb projectes sociolaborals. Tenen una mitja d'edat de 16 anys, sent el més jove de 13 i el participant més gran, de 23 anys. En concret, són joves de 39 municipis diferents de Catalunya: el 61% són de Barcelona, mentre que el 19% són de Girona, el 14% de Tarragona, i el restant 6% de Lleida.

Aquesta anàlisi ens ha proporcionat informació rellevant sobre l'opinió dels i les joves respecte a cinc aspectes importants per a la integració dels i les joves migrats: el concepte de ciutadania com a estatus, l'imaginari social sobre la immigració, la convivència intercultural en l'espai públic, les dimensions de la integració, i finalment els elements configuratius de la integració.

3.1.1 Concepte de ciutadania com a estatus

El 31,3% dels i les joves participants consideren que els ciutadans són els que tenen els “papers en regla”, seguit d’un 30,8% que diuen que els que “viuen i treballen a aquí”. Un 13,7% té un concepte força tancat i exclouent de ciutadania, afirmant que únicament “els que han nascut aquí” poden ser ciutadans; seguit d’un 10,9% que tenen el criteri de la nacionalitat. Entre l’alumnat autòcton nascut a Catalunya o a altres indrets de l’estat espanyol, més del 30% tenen un concepte de ciutadania com a estatus basat en els papers en regla, mentre que 36% dels i les joves d’origen estrangers tenen un discurs basat en viure i treballar en el país d’acollida. Aquestes diferències són estadísticament significatives ($X^2=60'03$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Si analitzem amb una mica més de detall, l’opinió d’aquests joves, curiosament els joves que fa menys d’un any que viuen a Catalunya són els que tenen una imatge més tancada de la ciutadania, basada en la regularitat administrativa; mentre que una major proporció dels joves que fa entre dos i deu anys, pensen en que és ciutadà qui treballa i viu a Catalunya ($X^2=50'5$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

En funció de la mida del municipi¹ on resideixen els joves, també es donen certes diferències estadísticament significatives ($X^2=29'5$, $p=0'001$, $\alpha=0'05$). Concretament, sembla ser que els joves de les grans ciutats i petits municipis tenen una major freqüència en valorar els aspectes de regularitat legal amb els “papers” mentre que en els municipis mitjans, es valora més el viure i treballar en el context d’acollida. De forma similar, es donen diferències estadísticament significatives ($X^2=37'6$, $p=0'001$, $\alpha=0'05$), segons les províncies, de tal manera que els joves participants gironins i lleidatans proposen amb major freqüència un concepte de ciutadania tancat a la regularitat administrativa dels “papers”, mentre que entre els joves barcelonins i tarragonins predomina un concepte basat en el “viure i treballar aquí”.

Un element interessant a considerar en aquesta anàlisi és el cycle escolar dels joves, que ofereix diferències estadísticament significatives ($X^2=143'9$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) quant al concepte de ciutadania com a estatus. El 33,8% dels joves participants que estudien Educació Secundària Obligatòria creuen que és ciutadà el que té els papers en regla, mentre que una bona part dels estudiants de batxillerat i cicles formatius (37,7% i 36,3% respectivament) pensen qui viu i treballa aquí; respostes similars a la

---

¹ Per a més informació sobre els criteris de mida poblacional revisar la tesi *La integració de la joventut de origen magrebí* de Palou (2010).

majoria, no obstant, el més peculiar és que el 45,5% dels joves participants estudiants en centres oberts tenen una opinió molt més restrictiva de la ciutadania, tancant-la únicament a les persones nascudes en el context. El 34,2% dels estudiants de projectes sociolaborals, pel contrari, opinen que “qualsevol persona després d’uns anys”.

3.1.2 Imaginari social sobre la immigració

Dins l’imaginari social sobre la immigració, destaquem el grau de coneixement que els i les joves tenen sobre la diversitat cultural, abans d’entrar a analitzar els prejudicis, estereotips i etiquetatges que aquests fan en aquest imaginari. Per aquest motiu, el qüestionari consta d’una sèrie de 8 preguntes que constitueixen un índex de coneixement de la diversitat cultural, on les puntuacions teòriques que es poden obtenir oscil·len entre 8 i 40 punts, sent la puntuació de 24 la intermèdia possible. Sabent que els joves participants, en general, tenen una puntuació mitja de 20,8 que evidència com el seu grau de coneixement de la diversitat cultural és força baix. No obstant això, el grup és força dispers, trobant joves que han puntuat la més baixa de les possibilitats, i altres joves, en canvi, que han obtingut la màxima puntuació possible. En general, però, el 75% de les puntuacions més baixes no superen la puntuació mitja teòrica del índex (24 punts).

Si analitzem aquests resultats en detall, el nivell educatiu dels i les joves ofereix diferències estadísticament significatives ($X^2=36,7$, $p=0,000$, $\alpha=0,05$), sent l’alumnat de batxillerat i cicles formatius el que presenta un major coneixement d’aquesta diversitat, tal com es resumeix a la taula 4.

		Índex coneixement
<i>Nivell escolar</i>	ESO	20,55
	Batxillerat	21,45
	Cicles Formatius	21,31
	Centre Obert	20,00
	Projecte sociolaboral	20,00
<i>Naixement</i>	Catalunya	20,53
	Resta d'Espanya	20,48
	Altres països	21,76

Taula 4: Nivell de coneixement dels joves sobre la diversitat cultural

De forma semblant, el lloc de naixement dels/les joves també es un element distintiu que presenta diferències estadísticament significatives ($X^2=31'9$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) entre els joves estrangers respecte als autòctons. Concretament, sembla ser que els joves d'origen estranger tenen un major bagatge de coneixement sobre la diversitat cultural, tal com es resumeix a la taula anterior.

Algunes preguntes obertes del qüestionari ens permeten, recollir l'opinió del i la joven quant als prejudicis, estereotips i etiquetatges que en el imaginari social té el col·lectiu de les persones migrades. Així, el racisme -literalment esmentat- és percebut com a desfavoridor per un gran nombre de persones (aprox. un 30%), que afirma que hi ha molta gent racista i indica que el color de la pell esdevé determinant per rebutjar l'altre. Els i les joves nascuts en altres països afegeixen que noten discriminació, i ens transmeten, literalment, la por a ser rebutjats.

De fet, quasi la meitat de les persones nascudes aquí, quan es demana què pensen sobre les persones migrades i què creuen que pensa la societat, diuen que les persones migrades són jutjades negativament perquè hi ha la percepció social que: són lladres, delinqüents, conflictius, problemàtics, dolents, violents, provoquen baralles, porten problemes, són irrespectuosos i compliquen la convivència.

Quasi una tercera part d'aquests enquestats pensen, literalment, que hi ha rebuig envers el migrat ja sigui perquè percep oposició cap a la immigració, perquè creuen que només han d'estar aquí els que són del país, perquè ve molta gent de fora i que la xenofòbia ha crescut per la crisi.

Un altre aspecte percebut majoritàriament pels joves autòctons és que la societat actua millor amb els migrats (els regalen assistència social, viuen millor que nosaltres, subvencions i beques, reben ajudes que a nosaltres no ens donen, els hi troba feina i llar...). Només un 5% creu que la societat els tracta igual que a tothom. No obstant, força joves diuen que la societat posa barreres per a què el migrat s'adapti (els tracte pitjor, els tracte malament i de manera injusta i crea guetos).

El col·lectiu de joves d'origen estrangers de la mostra està d'acord amb els autòctons que algunes persones ens jutgen negativament (14 persones), perquè diuen que són conflictius, delinqüents, baralles... .Onze respostes encara detallen fins a quin punt són jutjats negativament ja que afirmen que: *algunes persones ens rebutgen perquè som diferents i perquè diuen que no mereixem viure aquí*. Amb percentatges semblants (7 i

8%), però amb perspectives diferents, hi ha enquestats que pensen que la societat no actua de la mateixa manera com actuen amb els autòctons (actua com si fossin superiors als estrangers), actua malament... mentre que un altre grup veu que l'administració fa coses per aconseguir la integració.

El lloc d'origen és determinant per a un terç de la mostra vers el procés d'integració. La societat els classifica i els ajuda depenent del país d'origen.

3.1.3 La convivència intercultural en l'espai públic

Per a l'anàlisi de les valoracions sobre la convivència intercultural en l'espai públic que en fan els joves, es consideren els següents elements: l'acceptació de la diversitat cultural i el tractament cap al fet migratori, la valoració de la diversitat cultural, i el tipus de relacions que s'estableixen. A continuació oferim els resultats de cadascun d'aquests elements.

Diversitat cultural i el fet migratori

El 53% dels joves participants afirmen que *"no em fa res que al meu barri hi visquin persones de diferents cultures si cadascú va a la seva"*, donant peu a l'acceptació de la diversitat cultural i del fet migratori des d'una visió de coexistència, sense el reconeixement que suposaria un pas més per a la convivència, i que únicament el 17% dels joves el planteja. Paral·lelament, un preocupant 13% afirma obertament que *"no m'agrada que al meu barri hi visquin persones de diferents cultures a la meua"*.

Evidentment, aquests resultats tenen trets diferencials entre els joves autòctons i els d'origen immigrant ($X^2=482'3$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). El 41% dels joves nascuts a altres països tenen una visió de reconeixement de la diversitat cultural al barri, mentre que únicament el 10% dels joves nascuts a Catalunya comparteixen aquesta visió.

El fet de viure en un municipi gran o petit, també ofereix diferències estadísticament significatives ($X^2=38'8$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Els joves que viuen en municipis grans, tot i que el més freqüent és una visió d'acceptació a la diversitat cultural al seu barri, com succeeix en general amb tots els joves participants, un 23% afirma que *"m'agrada que al meu barri hi visquin persones de moltes cultures diferents"*, potenciant el reconeixement d'aquesta diversitat; davant del 15% dels joves de municipis mitjans o el 16% de municipis petits. Per altra banda, tot i les peculiaritats que cada província

catalana té respecte al fet migratori, aquesta variable no presenta diferències estadísticament significatives entre les opinions dels i les joves ($X^2=11'5$, $p=0'243$, $\alpha=0'05$).

El que sí sembla tenir importància és el nivell educatiu dels i les joves a l'hora d'acceptar la diversitat cultural al seu barri ($X^2=42'5$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Més del 50% dels joves d'ESO, batxillerat i cicles formatius tenen una opinió basada en l'acceptació de la diversitat, sense el necessari reconeixement, mentre que el 55% dels joves de centre obert sí que proposen aquest pas més enllà vers el reconeixement del fet migratori i de la diversitat cultural al seu barri.

El concepte de ciutadania que tenen els i les joves també és un element diferenciador respecte al nivell d'acceptació de la diversitat cultural al barri ($X^2=538'6$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Els i les joves que tenen un concepte tancat de ciutadania com a estatus són els que amb major freqüència opinen que *"no m'agrada que al meu barri hi visquin persones de diferents cultures a la meua"*. Concretament, el 35% d'aquests i aquestes joves tenen un concepte de ciutadania basat en el naixement, el 26% es basen en la nacionalitat, i un 21% opinen que només poden ser ciutadans els de la Unió Europea; davant de proporcions molt més minoritàries com un 5% dels que opinen que són ciutadans els que viuen i treballen aquí, o un 6% dels que opinen que ho pot ser qualsevol persona que fa un temps que viu al context d'acollida.

Si aprofundim més en aquesta acceptació i reconeixement del fet migratori, és necessari analitzar les opinions sobre la coexistència amb col·lectius d'origens específics. En aquest sentit, mentre que el 80% dels i les joves accepten tenir veïns espanyols al barri, només el 22% acceptaria a veïns d'ètnia gitana, tal com es resumeix en el total de la taula 5. Per ordre de freqüència, de més acceptats a menys, es troben concretament: espanyols, catalans, europeus, llatinoamericans, asiàtics, procedents de països de l'est, magrebins, africans, i gitanos. Aquest rebuig a l'ètnia gitana, es veu més agreujat en els nois que en les noies ($X^2=25'9$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Concretament, mentre que el 25% de les noies accepta aquest col·lectiu com a veïns, només el 18% dels nois ho fa.

	% ACCEPTACIÓ			
	TOTAL	Catalunya	Espanya	Altres Països
<i>Llatinoamericans</i>	39,8%	37,2%	36,5%	49,1%
<i>Països de l'est</i>	26,3%	24,7%	23,8%	31,5%
<i>Països europeus</i>	66,1%	68,0%	63,5%	60,8%
<i>Catalans</i>	77,9%	84,4%	68,3%	59,4%
<i>Espanyols</i>	80,4%	85,0%	88,9%	65,4%
<i>Magrebins</i>	25,8%	19,2%	27,0%	46,1%
<i>Asiàtics</i>	28,8%	27,2%	30,2%	33,9%
<i>Africans</i>	25,6%	24,7%	26,2%	28,7%
<i>Gitanos</i>	21,7%	22,3%	28,6%	19,3%

Taula 5: Acceptació i reconeixement del fet migratori

Si analitzem aquests resultats considerant l'origen dels joves, tal com es resumeix a la taula anterior, curiosament els joves nascuts a altres països tenen percentatges d'acceptació molt més elevats que els seus companys autòctons, en la majoria de col·lectius, a excepció dels possibles veïns catalans i espanyols. Aquest fenomen no és massa encoratjador per a la convivència.

Valoració de la diversitat cultural

En preguntar als i a les joves sobre la seva valoració de la **diversitat cultural al centre educatiu**, el 38% afirma que desperta l'interès en conèixer altres cultures. Simultàniament, també un 37% adverteix que ocasiona més conflictes. Concretament, més del 30% dels i les joves d'educació secundària obligatòria, batxillerat i cicles formatius així ho expressen, sorprenentment aquesta visió és menys freqüent entre els i les joves de centres oberts ($X^2=26'99$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). De forma similar, més del 30% dels i les estudiants de batxillerat i cicles formatius també opinen que la diversitat cultural ocasiona problemes de disciplina, mentre que els estudiants d'altres nivells educatius no ho assenyalen tant ($X^2=14'1$, $p=0'007$, $\alpha=0'05$).

Les noies tenen una valoració més favorable de la diversitat cultural que els nois. Concretament, hi ha un major percentatge de noies que creuen que la diversitat cultural afavoreix l'interès en conèixer altres cultures ($X^2=49'96$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) i fa que les persones siguin més comprensives ($X^2=6'997$, $p=0'008$, $\alpha=0'05$). També hi ha menys noies que pensin que la diversitat cultural potenciï problemes de disciplina, en relació als nois ($X^2=17'7$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

De forma similar, els joves nascuts a altres països tenen també una valoració més positiva de la diversitat cultural, en alguns dels aspectes que es qüestionen. Tenen menys valoracions negatives de la diversitat cultural, no la associen tant amb els conflictes ($X^2=146'9$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) ni amb la manca de disciplina ($X^2=66'3$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Amb major freqüència assenyalen que la diversitat cultural desperta l'interès en conèixer altres cultures ($X^2=193'5$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

Un element interessant a destacar és com el concepte de ciutadania com a estatus pot estar relacionat amb la valoració que es fa de la diversitat cultural. Concretament, els i les joves que tenen un concepte més restringit de la ciutadania, vinculant-la a la regularitat administrativa, al naixement o a la nacionalitat, són justament els que valoren en menor mesura que la diversitat cultural sigui una oportunitat per despertar l'interès en conèixer altres cultures ($X^2=118'1$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), o que pugui aconseguir una major comprensivitat en les persones ($X^2=100'1$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Els i les joves que tenen un concepte de ciutadania més ampli, en canvi, són els que han seleccionat en menor mesura que la diversitat cultural promogui més conflictes ($X^2=80'7$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) o manca de disciplina ($X^2=94'8$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

Quan es qüestiona als joves sobre el **treball en grups multiculturals**, les respostes són força semblants. El 43% dels joves valora l'enriquiment en el treball que suposa la diversitat de visions; i el 35% també valora que els debats són més interessants. No obstant, un 37% posa de manifest que la diversitat cultural suposa majors dificultats per entendre's. Curiosament, no hi ha diferències estadísticament significatives entre l'alumnat que utilitza una llengua o altra a l'escola, per identificar aquestes dificultats comunicatives ($X^2=5'01$, $p=0'542$, $\alpha=0'05$). Només un 15% dels i les joves pensa que baixi la qualitat del treball per fer-ho en grups multiculturals. Els i les joves que estudien batxillerat són els que tenen aquest tipus de valoracions positives amb major freqüència, respecte a la resta de joves. Valoren l'enriquiment del treball ($X^2=15'1$, $p=0'004$, $\alpha=0'05$) i els debats interessants ($X^2=18'4$, $p=0'001$, $\alpha=0'05$) que es generen amb la multiculturalitat al centre, de forma estadísticament significativa.

De la mateixa manera que en les valoracions anteriors, les noies i els joves d'orígens

estrangers diversos tenen una major favorabilitat en el treball amb grups multiculturals². Destaquen l'enriquiment del treball i els debats que es generen; i assenyalen en menor mesura una menor qualitat del treball i les dificultats de comprensió, respecte a les valoracions dels nois i autòctons, respectivament.

De nou, el concepte de ciutadania com a estatus juga un paper rellevant. Els joves amb conceptes més restringits basats en el naixement, la nacionalitat o el límits de la Unió Europea són el que tenen menys valoracions positives, i més de negatives³.

Finalment, davant les qüestions de **convivència intercultural** en l'espai públic, els joves tenen un posicionament similar. Tal com es resumeix en el total de la taula 6, els posicionaments dels joves estan força equilibrats, a excepció del 83% que valora l'oportunitat de conèixer altres cultures, que comporta la convivència intercultural. Més del 70% dels joves està en desacord en que la interculturalitat suposi una renúncia a les costums, i no valoren la monoculturalitat.

	TOTAL		Catalunya		Resta d'Espanya		Altres països	
	Acord	Desacord	A	D	A	D	A	D
<i>Fa a la gent més oberta</i>	51,5%	48,5%	43,5%	56,5%	55,8%	44,2%	77,2%	22,8%
<i>És més divertit</i>	47,2%	52,8%	38,5%	61,5%	46,9%	53,1%	75,3%	24,7%
<i>Porta problemes per entendre'ns</i>	58,4%	41,6%	64,6%	35,4%	64,4%	35,6%	37,0%	63,0%
<i>Permet conèixer altres cultures</i>	82,6%	17,4%	80,3%	19,7%	79,3%	20,7%	90,4%	9,6%
<i>Canvia costums</i>	24,9%	75,1%	23,2%	76,8%	22,2%	77,8%	30,7%	69,3%
<i>Provoca conflictes dia a dia</i>	53,4%	46,6%	59,9%	40,1%	51,3%	48,7%	32,2%	67,8%
<i>Facilita aprendre idiomes</i>	56,1%	43,9%	49,3%	50,7%	44,2%	55,8%	80,0%	20,0%
<i>No m'agrada, millor tots mateixa cultura</i>	29,7%	70,3%	34,1%	65,9%	33,9%	66,1%	14,8%	85,2%
<i>Més comprensius i tolerants</i>	55,2%	44,8%	51,0%	49,0%	52,5%	47,5%	70,3%	29,7%
<i>Fomenta més delinqüència</i>	53,6%	46,4%	58,6%	41,4%	53,4%	46,6%	36,8%	63,2%

Taula 6: Posicionament sobre la convivència intercultural en l'espai públic

² Aquestes diferències són estadísticament significatives. Respecte l'enriquiment del treball el contrast de proporcions en funció del sexe ($X^2=29'3$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) i en funció del lloc de naixement ($X^2=12'6$, $p=0'002$, $\alpha=0'05$). Respecte als debats que es generen el contrast de proporcions en funció del sexe ($X^2=24'8$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) i en funció del lloc de naixement ($X^2=28'999$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Respecte a la menor qualitat del treball el contrast de proporcions en funció del sexe ($X^2=19'7$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) i en funció del lloc de naixement ($X^2=37'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Finalment, respecte les dificultats de comprensió el contrast de proporcions en funció del sexe ($X^2=12'9$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) i en funció del lloc de naixement ($X^2=58'7$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

³ Aquestes diferències són estadísticament significatives: en l'enriquiment del treball ($X^2=137'98$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), en els debats generats ($X^2=58'99$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), en la baixa qualitat dels treballs ($X^2=137'8$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), i en les dificultats comunicatives ($X^2=56'3$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

Les noies, els joves nascuts a altres països i els que tenen un concepte més obert de la ciutadania com a estatus, segueixen sent els i les joves que valoren amb major mesura la convivència intercultural, assenyalant amb major freqüència els acords en els aspectes positius i en desacord en els negatius⁴, en comparació amb els nois, els autòctons, i els que tenen un concepte de la ciutadania basat en el naixement, la nacionalitat o el context de la Unió Europea, respectivament. A la taula anterior, es resumeixen les respostes en funció del lloc de naixement dels joves, a mode d'exemple.

Tipus de relacions

Els i les joves participants manifesten tenir unes relacions força variades. Tal com es resumeix a la taula 7, la gran majoria de relacions que es mantenen són variades, i evidentment també autòctons (catalans i/o espanyols).

	Procedència amics centre	Procedència amics altres llocs	Procedència gent del barri
<i>Catalans</i>	15,1%	11,7%	21,0%
<i>Espanyols</i>	19,2%	23,4%	32,0%
<i>Catalans i Espanyols</i>	5,4%	6,6%	8,5%
<i>Del meu país</i>	1,7%	4,8%	2,9%
<i>Catalans i/o Espanyols i del meu país</i>	5,5%	4,5%	5,7%
<i>Variat</i>	52,7%	46,5%	29,1%

Taula 7: Tipus de relacions

⁴ Totes aquestes diferències són estadísticament significatives. Pel que fa al contrast de proporcions entre nois i noies: fa a gent més oberta ($X^2=29'3$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), és més divertit ($X^2=19'1$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), porta problemes per entendre ($X^2=8'9$, $p=0'003$, $\alpha=0'05$), permet conèixer altres cultures ($X^2=80'5$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), canvia costums ($X^2=61'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), provoca conflictes dia a dia ($X^2=41'1$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), facilita aprendre idiomes ($X^2=39'7$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), millor tots mateixa cultura ($X^2=68'3$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), més comprensius i tolerants ($X^2=42'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), fomenta més delinqüència ($X^2=22'6$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Pel que fa al contrast de proporcions segons el lloc de naixement: fa a gent més oberta ($X^2=283'1$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), és més divertit ($X^2=335'7$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), porta problemes per entendre ($X^2=193'7$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), permet conèixer altres cultures ($X^2=45'98$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), canvia costums ($X^2=18'7$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), provoca conflictes dia a dia ($X^2=187'8$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), facilita aprendre idiomes ($X^2=243'9$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), millor tots mateixa cultura ($X^2=110'6$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), més comprensius i tolerants ($X^2=91'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), fomenta més delinqüència ($X^2=112'9$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Finalment, pel que fa al contrast de proporcions segons el concepte de ciutadania com a estatus: fa a gent més oberta ($X^2=131'1$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), és més divertit ($X^2=117'5$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), porta problemes per entendre ($X^2=58'2$, $p=0'003$, $\alpha=0'05$), permet conèixer altres cultures ($X^2=155'6$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), canvia costums ($X^2=43'1$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), provoca conflictes dia a dia ($X^2=102'02$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), facilita aprendre idiomes ($X^2=88'5$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), millor tots mateixa cultura ($X^2=458'6$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), més comprensius i tolerants ($X^2=201'6$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), fomenta més delinqüència ($X^2=167'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

No obstant, les respostes tenen diferències estadísticament significatives en funció del lloc de naixement dels joves. Els joves autòctons i d'altres províncies espanyoles, són els que es relacionen més amb autòctons; i els joves nascuts en altres països, són els que amb major freqüència tenen amistats més variades, i es relacionen menys exclusivament amb autòctons. Aquest fenomen succeeix amb les amistats del centre educatiu ($X^2=562'2$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), en altres contextos ($X^2=965'2$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), i en el barri ($X^2=869'8$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). El 20% dels joves immigrants es relacionen fora del context escolar únicament amb joves del seu mateix origen; el 33% dels joves nascuts a altres províncies espanyoles ho fan només amb joves espanyols; i el 55% d'aquests joves quan es tracta del seu barri, es relacionen únicament amb joves espanyols. Per tant, tot i l'aparent diversitat en les amistats dels joves, hi ha certa endogàmia cultural en les amistats.

3.1.4 Dimensió cognitiva-cultural de la integració

La dimensió cognitiva-cultural de la integració correspon a aquells aspectes relacionats amb l'aprenentatge i ús de la llengua catalana, el coneixement de l'entorn i la comprensió i judici crític dels problemes i assumptes públics, i l'adopció de normes comunes.

La llengua catalana

La realitat lingüística dels joves és força coincident amb els seus orígens i sentiments de pertinença. Concretament, el més freqüent és parlar únicament en castellà amb la seva família (48%) o amb els amics (44%). Un 19% parla sempre en català a casa, i un 15% ambdues llengües. Un 11% parla únicament la seva llengua d'origen a casa, mentre que un 5% diuen utilitzar aquesta juntament amb el català i el castellà. Amb els amics, després del castellà, la segona tendència més freqüent és la bilingüe català i castellà (33%). El 14% diuen parlar únicament el català amb els amics, i un 7% diuen parlar indistintament català, castellà i altres llengües, amb les amistats. Pel que fa a la realitat lingüística escolar, la tendència és força diferent als contextos familiar i d'amistat. El més freqüent en aquest context és utilitzar indistintament el català i el castellà (47%); seguit d'un 28% que diu parlar únicament català a l'escola, i curiosament, un 21% diu parlar sempre castellà.

Aquestes dades tenen diferències estadísticament significatives en funció de la província. Així el 40% dels joves lleidatans parlen català en família, davant de només el 15% dels barcelonins ($X^2=167'2$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Amb les amistats, succeeix una situació semblant, on el 42% dels joves lleidatans parlen català, mentre que només el 11% dels barcelonins ho fa; curiosament a la província de Barcelona a més, és on menys bilingüisme català – castellà s'empra entre les amistats, en relació a la resta de províncies catalanes ($X^2=338'3$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Finalment, a l'escola el dibuix és força semblant amb una major presència generalitzada del català, considerant que el 60% dels joves lleidatans manifesten utilitzar el català, i només el 23% dels barcelonins ho fa ($X^2=220'6$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Aquesta realitat comunicativa podria ser interpretable per les diferències en les mostres de les diferents províncies catalanes quant a alumnat autòcton i d'orígens diversos, no obstant la composició dels joves participants de les diferents províncies no presenta diferències estadísticament significatives ($X^2=7'3$, $p=0'295$, $\alpha=0'05$).

Problemes i assumptes públics

Per analitzar com els i les joves comprenen i actuen davant dels problemes i assumptes públics, se'ls han presentat tres situacions on han de prendre posicionament. Són tres casos on es posa de manifest una campanya de Nadal, una situació d'aula, i una situació d'organització de veïns.

La implicació dels i les joves en les situacions presentades és en general, força passiva, tot i que es donen certes excepcions. El 53% dels joves únicament participarien en la campanya de Nadal si se'ls demana, davant d'un 28% que afirmen que sempre s'impliquen. En la situació d'aula, sent aquesta potser més propera a la seva realitat, es dona una major implicació activa: el 66% dels joves diuen que sempre s'impliquen, davant d'un 31% que necessiten que se'ls demani. Finalment, en el context del barri, el 37% diuen que sempre s'impliquen en aquests casos, mentre que un 33% participen de forma més passiva, i un 23% obertament manifesten que mai participen d'aquestes situacions.

Aquestes dades tenen peculiaritats especials quan s'analitzen per col·lectius específics. Les noies i els joves nascuts a altres països, responen de forma més

solidària en aquestes qüestions⁵, tant a nivell de centre com de barri, en relació als nois, i als joves autòctons, respectivament. Especialment, si analitzem els col·lectius específics trobem que els joves nascuts al continent africà són en general els que han puntuat més alt en aquests casos de solidaritat amb problemes i situacions comunitàries. Concretament, els joves de l'Àfrica Subsahariana són els que tenen puntuacions de major implicació en el context escolar, tant en el cas de la campanya a l'institut ($X^2=83'98$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), com per l'ajuda a un company de classe ($X^2=61'3$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Curiosament, en el primer cas, els joves menys solidaris són nascuts a Catalunya o altres indrets de l'estat espanyol; però en el cas de l'ajuda a un company, els joves d'origen asiàtic són els que menys han puntuat. Finalment, en el cas contextualitzat al barri, els joves nascuts al Magreb són els més participatius i implicats, davant de la manca de participació dels joves nascuts a altres províncies espanyoles ($X^2=42'1$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

Específicament, en els dos casos que tenen a veure amb la participació en problemes i situacions en el centre educatiu els joves de cicles formatius, batxillerat i ESO tenen més tendència a la implicació que els joves d'altres centres⁶. De fet, específicament el cas d'ajudar a un company de classe, també ofereix diferències estadísticament significatives entre els cursos ($X^2=68'8$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), sent la implicació més elevada en el primer curs d'ESO i disminuint en els següents cursos, fins al batxillerat on els joves puntuen més alt.

En canvi, la mida de la població on viuen els joves és una variable important en el coneixement de l'entorn que tenen, però no pel grau de comprensió i de judici crític que es té davant dels problemes que poden afectar a la seva comunitat. Les diferències trobades entre els joves no són estadísticament significatives ($X^2=1'9$, $p=0'385$, $\alpha=0'05$).

Finalment, dos elements importants que ajuden a definir com els joves actuen davant dels problemes i assumptes públics, són el concepte de ciutadania que tenen i el grau de coneixement de la diversitat cultural. Els joves que tenen un concepte de la

---

⁵ Aquestes diferències són estadísticament significatives en tots els casos. Concretament, el contrast de mitjanes en funció del sexe: cas1 ($z=-11'6$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), cas 2 ($z=-13'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), cas 3 ($z=-9'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). I el contrast de mitjanes en funció del lloc de naixement: cas1 ($X^2=75'8$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), cas 2 ($X^2=32'3$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), cas 3 ($X^2=18'6$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

⁶ Aquestes diferències són estadísticament significatives tan en el cas de la campanya de Nadal organitzada en el centre educatiu ($X^2=18'3$, $p=0'001$, $\alpha=0'05$), com en l'ajuda a un company de classe ($X^2=63'6$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

ciutadania com a estatus més restrictiu i tancat, són els que s'impliquen menys en els tres casos, sent els joves amb un concepte més obert -basat en que és ciutadà tota persona que treballa i viu aquí- els que estan més implicats a participar en totes tres situacions⁷. Per últim, quant major és el grau de coneixement de la diversitat cultural que tenen els joves, major també és el grau d'implicació en casos on es posen de manifest problemes i assumptes públics⁸.

Normes comunes

El coneixement i compliment de les normes comunes de convivència té un pes específic important per la joventut de la mostra, ja que quasi la meitat dels enquestats valora com a important el compliment de les normes de convivència, percebent com a desfavorable el seu incompliment.

Un 10% dels i les joves pensen, però, que les persones de fora sí que accepten les normes d'aquí i respecten la nostra cultura i no volen fer el que fan en els seus països.

Finalment, poc més de l'1% dels enquestats ens aporten altres elements valorats com a positius vers la integració i la cohesió social dels joves i que té a veure amb aquest apartat de normes comunes. Així: comportar-se com si fos d'aquí (amb una connotació de caire negatiu, ja que no hi hauria necessitat de "renunciar" a una manera de fer i de ser per adoptar una altra), i el participar en accions a favor de la comunitat.

3.1.5. Dimensió social de la integració

Per mesurar aquesta dimensió més social de la integració, és important analitzar els espais de participació dels joves i les vies que empren per participar en la comunitat.

En aquest sentit, els i les joves participen d'alguns dels **espais habituals de la comunitat**. Destaca que quasi la meitat dels joves participen en grups d'esport, tal com es resumeix en el total de la taula 8. Algunes d'aquestes dades són diferents per nois que per noies, donades les diferències per raó de gènere que actuen en l'elecció dels joves dels espais participatius. Les noies, participen més que els nois en grups de teatre ($X^2=17'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), dansa ($X^2=121'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) i d'altres

⁷ Aquestes diferències són estadísticament significatives: cas1 ($X^2=82'1$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), cas2 ($X^2=73'8$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) i cas3 ($X^2=40'2$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

⁸ L'estudi correlacional no paramètric així ho indica: cas1 ($r=0'130$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), cas2 ($r=0'125$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) i cas3 ($r=0'086$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

tipologies ($X^2=12'2$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$); però els nois participen més que les noies en grups esportius ($X^2=450'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Curiosament, no es donen diferències estadísticament significatives entre els joves autòctons i nascuts a altres indrets.

	TOTAL	RESULTATS PER PROVÍNCIA			
		Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
Grup de teatre	5,9%	5,0%	7,0%	7,3%	7,4%
Grup de dansa	7,1%	6,8%	6,3%	7,3%	9,1%
Grup de música	11,4%	10,2%	11,8%	9,8%	16,7%
Grup esportiu	44,3%	44,2%	43,1%	36,3%	49,8%
Centre excursionista	5,0%	4,2%	5,1%	8,1%	7,2%
Casal, militància, idioma, ideològic,...	13,4%	14,1%	10,4%	10,3%	15,5%

Taula 8: Espais habituals de la comunitat en les quals participen els i les joves

Altres diferències estadísticament significatives es troben entre els i les joves de les diferents províncies catalanes. Concretament, els/les joves tarragonins són els que participen més en grups musicals ($X^2=18'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) i esportius ($X^2=12'98$, $p=0'005$, $\alpha=0'05$), els/les joves lleidatans destaquen per participar en centres excursionistes ($X^2=13'3$, $p=0'004$, $\alpha=0'05$), i els/les joves tarragonins i barcelonins participen més en altres tipologies d'espais ($X^2=10'8$, $p=0'013$, $\alpha=0'05$). El mapa de recursos i l'oferta de cada territori juga un paper fonamental en la implicació dels/les joves en els espais de participació.

En preguntar als i a les joves específicament per la seva **participació en les activitats del centre** educatiu, sembla que hi ha una major implicació. Destaquen, tal com es resumeix a la taula 9, que el 32% dels joves han fet de delegat/da, el 31% intervé en diverses assemblees escolars, i el 24% participa en activitats organitzades per fer fora del centre i col·laboracions de solidaritat diverses. Aquestes dades presenten algunes diferències significatives a nivell estadístic entre nois i noies. Concretament, les noies són una mica més participatives que els nois en les assemblees ($X^2=11'2$, $p=0'001$, $\alpha=0'05$), en les activitats organitzades per fer fora del centre ($X^2=7'2$, $p=0'007$, $\alpha=0'05$) i en diverses col·laboracions solidàries ($X^2=37'3$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

	TOTAL	RESULTATS SEGONS EL LLOC DE NAIXEMENT		
		Catalunya	Resta d'Espanya	Altres països
<i>Delegat/da de curs</i>	32,3%	33,8%	32,5%	27,9%
<i>Intervenir en assemblees</i>	31,0%	34,4%	29,4%	20,4%
<i>Consell escolar</i>	5,8%	5,5%	4,8%	6,8%
<i>Activitats fora del centre</i>	24,3%	23,1%	23,0%	28,3%
<i>Col·laboracions solidàries</i>	24,4%	25,0%	16,7%	23,7%
<i>Accions de protesta social</i>	19,4%	20,7%	16,7%	15,7%

Taula 9: Participació en les activitats del centre

Els i les joves nascuts a altres països tenen un perfil de participació diferent a la resta de joves. En general, tal com es resumeix a la taula, els joves nascuts a Catalunya són més participatius en totes les activitats que es plantegen al qüestionari, a excepció de les activitats que s'organitzen fora del centre, on els joves nascuts a altres països són els que més han seleccionat aquesta opció ($X^2=10'02$, $p=0'007$, $\alpha=0'05$). Per altra banda, els joves nascuts a altres països són els que participen en menor mesura com a delegats de curs ($X^2=10'6$, $p=0'005$, $\alpha=0'05$) i en assemblees escolars ($X^2=62'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Els joves nascuts a altres províncies espanyoles són els que participen menys en col·laboracions solidàries, en relació als seus companys/es nascuts a Catalunya o a altres països, tot i que aquestes diferències no són estadísticament significatives ($X^2=4'9$, $p=0'087$, $\alpha=0'05$).

3.1.6. Dimensió identitària de la integració

En preguntar als joves el seu **sentiment de pertinença**, un 49% se senten catalans, mentre que un 17% se senten espanyols, un 16% del seu país d'origen, i un 10% català i espanyol al mateix temps. Aquestes dades són diferents en funció de la província on resideixen els joves: únicament el 46% dels barcelonins se senten catalans, davant del 64% dels lleidatans; sentir-se "d'aquí i del país de naixement" és poc habitual entre els barcelonins (3%), tarragonins i gironins (4%), davant del 10% dels lleidatans.

Pel que fa a la **identitat ètnica-cultural** dels joves estrangers s'identifiquen dos elements claus en aquesta identitat com són la religió i el menjar. Concretament, el 76% dels joves estrangers assenyalen que estan d'acord amb les creences religioses majoritàries del seu país d'origen. El 72% també assenyalen que opten pel menjar típic

del seu país d'origen. Les celebracions, la música i la parella també són elements importants en aquests aspectes identitaris. El 50% dels joves estrangers opten per les celebracions populars del seu país d'origen. El 47% dels joves estrangers prefereixen la parella del país d'origen tot i que 29% assenyalen que tant del país d'origen com del d'acollida. El 42% dels joves prefereixen la música del seu país d'origen, tot i que un 35% prefereixen la d'aquí. En canvi, el 77% de l'alumnat estranger prefereix la roba del país d'acollida. Altres elements, com les normes i conductes, la manera de ser de les persones, o l'art són aspectes en els que força part dels joves estrangers opten tant per les del seu país d'origen o com les d'aquí.

Aquestes dades plantegen perfils diferencials en funció del temps de residència dels joves estrangers a Catalunya. Com més temps porten els joves estrangers vivint al lloc d'acollida, elements del país d'origen com les normes i conductes, la forma de ser de les persones, el menjar, la roba i la música, perden importància a favor dels elements típics del país d'acollida. En canvi, elements com la religió, les celebracions populars, l'art i la tendència a formar parella són elements identitaris més estables, donat que no ofereixen diferències estadísticament significatives en funció del temps que fa que els joves viuen a Catalunya. Així, el 60% dels joves estrangers que fa menys d'un any que viuen a Catalunya donen més importància a seguir les normes i conductes del seu país d'origen, mentre que únicament el 31% opina el mateix entre els joves estrangers que porten entre cinc i deu anys ($X^2=19'6$, $p=0'003$, $\alpha=0'05$). Els joves estrangers que porten més de cinc anys vivint aquí, són els que en major freqüència valoren la manera de ser de les persones tant del seu lloc d'origen com del país d'acollida; mentre que quasi la meitat dels joves immigrants fa menys de cinc anys valoren la forma de ser del seu país d'origen ($X^2=20'1$, $p=0'002$, $\alpha=0'05$). El 83% dels joves immigrants fa menys d'un any opten pel menjar del seu país, davant del 67% dels que ja fa més de deu anys ($X^2=17'2$, $p=0'009$, $\alpha=0'05$). De forma molt similar, quasi la meitat dels joves estrangers que fa menys de cinc anys que viuen aquí, escullen la forma de vestir del seu país d'origen, quan només el 16% dels immigrants de fa més de 10 anys, ho fa ($X^2=53'3$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Finalment, el 58% dels joves estrangers que viuen a Catalunya des de fa entre 2 i 5 anys, prefereixen la música del seu país d'origen, davant del 28% dels joves immigrants fa més de deu anys ($X^2=42'2$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

Aquests elements d'identitat ètnica-cultural, no presenten diferències estadísticament significatives entre els joves estrangers que resideixen en municipis grans o petits. En

canvi, sí que s'observen alguns trets diferencials en funció de la província catalana dels joves. Concretament, únicament el 25% dels joves estrangers que viuen a Girona els agrada la manera de ser de les persones del seu origen cultural, en relació a quasi bé la meitat dels joves estrangers que viuen a la resta de les províncies; mentre que únicament el 30% dels joves immigrants a Barcelona els agrada la manera de ser de les persones del país d'acollida ($X^2=17'3$, $p=0'008$, $\alpha=0'05$). Pel que fa a la resta d'elements qüestionats no s'observen diferències estadísticament significatives.

La religió i les relacions amoroses endogàmiques són dos elements identitaris bàsics per les noies estrangeres. El 82% de les noies estrangeres valoren la religió del seu país d'origen amb en relació al 71% dels nois, i conseqüentment, aquests valoren més que les noies, la religió del país d'acollida ($X^2=9'6$, $p=0'008$, $\alpha=0'05$). Al mateix temps, el 62% de les noies estrangeres opten per formar parella amb un noi del seu mateix origen, mentre que únicament el 33% dels nois estrangers ho fan ($X^2=41'2$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

Finalment, el **sentiment de pertinença cívica** dels joves en general majoritàriament està vinculat al lloc on es viu. No obstant, el 51,3% opina que se sent ciutadà del lloc on ha nascut. Concretament, el 71% dels joves nascuts a Catalunya, se senten del lloc on viuen, mentre que únicament el 37% dels estrangers s'hi senten ($X^2=335'6$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). De forma similar, el 72% dels nascuts a Catalunya se senten catalans, mentre que només ho fan el 34% dels estrangers ($X^2=456'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Amb menor proporció, el 61% dels nascuts a Catalunya se senten ciutadans espanyols, davant del 30% dels estrangers ($X^2=268'9$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Conseqüentment, el 65% dels joves estrangers se senten ciutadans del seu país de naixement. ($X^2=98'2$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Aquests joves amb major freqüència que la resta, se senten ciutadans d'altres llocs com Europa, Llatinoamèrica, Àfrica, etc. ($X^2=40'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

Aquest sentiment de pertinença presenta perfils diferencials en funció del temps que fa que els joves viuen a Catalunya. Concretament, els joves que fa més de 10 anys que viuen a Catalunya són els que tendeixen a tenir un sentiment de pertinença cívica amb el lloc de residència, mentre que els joves que fa entre tres i cinc anys, són els que menys, fins i tot, davant dels joves que fa menys d'un any que viuen aquí. El 69% dels joves que fa més de 10 anys que viuen a Catalunya, se senten ciutadans d'on viuen, davant del 33% dels joves que fa entre 2 i 5 anys que viuen aquí ($X^2=286'5$, $p=0'000$,

$\alpha=0'05$). De la mateixa manera, en la mateixa proporció se senten ciutadans catalans, els nascuts a Catalunya, davant del 30% de joves entre 2 i 5 anys de residència aquí ($X^2=348'2$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). El 63% dels joves de més de 10 anys de residència catalana, se senten espanyols davant del 29% dels que porten entre 2-5 anys ($X^2=230'5$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$). Conseqüentment, les proporcions més elevades de joves que se senten ciutadans del seu país d'origen, són d'aquells que fa que viuen a Catalunya entre 2 i 10 anys ($X^2=72'001$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$); igual que succeeix amb els que se senten d'altres llocs ($X^2=44'7$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

Un altre element a considerar és el concepte de ciutadania com a estatus que tenen els joves, aspecte que pot estar relacionat amb el seu sentiment de pertinença cívica. Així, els joves amb un concepte més obert de la ciutadania com a estatus són els que se senten catalans amb major freqüència ($X^2=23'3$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) o d'altres llocs com Europa, Llatinoamèrica, Àfrica ($X^2=15'5$, $p=0'008$, $\alpha=0'05$). En canvi, aquells joves amb un concepte de ciutadania com a estatus més tancat basat en la regularitat administrativa, lloc de naixement o la Unió Europea, són els que amb major mesura se senten ciutadans espanyols ($X^2=47'003$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$).

Entre els elements que els joves valoren per sentir-se ciutadà té una especial importància la llengua. El 77% dels joves assenyalen que parlar les llengües oficials és molt important. Altres aspectes que es valoren, tal com es resumeix a la taula 10, són ser respectat per les altres persones, seguir les normes i costums del lloc, i tenir amistats.

	TOTAL JOVES	SEGONS EL LLOC DE NAIXEMENT		
		Catalunya	Resta d'Espanya	Altres països
<i>La llengua</i>	77,1%	81,2%	75,4%	65,1%
<i>Les institucions</i>	31,8%	32,6%	29,4%	29,8%
<i>Tenir amistats</i>	53,6%	54,4%	57,9%	50,7%
<i>Normes i costums</i>	54,8%	60,8%	41,3%	38,6%
<i>Participar en associacions</i>	19,5%	19,1%	14,3%	21,1%
<i>Solucionar problemes</i>	23,1%	23,2%	24,6%	22,3%
<i>Ser respectat</i>	59,6%	61,4%	55,6%	54,6%

Taula 10: Elements valorats pels i les joves per sentir-se ciutadà

Les diferents realitats fa que es donin certes diferències en funció de la província on viuen els joves. Per exemple, els joves gironins són els que en major freqüència

valoren la importància de parlar la llengua/es oficials ($X^2=11'7$, $p=0'009$, $\alpha=0'05$), i de conèixer les institucions del lloc ($X^2=10'2$, $p=0'017$, $\alpha=0'05$). Els joves tarragonins en canvi, són els que valoren amb major freqüència participar en les associacions del context ($X^2=9'7$, $p=0'022$, $\alpha=0'05$). Els joves barcelonins són els que valoren en menor mesura implicar-se en activitats que ajudin a solucionar problemes del context ($X^2=13'99$, $p=0'003$, $\alpha=0'05$). De fet, la grandària del municipi o ciutat de residència dels joves fa identificar diferents perfils valoratius quant a aspectes importants per sentir-se ciutadà d'un lloc. Els joves de municipis mitjans i petits són els que més valoren la llengua ($X^2=30'6$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), i seguir les normes i costums ($X^2=14'2$, $p=0'001$, $\alpha=0'05$). I concretament, els joves de municipis petits destaquen per ser els que més valoren la participació en associacions del poble ($X^2=10'5$, $p=0'005$, $\alpha=0'05$), i implicar-se en activitats per solucionar problemes ($X^2=12'5$, $p=0'002$, $\alpha=0'05$).

Aquests elements, ofereixen perfils diferencials segons el lloc de naixement dels joves participants. Tal com es resumeix a la taula anterior, els joves autòctons són els que donen més importància a parlar les llengües oficials ($X^2=99'2$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$), seguir les normes i costums del lloc d'acollida ($X^2=144'4$, $p=0'000$, $\alpha=0'05$) i ser respectat ($X^2=14'2$, $p=0'001$, $\alpha=0'05$).

3.1.7. Elements configuratius de la integració

En aquest darrer punt, i d'acord amb el buidat de les respostes obertes del qüestionari, resumim, per ordre de rellevància, els elements valorats pels joves enquestats quant a la integració en clau d'elements afavoridors, desfavoridors i recollint també el seu paper sobre l'estat de la qüestió a nivell d'imaginari social.

Bàsicament, tot l'alumnat enquestat valora en primer lloc, com a element afavoridor de la integració dels joves migrats **les relacions d'amistat** (relacions amb altres persones d'aquí, gent que els ajudi).

En segon lloc, amb un percentatge molt semblant apareix la necessitat del **coneixement de la llengua com a gran element afavoridor de la integració** de les persones migrades (i el seu desconeixement com el gran handicap a superar).

Aproximadament, el 30% dels joves afirmen que hi ha molta gent racista i indica que **el color de la pell esdevé determinant per rebutjar a l'altre**. Els joves nascuts en

altres països afegeixen que noten discriminació, i ens transmeten, literalment, la por a ser rebutjats.

Una mica més lluny de la majoria de respostes, però que quasi la meitat dels enquestats valora com a important és el **compliment de les normes de convivència**, percebent com desfavorable el seu incompliment. **Aprendre i respectar els costums d'aquí** és valorat com afavoridor per una cinquena part dels joves autòctons. Només 4 persones estrangeres valoren en positiu el coneixement de la cultura en la qual es viu i, lligat al mateix element, 2 joves ens parlen de la necessitat d'aprendre una mica la història del lloc on viuen. Les diferències entre els costums, el desconeixement d'aquestes i el manteniment de trets culturals, apareixen només en un 5% de les respostes.

El temps és valorat també com a element afavoridor, ja que l'alumnat se n'adona que quan els companys migrats porten **més temps aquí és més fàcil el procés d'integració**.

Lluny ja de respostes majoritàries (aprox.10%), trobem aspectes destacats en l'apartat d'elements afavoridors de la integració com ara el tenir feina (valorat per un percentatge més alt de joves estrangers), la pròpia personalitat del migrat, la seva manera de ser i el seu caràcter. Creuen també, que els migrats ens treuen la feina, que es relacionen només amb persones del seu país i diversos aspectes sobre els seus costums. Poc més de l'1% dels enquestats ens aporten altres elements valorats com a positius vers la integració i la cohesió social dels joves. Així: Comportar-se com si fos d'aquí, l'acceptació per part dels autòctons, i el participar en accions a favor de la comunitat. La situació d'il·legalitat ("sense papers"), és un element desfavoridor només per a quatre persones. Respostes residuals (2) parlen, específicament, del xoc cultural, la religió i la manca de familiars com altres elements negatius pel procés socialitzador de les persones migrades.

Per altra banda, la percepció que tenen els i les joves quan a **l'imaginari social de la integració**, té molt a veure amb si l'enquestat és autòcton o nascut en un altre país. Quasi la meitat de les persones nascudes aquí, quan es demana què pensen sobre les persones migrades i què creuen que pensa la societat, diuen que les persones migrades són jutjades negativament perquè hi ha la percepció social que: són lladres, delinqüents, conflictius, problemàtics, dolents, violents, provoquen baralles, porten

problemes, són irrespectuosos i compliquen la convivència. Un altre aspecte percebut pels joves autòctons és que la societat actua millor amb els migrats.

Només un 5% dels autòctons destaquen la immigració com a enriquiment cultural (està bé que hi hagin persones d'altres llocs, sempre que hi hagi respecte mutu pel que fa als costums). El mateix nombre de persones ens diuen que la integració depèn de la personalitat del migrat, que depèn de la persona i el mateix percentatge ens diu que: els jutgen a tots amb el mateix patró, sense conèixer-los.

Les respostes avancen també motius pels quals les persones immigrades no s'integren, destacant que han de posar més de la seva part depenent també de la nacionalitat del migrat la seva acceptació o no. Alguns joves destaquen que: *venen perquè en el seu país no hi ha feina, per viure millor, per intentar millorar* i altres raonen que: *la societat actua de la manera que més li convé i quan hi ha crisis com avui els hi dóna la culpa*. Residualment, ens aporten uns quants joves autòctons (menys de l'1%), causes per les quals no s'aconsegueix la integració: Imposició dels seus costums, que entre ells hi ha moltes desigualtats, que són diferents, per pertànyer a la mateixa realitat social i l'existència d'un pensament discriminatori.

El col·lectiu de joves estrangers de la mostra està d'acord amb els autòctons que **algunes persones els jutgen negativament**. En clau negativa apareix la falta d'adaptació a l'estil d'aquí, afirmant que si no s'adapten als costum d'aquí els marginen i que no tots es troben a gust, alguns no s'acostumen. El mateix nombre de persones relaciona el procés d'integració amb la pròpia personalitat del migrat afegint un com a comentari: *no tots tenen interès per integrar-se*. **El lloc d'origen és determinant** per a un terç de la mostra vers el procés d'integració.

3.1.8. Anàlisi predictiva de la integració

El 68% dels i les joves estrangers se senten integrats. Per tant, és força probable sentir-se integrat. No obstant, des de l'anàlisi predictiva a través de la tècnica de mineria de dades basada en els arbres de decisió, podem trobar alguns matisos que ens ajudin a identificar aquests elements afavoridors de la integració.

En aquest sentit, els joves estrangers amb menor probabilitat de sentir-se integrats són els que porten menys d'un any vivint a Catalunya (80%). I entre els que porten més temps, els que són nascuts al Magreb i a la resta d'Europa, són els següents amb menor probabilitat (89%), tal com es representa a la figura.

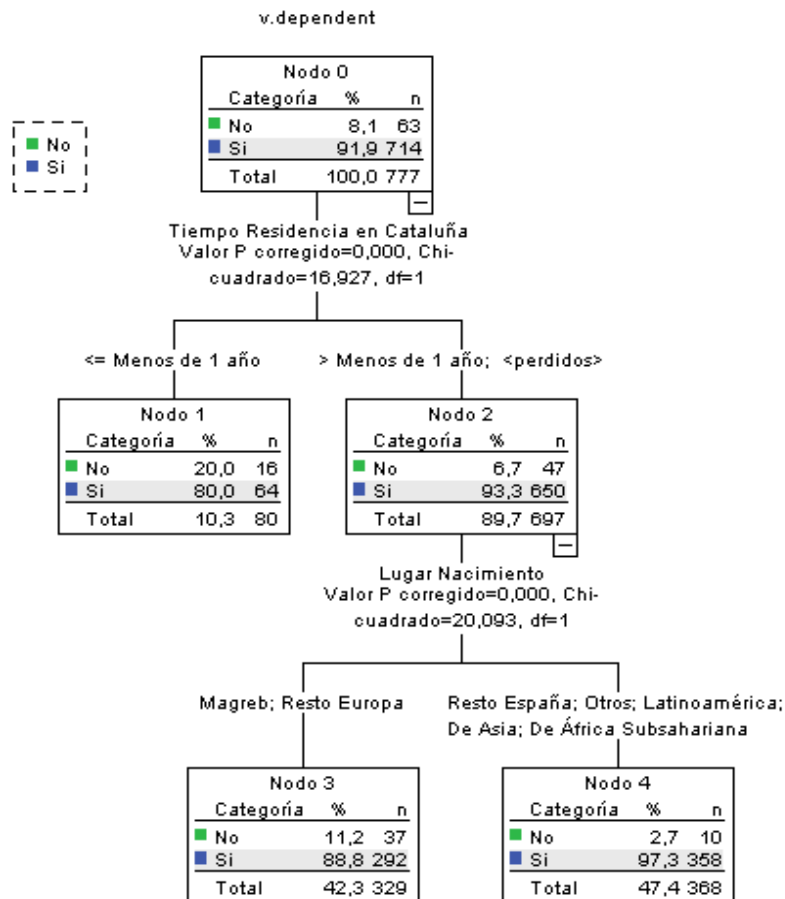

Fig. 1 Arbre sobre la integració en funció de preguntes contextuais

Per altra banda, els joves que més coneixements tenen sobre el Magreb són els que tenen menor probabilitat de sentir-se integrats, segurament s'està fent referència als joves de procedència magrebí. Entre aquests joves, la probabilitat augmenta si a més, manifesten tenir coneixements sobre Estats Units. En canvi, entre els joves que tenen menors coneixements sobre el Magreb, si també en tenen poc sobre Estats Units i la resta d'Europa, la probabilitat de sentir-se integrat també disminueix.

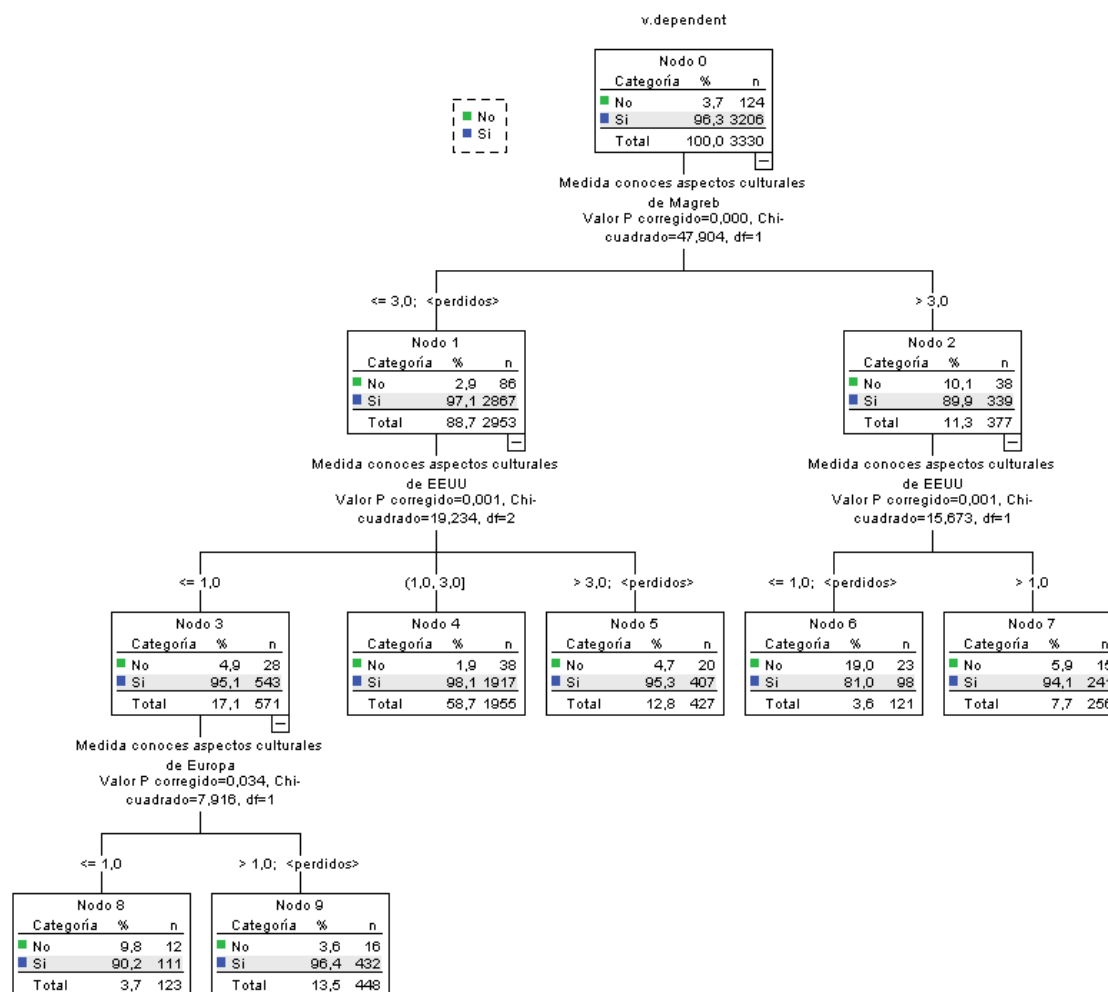

Fig. 2 Arbre sobre la integració considerant l'imaginari social sobre la immigració

Considerant aspectes relacionats amb la valoració de la convivència intercultural en l'espai públic s'identifiquen elements com l'acceptació de la diversitat cultural, la valoració de la diversitat i el tipus de relacions. Els joves amb menor probabilitat de sentir-se integrats són els que manifesten tenir amistats fora del centre educatiu, del seu mateix grup cultural. En segon lloc, els que es relacionen tant amb espanyols o catalans i joves del seu mateix origen. Entre aquests joves, la probabilitat de sentir-se integrat disminueix encara més pels que manifesten que no els agrada tenir espanyols al barri. Curiosament, entre els joves que es relacionen amb autòctons i del seu origen fora de l'escola i que els agrada convida amb espanyols al barri, els que manifesten que la convivència intercultural provoca més conflictes, tenen major probabilitat de sentir-se integrats que els que no ho diuen.

En general, els joves amb major probabilitat de sentir-se integrats són els que es relacionen de forma més variada fora del institut. No obstant, altres qüestions

puntualitzen aquests resultats: aquesta probabilitat disminueix entre els joves que pensen que la convivència intercultural canvia les costums, i especialment aquells que a més a més, no pensen que les visions diferents enriqueixin el treball en situacions multiculturals. En canvi, els joves que es relacionen amb amistats variades fora de l'institut i que no estan d'acord en que la convivència intercultural canviï les costums, els que els agraden els veïns de països europeus al barri, són els que tenen major probabilitat de sentir-se integrats.

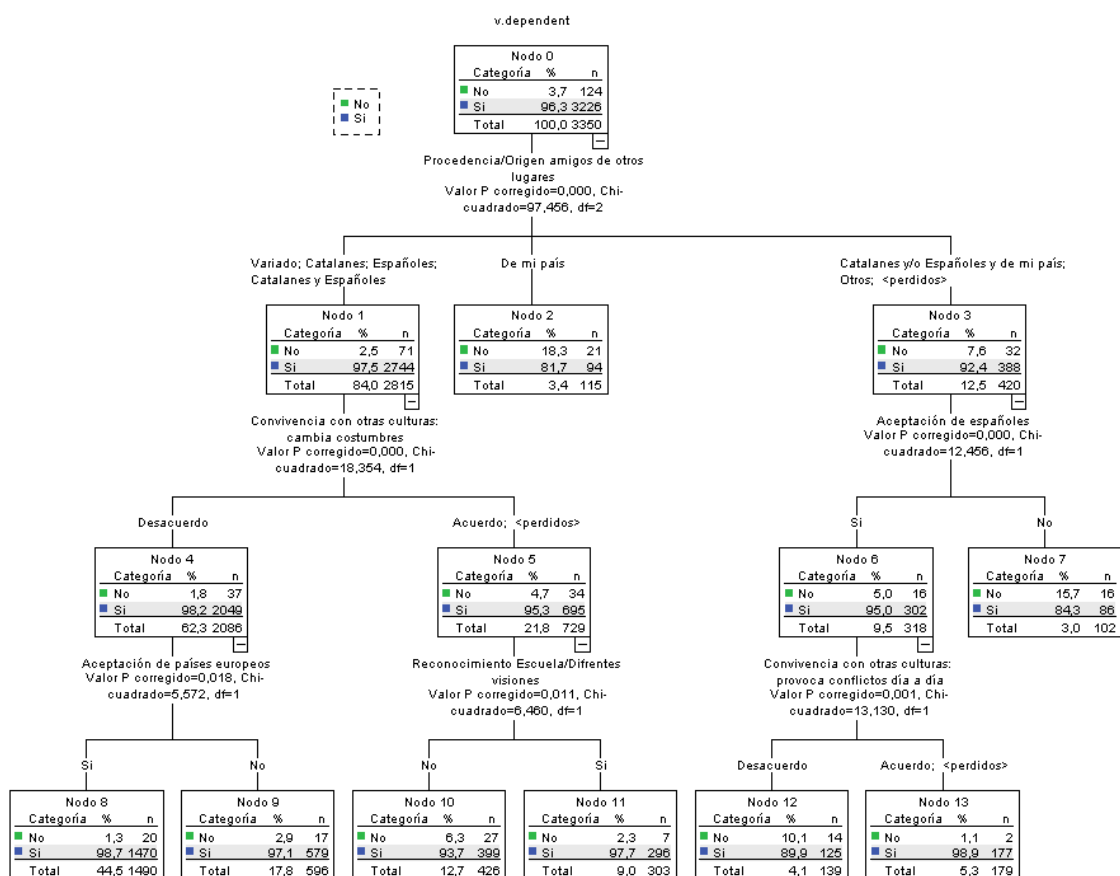

Fig. 3 Arbre sobre la integració considerant la convivència intercultural en l'espai públic.

Per altra banda, si centrem l'anàlisi en aquells aspectes relacionats amb la dimensió cognitiva-cultural de la integració, es reflecteix la importància de l'aprenentatge i ús de la llengua catalana, el coneixement de l'entorn, i la comprensió i el judici crític davant dels problemes i assumptes públics. No obstant, la única variable que dóna significació estadística és la llengua d'ús familiar. Són els joves que utilitzen únicament la llengua materna els que tenen una menor probabilitat de sentir-se integrats, mentre que els que diuen que utilitzen a casa les llengües oficials a Catalunya, són els que tenen

major probabilitat, seguits de prop dels que diuen utilitzar una llengua oficial al mateix temps que la materna.

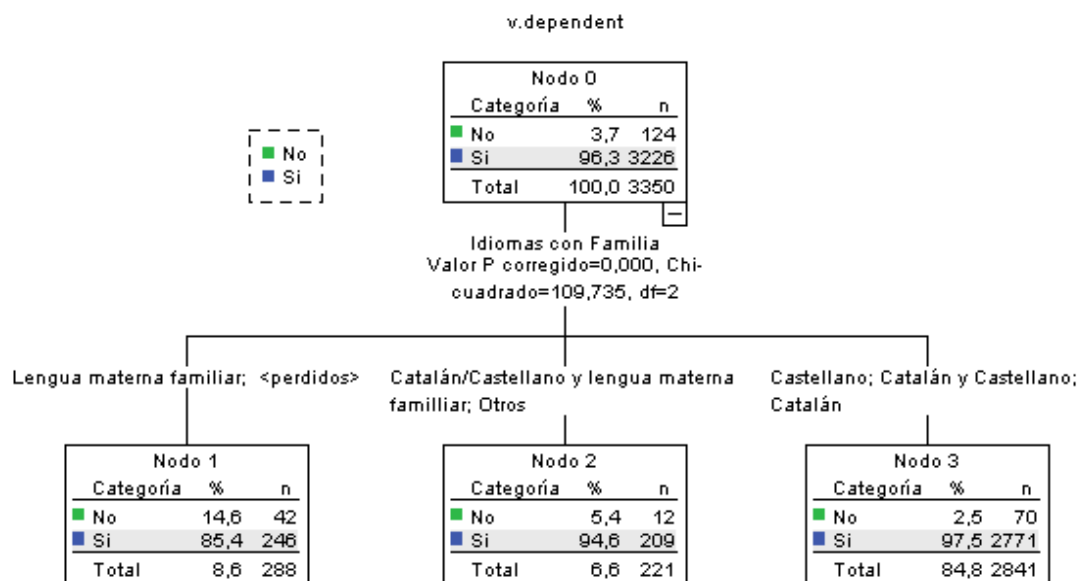

Fig. 4 Arbre sobre la integració considerant la seva dimensió cognitiva-cultural

Quant a la dimensió social de la integració es valoren els espais i vies de participació a la comunitat. Els joves immigrants amb major probabilitat de sentir-se integrats són aquells que diuen que intervenen i donen propostes a les assemblees de classe, però no es presenten com a delegats/es de curs. Els joves estrangers amb menor probabilitat de sentir-se integrats són els que no intervenen a les assemblees, però sí que formen part del consell escolar. Els joves que no participen a les assemblees i tampoc al consell escolar, si tampoc participen en cap entitat de caràcter esportiu, tenen també una menor probabilitat de sentir-se integrats, respecte als que sí que hi participen, tal com es representa a la figura.

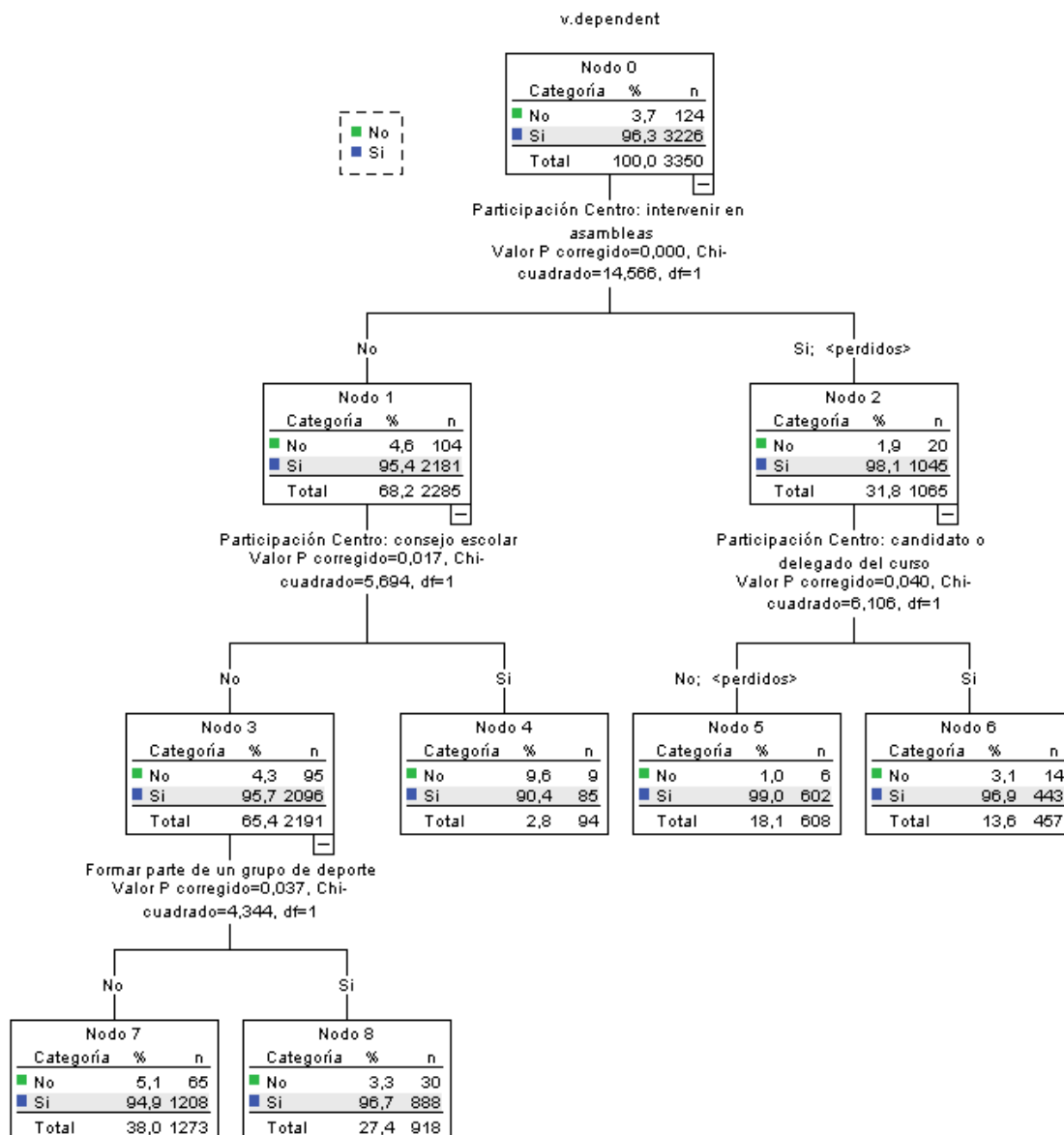

Fig. 5 Arbre sobre la integració considerant la seva dimensió social

Finalment, quant a la dimensió identitària de la integració, centrem l'anàlisi en el sentiment de pertinença, la identitat ètnica-cultural i el sentiment de pertinença cívica. Els joves estrangers que se senten menys integrats són els que manifesten que prefereixen la roba del seu país d'origen. Entre els que diuen que prefereixen la roba d'aquí i del seu lloc d'origen, els que a més a més diuen que és important ser respectat, la probabilitat de sentir-se integrat augmenta. Finalment, entre els joves immigrants que no es posicionen respecte la roba, aquells que tenen un sentiment de pertinença cívica amb Catalunya, tenen una probabilitat més elevada de sentir-se integrats. I concretament, si a més a més, tenen un sentiment de pertinença amb la ciutat en la que viuen, aquesta probabilitat augmenta una mica més. En canvi, els que

no tenen un sentiment de pertinença cívica amb Catalunya, si creuen que per ser ciutadà és important de participar en associacions del barri, es menys probable que se sentin integrats.

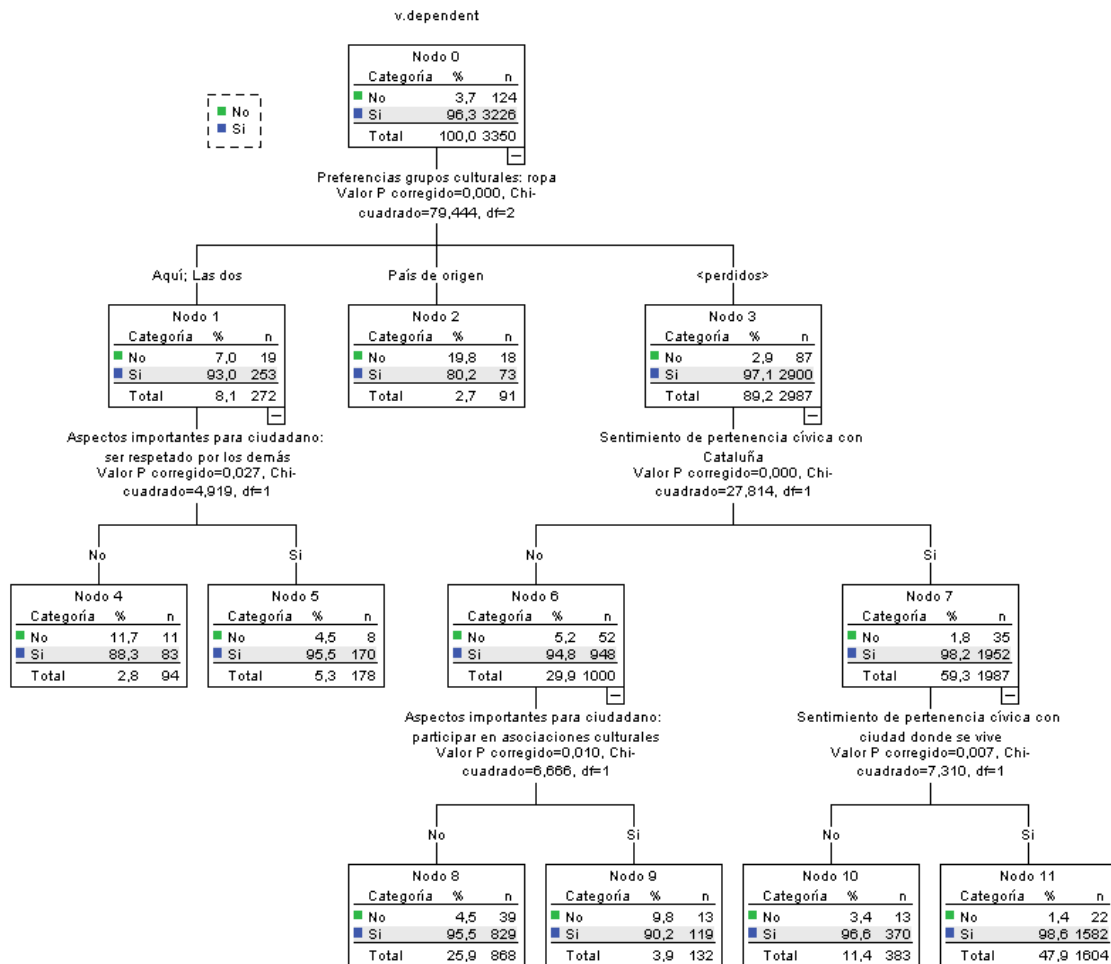

Fig. 6 Arbre sobre la integració considerant la seva dimensió identitària

3.2. Estudi en profunditat dels processos d'integració dels i les joves migrats a Catalunya: la visió dels i les joves

L'anàlisi dels resultats obtinguts amb el qüestionari han posat de manifest quatre perfils bàsics, que han permès organitzar els quatre grups de discussió, considerant els dos espais educatius (secundària obligatòria i post-obligatòria, i centres educatius no formals) en tant que espais de sociabilitat entre adolescents i joves d'origen estranger i d'origen autòcton de màxima rellevància per la configuració de les relacions socials i també s'ha considerat la seva distribució territorial a Catalunya.

Concretament, s'han organitzat els següents grups de discussió segons els perfils de l'anàlisi del qüestionari:

- **Grup de discussió ESO.** Des de l'anàlisi del qüestionari, en els dos casos que tenen a veure amb la participació en problemes i situacions en el centre educatiu, els i les joves de cicles formatius, batxillerat i ESO tenen més tendència a la implicació que els joves d'altres centre.
- **Grup de discussió Batxillerat.** En el qüestionari és l'alumnat de batxillerat i cicles formatius el que presenta un major coneixement de la diversitat cultural. A més, en els dos casos que tenen a veure amb la participació en problemes i situacions en el centre educatiu, els i les joves de cicles formatius, batxillerat i ESO tenen més tendència a la implicació que els joves d'altres centre.
- **Grup de discussió Centre Obert.** Bona part dels joves participants de l'estudi per enquesta, estudiants en centres oberts tenen una opinió molt més restrictiva de la ciutadania, tancant-la únicament a les persones nascudes en el context. Més del 50% dels i les joves d'ESO, batxillerat i cicles formatius tenen una opinió basada en l'acceptació de la diversitat, sense el necessari reconeixement, mentre que el 55% dels i les joves de centre obert si que proposen aquest pas més enllà vers el reconeixement del fet migratori i de la diversitat cultural al seu barri. Finalment, en els dos casos que tenen a veure amb la participació en problemes i situacions en el centre educatiu, els i les joves de cicles formatius, batxillerat i ESO tenen més tendència a la implicació que els i les joves d'altres centre.
- **Grup de discussió Girona.** Els i les joves participants gironins de l'estudi per enquesta, proposen amb major freqüència un concepte de ciutadania tancat.

Aquests mateixos joves parlen molt més en català en família, i amb les amistats. A l'escola gironina també hi ha una major presència generalitzada del català. Únicament el 25% dels i les joves d'origen estrangers que viuen a Girona els agrada la manera de ser de les persones del seu origen cultural, en relació a quasi bé la meitat dels i les joves estrangers que viuen a la resta de les províncies. Finalment, els i les joves gironins són els que en major freqüència valoren la importància de parlar la llengua/es oficials i de conèixer les institucions del lloc.

D'acord al sistema de categories i a l'anàlisi que s'ha realitzat, els resultats dels grups de discussió es presenten a partir de cinc apartats claus: (1) Imaginari social de la immigració i projecte migratori, (2) convivència en l'espai públic pluralista i valoració de la mateixa, (3) aspectes afavoridors per a la integració, (4) aspectes desfavoridors per a la integració, i (5) propostes d'intervenció.

3.2.1. Imaginari social de la immigració i projecte migratori

Un primer aspecte clau que s'ha volgut indagar en aquest diagnòstic sobre la integració és la **percepció de la migració** per part tant dels joves migrats com dels joves autòctons.

Aquesta percepció s'ha manifestat com a sentiments de rebuig, por, amenaça o inquietud davant les diferències i es fa evident mitjançant un **discurs de la immigració com un problema** que apareix en els joves migrats i autòctons. Així ho veiem en alguns alumnes autòctons de 1r de batxillerat de l'IES Estany de la Ricarda quan expressen:

“A mi me da igual que vengan (...) lo que me molesta es (...) que los que vienen vengan a robar...”, “...si es sudamericano es Latin King, si es marroquí un ladrón o la fama de unos cuantos pues ya se le atribuye...”, “Y no nos damos cuenta que (...) hay de todo en todos los sitios. (...) normalmente sí que es verdad que se asocia la inmigración con el vandalismo, en general...”. (Alumnat autòcton, IES Estany de la Ricarda).

L'alumnat d'origen estranger confirma aquesta mateixa percepció de la immigració **socialment construïda** i associada a la pobresa, al baix nivell cultural, i a una visió uniforme (tots són iguals) i **connotada** (els estereotips socials). En paraules de tres alumnes migrats de l'IES anterior,

“...Lo que se hace es mezclar la forma de ser de una persona con personas que tenga que ver con la cultura (...) se califican las personas (...) "este es colombiano, este será un macarra de estos, este es chino, este será callado y tímido que se deja hacer de todo", entonces la gente lo ve así... (Alumna d'origen uruguaià, IES Estany de la Ricarda).

“La gente te discrimina por ser, por ejemplo rumano, y dicen que tú robas y haces cosas malas y eso es la fama que tiene la raza rumana o la colombiana, que es el narcotráfico y es la mala fama que dan, pero hay gente que cree que una persona si viene de allí ya es traficante o algo y te discriminan...” (Alumne colombià, Estany de la Ricarda, 3er. ESO).

Més enllà de la seva visió respecte a la immigració, les paraules dels joves també expressen **els factors objectius i sobretot les condicions materials que la mediatitzen**: l'actual crisi econòmica, la incidència de l'atur i les dificultats d'accés a certs serveis socials (habitatge, ajuts socials) generen situacions de competència i agreguen el rebuig davant els fluxos migratoris. Així els joves autòctons de l'IES Estany de la Ricarda afirmen:

“Bueno que vengan (...) però España no da tantas ayudas porque entonces a los espanyoles no les dan tantas ayudas”, “...ahora todo el mundo està mal y claro tu vas a un sitio y dices “¡ah! Es que le dan la ayuda a él y a mi que soy de aquí no”...”.

I els mateixos alumnes migrats també ho ratifiquen en associar aquesta imatge de **càrrega social** associada a la immigració des de la visió dels seus companys i companyes autòctones:

“Aquí hay mucha gente que dice que le quitamos el trabajo y eso no es así”, “no hay trabajo pero sí dicen que les quitamos el trabajo” (Alumnat del Centre Don Bosco).

Pel que fa als projectes migratoris, crida l'atenció que l'alumnat, tant autòcton com migrat, malgrat manifestar una percepció estereotipada i connotada vers la immigració coincideix en reconèixer els mateixos factors com a expectatives i motius que porten els processos migratoris: un dels principals motius per emigrar és la possibilitat de millorar la qualitat de vida, sinònim de millora econòmica i relacionada amb increment salarial i recerca de feina:

“Venim a guanyar més diners” (Alumne de 3r d'ESO de l'IES Estany de la Ricarda)

“Venimos a trabajar porque en nuestros países no hay mucho trabajo” (Jove del centre obert Don Bosco d’origen equatorià)

“Hi ha gent que ve aquí per treballar” (Alumne autòcton de 3r d’ESO)

“Aquí hay muchas cosas que no hay en nuestros países: servicio social, salud, trabajo...” (Jove d’origen marroquí del centre obert Don Bosco).

“Que són persones que emigren a un altre país per diferents raons. Per exemple, per un futur millor” (Alumne autòcton de 3r d’ESO de l’IES Estany de la Ricarda)

“Lo que aquí es mucho más fácil es conseguir una casa y en su país tenían que trabajar mucho durante muchos años pues para que...” (Alumne d’origen xilè de 1r de batxillerat de l’IES Estany de la Ricarda).

3.2.2 Convivència en l’espai públic

Es tracta de la dimensió social de la integració que s’ha pretès **conèixer a partir de l’experiència relatada pels joves sobre les relacions socials que mantenen amb persones d’altres procedències, així com la convivència i la seva participació en espais multiculturals.**

Existeix acord entre **els joves de tots els quatre centres** quan afirmen que en general perceben **una actitud de reconeixement i acceptació, favorable a la convivència intercultural, tant al centre educatiu com al seu barri.** I en aquesta afirmació **no s’observen diferències segons la procedència: tant ho diuen els joves migrats com els joves autòctons.**

“Bueno, que es una relación positiva, una relación buena, una relación de amistad, una relación normal, que tampoco...” (Alumna autòctona, IES Estany de la Ricarda, 1er. Batxillerat)

Relacionar-te amb algú que ve d’aquí no es diferencia a una persona que neixi en un altre lloc. Segueix sent una persona.... conoces a la gente y te das cuenta de que son personas normales como tú, como yo... (Migrat-Uruguai, IES Estany de la Ricarda, 3r ESO)

La relación con las personas de aquí es acogedora, por lo menos en mi caso. (...) Yo me llevo bien con otros. Yo por ejemplo no tengo amigas dominicanas. La mayoría de mis amigas son de aquí. (Alumna Dominicana, Centre Obert)

En el meu cas, jo tinc una amiga que és de Colòmbia, que porta tres anys aquí visquent i sempre estic amb ella (Alumna Autòctona, IES Ridaura)

“Jo tinc una amiga que és d’Argentina o la novia d’ell (assenyala a un company) per exemple que és Argentina (assenyala a un company Autòcton). No sé jo crec que això de tenir un grup d’amics de diferents cultures no ha d’influir en res. Pots tenir un grup d’amics que siguin d’altres cultures o que siguin de la mateixa i això no ha d’influir en res”. (Alumna Autòctona, IES Ridaura)

Aquests paràgrafs ofereixen **una visió molt diferent de la immigració despersonalitzada que hem vist que caracteritzava l’imaginari social**. Quan **es posa rostres a la immigració** i els joves pensen amb els seus companys i companyes migrats i migrades sembla que són molt més **oberts, respectuosos i inclusivius en les seves relacions**, així com en els seus contactes personals al barri i al centre.

“Jo penso que està molt bé que vinguin aquí perquè aquí hi ha moltes coses, comerços i si necessiten... si no tens diners i tot això, doncs venen aquí i jo ho veig bé. No ho veig malament tampoc”. (Alumna Autòctona, IES Estany de la Ricarda, 3er ESO)

“A mi per exemple em sembla bé que hi hagi gent d’altres cultures perquè així podem aprendre de les seves tradicions i les seves coses que fan allà. No sé a mi m’agrada que allí gent d’altres cultures””. (Alumna Autòctona, IES RIDAURA)

“(Jove Dominicana): Yo creo que sí porque compartes cosas.

(Jove Colombiana): Además es bueno conocer a otra gente”. (Alumnat migrat, Centre Obert).

En tots aquests casos, la **valoració de la diversitat cultural és positiva i enriquidora**, una font **d’aprenentatge significatiu** que l’alumnat autòcton i migrat també reconeixen.

“Autòcton: També aprenem el llenguatge d’uns altres. Per exemple, jo vull saber com és en xinès el meu nom i ens trobem amb el Yung i ens ho passem bé (...)

Migrat-Uruguai: Aprender a saludar en nepalès, també. Són coses, són detalls, però aquests detalls et donen més informació de com és el món. Perquè si vius en un lloc tancat mai sabràs com és la resta del món, crec jo.

Migrat-Xile: A mi sobretodo me gusta los diferentes puntos de vista que consigues con más diversidad cultural. Sobre todo a la hora de enseñar un tema o algo, es bonito ver los diferentes puntos de vista que tiene cada persona, solo por el hecho de ser de otro país” (Alumnat IES Estany de la Ricarda, batxillerat)

Migrat-Uruguai: Aporta idees noves, aporta cultura diferent i és una millora per aprendre alguna cosa”. (Alumnat IES Estany de la Ricarda, 3er. ESO)

L'alumnat es fa ressò d'alguns dels **aspectes externs** (propis del centre, del barri, de les amistats...) i característiques **individuals que més afavoreixen la convivència intercultural en els espais comuns:**

- **Activitats interculturals durant les tutories i en els projectes de centre (setmanes multiculturals, serveis de mediació...)**

"Migrat-Xile: En tutoría.

"Bueno, pero a nivel de centro en general hacemos el festival de Navidad que intentamos siempre relacionarnos, interactuar entre todos los que colaboramos, y este año se está promoviendo que enseñemos las cosas un poco de las culturas diversas que hay" (Alumnat autòcton, IES Estany de la Ricarda, batxillerat).

"Los profesores lo inciten. O sea, por ejemplo, en temas de tutoría que digan pues vamos a hacer un ejercicio y que todo el mundo hable de lo bueno de su infancia y para conocerlos mejor" (Alumnat IES Estany de la Ricarda, 3er. ESO)

"Sí... el mismo nombre lo dice: semana de la multiculturalidad" (Jove Dominicana, Centre Obert).

"En mi colegio hubo algunos problemas con el tema del pañuelo. Hasta se creó un grupo de mediación... al principio fue todo un problema pero ahora han dicho que sí." (Jove Marroquina, Centre Obert).

- **La previsió d'intervencions socioculturals al voltant del centre (serveis socials del barri)**

"A mí también me costo, hasta que fui a servicio social. Unos amigos y yo lo pasamos fatal" (Alumnat Camerún, Centre Obert Don Bosco).

- **Actituds personals d'obertura i respecte per l'altre**

"Yo creo que es depende de la persona, de que si está en plan no yo no quiero hacer esto porque no me gusta, porque es diferente, porque esto y esto y lo otro" y le ponen muchas pegas pues nunca va a haber esa conexión entre amigos, pero si es una persona que va así "ya estoy aquí y tengo que hacer esto y no quiero estar a solas" pues... se hacen ese tipo de amistades" (Alumnat Migrat-Xile, IES Estany de la Ricarda, batxillerat)

"Si las dos personas colaboran para ser integradas, porque también si eres borde o así, tampoco te van a ayudar, seas español o seas del sitio que seas" (Migrat-Uruguai, IES Estany de la Ricarda, 3er. ESO)

"El més important també és voler conèixer a la gent" (Alumne argentí, IES

RIDAURA).

Contràriament, la **percepció de rebuig social** en els espais multiculturals **només apareix expressada per part dels i les joves migrats**. En tots els quatre centres es relaten experiències de manca de respecte, així com de problemes i dificultats de participació en condicions d'igualtat.

“Es que pienso que diferente y yo me relaciono con personas asiáticas, porque tuve una amiga española, pero siempre se burlaba de mi, entonces desde allí no quise tener más amigos o amigas españoles, porque yo no sabía hablar bien, entonces ella se burlaba y eso no me gustaba. Entonces lo dejé con ella y desde allí siempre tengo amigas asiáticas” (Bangladesh, Alumne IES Estany de la Ricarda, 1er. Batxillerat)

“También es la etiqueta que te pone la sociedad, la gente (...) por lo general la gente dice “este de este país es malo” (...).” (Alumne colombià, Estany de la Ricarda, 3r. ESO).

“Jove marroquí: No siempre, a veces te rechazan...”

Jove equatorià: Eso se llama racista. Algunas personas son racistas...

Jove marroquina: Es verdad, te ven diferente y por eso a veces “te chutan” (...). Es verdad, eso pasa. Te critican a la cara.

Jove colombiana: Yo al principio también lo pase mal. Mis compañeras querían agredirme y todo. Realmente lo pase muy mal, aunque bueno ahora ya estoy bien. (Alumnat migrat, Centre Obert Don Bosco)

“Quan no portava el vel si em deixaven entrar, quan no portava el vel em deixaven entrar pero quan ho portava em deien no entris” (Alumna magrebina, IES Ridaura)

3.2.3 Aspectes que afavoreixen la integració

L'aspecte que tot **els i les joves (tant autòctons com migrats)** han coincidit en assenyalar com a més important per la integració dels migrats a la societat d'acollida és **l'aprenentatge de la llengua pròpia del país que acull al migrat**.

Mmm... no sé. Creo que no respondo a la pregunta, pero yo creo que eso pasa por el idioma, porque no es lo mismo que si viene uno de Latinoamérica, que allí hay variantes de lo que es el español, y nos entendemos igual porque sigue siendo castellano, sigue siendo español. Entonces, es mucho más fácil llegar y relacionarte porque te entienden. Pero si viene alguien de otro país que el idioma no se parece en nada, le va a costar muchísimo más y parece que los que están

más adaptados son gente de Sudamérica porque yo creo q el idioma. Es lo que yo veo aquí. (Alumnat autòcton, IES Estany de la Ricarda, 1r. Batxillerat)

A ti el español te ha ayudado a sentirte como más acogido por tus amigos o por...

Migrat-Xina: Sí. (Alumnat migrat, IES Estany de la Ricarda, 3er. ESO).

Per altra banda, en la mesura que aquesta llengua també és la llengua vehicular a les institucions socioeducatives, el seu aprenentatge és igualment important per poder **continuar amb els estudis i aconseguir l'èxit desitjat**. En aquest sentit **la gestió de l'acollida** (en clau d'esforços i disposició per part de la població autòctona),

"Y bueno, si estás estudiando pues también la forma de que te hablen los profesores, si te hablan "ah, si tienes dudas pregúntame y eso" esto también hace que te sientas mejor y que puedas hablar y preguntar y... integrarte en clase, por ejemplo". (Alumnat autòcton, IES Estany de la Ricarda, 1er. Batxillerat).

i l'establiment d'accions en la intervenció educativa (a l'aula d'acollida, a les tutories, en assignatures com "Educació per a la ciutadania") **i socioeducativa** (el centre obert, serveis socials) des dels mateixos centres educatius es consideren fonamentals per facilitar el contacte, la relació i, finalment, la integració dels i les joves migrats:

Yo creo que es importante acoger a las personas con una sonrisa sean de donde sean. porque eso te facilita mucho las cosas. ...(Autòcton, IES Estany de la Ricarda, 1er batxillerat)

Los profesores ya se encargan de que no estes solo. A mí me llamaban la moreneta. Los profesores se encargan de que no estés solo (Alumna procedent de Gambia, IES RIDAURA).

Van a l'aula d'acollida per a aprendre el català (...) A ciutadania es tracta el tema del racisme, de la convivència... (Alumnat migrat i autòctont, IES Estany de la Ricarda, 3er ESO).

"El centro obert nos ha dado oportunidades, eso te ayuda mucho (...). Te orientan. Aquí aparte de hacer los deberes, te orientan. Sí mucho, te ayudan todos. Conoces amigas. Aquí conocí a Soukaina. También te ayudan mucho los educadores". (Alumnat migrat, Centre Obert Don Bosco).

"A mí me ayudo el servicio social. Porque que cuando yo vine no conocía nada y no hay un sitio que te dé información. Así que la asistente social me ayudo cuando llegué... a conocer, a saber cosas... Después yo ayude a mi madre

porque ella no hablaba el idioma ni conocía nada” (Migrat, Centre Obert Don Bosco).

En un mateix grau d'importància, **el/la jove migrat** també **destaca la dimensió social** (les relacions socials i el desenvolupament de les mateixes dins o fora de la seva comunitat cultural així com la possibilitat de participació en la societat receptora) com a fonamental per afavorir els processos d'integració.

“¿qué cosas te han hecho a ti sentirte mejor aquí, en España, en el Prat, en Cataluña? Si por ejemplo han sido las amistades, la lengua, o puede ser la escuela.

E- La escuela te ha ayudado a sentirte mejor. La escuela, ¿por los compañeros que has conocido?

Migrat-Nepal: Sí”. (Alumnat migrat, Centre Obert Don Bosco).

“Cuando fui a la escuela por primera vez. Yo conocí a otros en la escuela porque había otro marroquí en mi aula que me ayudo al principio. Con él hablaba en árabe.” (Alumna magrebina, Centre Obert Don Bosco).

Més enllà d'aquests aspectes contextuals, **el/la jove migrat** indica que **les qualitats personals (respecte, obertura, empatia, sociabilitat, extraversió) són aspectes afavoridors de la integració** en l'actual context social de les societats d'acollida

“Yo creo que es por la personalidad de cada uno. Si eres más abierto o más sociable. Pero si estás 4 meses con uno y te chuta, y luego con otro y te chuta. Entonces el problema es tuyo. Yo al principio soy muy tímida pero luego soy más abierta”. (Alumna dominicana, Centre Obert Don Bosco).

“Ser tú mismo. Primeramente cambiar uno mismo y también depende. Si tú quieres cambiar el mundo cambia tu mismo primeramente. Tú no quieres que haya racismo en el mundo o con los españoles el primero que no tiene que ser racista eres tú”. (Alumne equatorià, Centre Obert Don Bosco).

Per la seva banda, **la joventut autòctona** també reconeix la **necessitat d'apropament i empatia recíprocs que suposa la integració**: el reconeixement de “l'altre” comença per un **interès i acceptació de la seva diferència**, confirmant així el caràcter bidireccional, voluntari i dinàmic d'aquest procés.

“Sí es eso, también la intención de si tú tienes ganas de conocer a otras culturas, a gente de otro país, pues depende de si te relacionarás más con una persona o no. Es eso, y también que se sienta cómodo estando aquí”. (Alumnat autòcton, IES Estany de la Ricarda, 3er ESO).

“Jo crec que això no depèn de cap política ni res. Depèn de la nostra mentalitat i de la seva mentalitat. No ens podem imposar aquí la seva mentalitat ni tampoc podem imposar al que vingui que s’hi adapti”. (Alumnat autòcton, IES RIDAURA).

3.2.4 Aspectes que dificulten la integració

Les principals barreres que **els joves migrants i autòctons** manifesten per la integració a la societat d’acollida són tres:

- a) la **manca de xarxes socials afectives** (la manca de capital social) i **l’encapsulament amb persones de la mateixa comunitat** derivat de processos de socialització primària i espais educatius etnocèntrics i monoculturals.

Migrat-Xile1: “Pues también, cuando llegas, si la gente te va mirando mal, también puede ser porque los padres le dicen “no te juntes con estos que son malos y hacen estas cosas, no te juntes con ellos”.

Migrat-Xile2: Sí, depende mucho de la familia. Si los padres crían a sus hijos de una manera, por mucho que les digas las cosas como son él no va a entender, porque como le han criado así.

Dinamitzadora: Por la educación que hemos recibido, no? de si es más abierta o más...

Tots/es assenteixen” (Alumnat migrant, IES Estany de la Ricarda, 1er. Batxillerat).

“Hay gente que tiene una mentalidad que se cierra y dice que su raza es la mejor y no se abre a otras oportunidades”.

“También ayuda el sitio en el que te has criado. Si de pequeño te están diciendo “los que son de piel negra no, que te hacen daño, no toques”. Pues tú creces y ya vienes con eso”. (Migrat-Uruguai, Estany de la Ricarda, 3er ESO).

“Autòcton: Depende de las personas cerradas. Porque también es eso, es de tu padre, de cómo te han criado, de si tienes la mente cerrada o no...”

Dinamitzadora: De la educación que has recibido, ¿no?

Autòctoc: Sí.” (Alumnat autòcton, Centre Obert Don Bosco).

Es tracta de factors propis de la **dimensió social** de la integració, la manca dels quals ni afavoreix les relacions socials ni la participació amb d’altres membres de la comunitat. Tal i com afirma el següent alumne migrant:

“Si vienes y no conoces a nadie no puedes progresar. Porque si te encuentras que en un momento no hay nadie que te ayude porque no conoces a nadie”. (Alumne de Camerún, Centre Obert Don Bosco).

- b) la **no competència en habilitats cognitives ni el maneig de la cultura de la societat d’acollida** (bàsicament, el desconeixement de la llengua)

“Els meus pares sí. Encara ara tenen problemes perquè no saben parlar català ni l’entenen” (Alumnat migrat, IES RIDAURA).

“Cuando yo he venido no sabía ni catalán ni castellano, pues me costó mucho, y como que no tenía plaza un año no pude ir al colegio, entonces no me aprendí nada en el año estaba en casa solo viendo tele, pero no entendía nada. y luego en primero lo que me enseñaron fue el catalán y el castellano no me enseñaron nada”. (Migrat-Bangladesh, IES Estany de la Ricarda, 1er. Batxillerat).

Aquests aspectes són significatius sobretot pels **joves migrants** i fan referència a la dimensió **cognitiva i cultural** de la integració.

- c) i la resposta **d’acollida negativa per part de la societat d’acollida** associada a **actituds d’aversió** i/o **estereotips socials** davant la immigració.

“No pero a veces te chutan sólo porque eres diferente...” (Alumna magrebina, Centre obert)

“Tuve problemas por el pañuelo, no me aceptaban, hacían comentarios: te han obligado o cosas de estas, llamaron a mi padre para hablar con él y cosas de estas.”

“Jo vaig tenir un cas d’una casa no em van deixar entrar. Quan no portava el vel sí em deixaven entrar, quan no portava el vel em deixaven entrar pero quan ho portava em deien no entris. Era la casa d’una amiga espanyola”. (Alumnes magrebines, IES Ridaura)

“También conocí a gente que siempre me reprochaba que diciendo que a mi me daban ayudas porque yo no podía comprarme los libros del colegio porque eran muy caros, y me ayudaban. Como si fuera una beca. Me decían "¡jo! es que a ti te ayudan per o mi madre se tuvo que gastar 300€ en los libros" y eso a mí también me hacía sentir mal, porque yo no quería ser diferente. O sea, yo sí yo pudiese pagarme los libros con 300€ pues yo lo hubiera hecho. Pues así, cosas así me hacen sentir mal”. (Alumne Xilè, IES Estany de la Ricarda, 1er. Batxillerat).

“La gente te discrimina por ser, por ejemplo rumano, y dicen que tú robas y haces cosas malas y eso es la fama que tiene la raza rumana o la colombiana, que es el narcotráfico y es la mala fama que dan” (Alumna migrada, IES Estany de la Ricarda, 3er. ESO).

L'impacte de l'imaginari social de la immigració (les actituds de la societat vers els migrats i migrades) és un aspecte rellevant per la integració que han destacat tant **l'alumnat migrat com l'autòcton**, encara que aquest últim ho ha fet en menor mesura.

En el cas dels primers, aquest aspecte **acaba fent molt més significatiu l'experiència de la identitat cultural en detriment del sentiment de pertinença a la comunitat com a ciutadà/ana**. En paraules d'un dels alumnes migrats, fonamentalment *"somos latinos, somos extranjeros"*.

"Pero lo que se hace es mezclar la forma de ser de una persona con personas que tenga que ver con la cultura. Porque a lo mejor hay un marroquí que puede ser la mejor persona del mundo, mejor que cualquier español o alguna persona nativa de aquí, y haber un español que se comporte peor que el marroquí. Entonces, se califican las personas, por ejemplo decimos "este es colombiano, este será un macarra de estos, este es chino, este será callado y tímido que se deja hacer de todo", entonces la gente lo ve así y a lo mejor es el chino el que va metiendose con los demás por la calle luego... se mezclan estas cosas y la gente tiene hecho un lío". (Alumne migrat uruguai, IES Estany de la Ricarda, 3er ESO).

Els **joves autòctons** també són conscients de l'imaginari social de la immigració. En el millor dels casos expressen el seu impacte en clau de **judici crític**,

"Todo esto viene porque nos quedamos con el prototipo de lo que conocemos nosotros, y eso está mal, porque luego conoces a la gente y te das cuenta de que son personas normales como tú, como yo...". (Alumne autòcton, IES Estany de la Ricarda. 3er ESO)

"Conocer el punto de vista de las personas que vienen. Porque tu piensas que eso de las ayudas, porque tú piensas que eso de las ayudas, que están dando muchas ayudas, pero si tú hablas más con las personas a lo mejor pues de verdad está mal y las necesita". .... (Alumne autòcton, IES Estany de la Ricarda, 1er. Batxillerat)

No obstant, en situacions menys òptimes també ho fan en forma **d'acceptació passiva i resignada**.

"Mi padre también es muy pero muy racista. Me come la olla y a mí también me va haciendo que sea racista. Yo no quiero pero claro si tu padre te va metiendo no sé terminas por serlo". (Alumne autòctona, IES La Ridaura).

3.2.5 Propostes d'intervenció

Les propostes que fan els i les joves migrants i autòctons per tal de facilitar una òptima integració són les següents:

Propostes semblants per part dels dos col·lectius:

1º Creació d'espais per aprendre la llengua, la cultura del país d'acollida i obtenir el coneixement de l'entorn i l'accés als serveis: l'acollida (IES Estany de la Ricarda, Centre Obert Don Bosco, IES Ridaura).

“No entiendes los nombres y te pierdes muy fácil. En Chile las casas son muy diferentes ” (Migrat-Xile, IES Estany de la Ricarda, 1er ESO)

“Es muy difícil, ¿eh? porque yo el primer día que llegue, bueno, el día siguiente, fuimos a dar una vuelta con mi familia. Ibamos 4, mis tres hermanas y mi madre y estábamos buscando un cyber para hablar con mi familia de Chile. estuvimos cuatro o cinco horas dando vueltas para encontrar un cyber que después nos dimos cuenta que estaba al lado de nuestra casa” (Migrat-Xile, IES Estany de la Ricarda, 1er ESO)

“O cursos de clases para enseñarles la cultura o cosas así” (Migrat-Xile, IES Estany de la Ricarda, 1er ESO)

2º Creació d'espais de relació com a: clubs, llocs d'oci, etc. (IES estany de la Ricarda, Centre Obert Don Bosco)

3º Creació d'institucions que ajudin a les persones nouvingudes a fer recerca de feina. (IES Estany de la Ricarda, Centre Obert Don Bosco)

Propostes només dels migrants

4º Fer tasques amb els pares perquè no influeixin negativament amb els seus fills. (IES Ridaura)

5º Fer accions per afavorir la integració tenim en compte que no som iguals i que la diferència s'ha de respectar. (Centre Obert Don Bosco)

5.1º Fer accions per treballar **el xoc cultural**

“Y también cuando se mezclaba en clase de educación física tenías que jugar con chicos. Y en mi país sí que juegan, pero no tanto como aquí. Entonces, yo me sentí muy extraña, porque en primero no quería porque me sentí que tocar la mano de un chico... no quería. Y el profe decía "por qué no? eso no es nada" y yo "que no... " es que no sabía explicar más. Porque no sabía el idioma, y encima que me estaba enseñando catalán y le expliqué en catalán, pero el profesor no entendió lo que yo quería decir. Y al final dijo "entonces tu no juegas" y yo dije "¿y por qué no? yo quiero jugar pero no quiero jugar con chicos, sino con chicas" y así muchas cosas y para mí e, s muy difícil. Me ha sido muy difícil adaptarme a aquí. Per ahora es normal” (Bangladesh, IES Estany de la Ricarda, 1er. ESO)

Propostes només dels autòctons

6º Creació de la **figura d'un guia que convisqui amb els nouvinguts** i els ensenyi la llengua i la cultura. (IES Estany de la Ricarda)

7º Reforçar les actuacions educatives formals: tutories i qualsevol espai curricular on sigui possible transversalitzar aquests temes.

“Pues que los profesores lo inciten. O sea, por ejemplo, en temas de tutoría que digan pues vamos a hacer un ejercicio y que todo el mundo hable de lo bueno de su infancia y para conocerlos mejor, para saber cómo son...” (Alumnat autòcton, IES Estany de la Ricarda, 1er- ESO).

3.3. Estudi en profunditat dels processos d'integració dels i les joves migrats a Catalunya: la visió dels i les professionals

Han participat set professionals que treballen en diferents sectors en relació amb població migrada jove: des del camp escolar, d'entitats del tercer sector, i representants de l'Administració local i autonòmica. Els resultats de l'anàlisi de les entrevistes realitzades es presenten a partir de vuit apartats: (1) concepte d'integració, (2) percepció de la immigració, (3) Imaginari i projecte migratori, (4) tasques d'integració per assolir la integració, (5) valoració dels processos del grau d'integració, (6) aspectes afavoridors per a la integració, (7) aspectes desfavoridors per a la integració, i (8) propostes d'intervenció.

3.3.1 Concepte d'integració

Els professionals entrevistats coincideixen en una visió molt propera del que entenen per Integració identificant-la amb la **proposta intercultural** de població: la construcció conjunta d'un projecte entre tots els que participen de la mateixa societat. A tall d'exemple trobem les definicions que ens donen alguns dels professionals entrevistats:

Des de la realitat d'un govern municipal de l'àrea metropolitana de Barcelona s'afirmava: *"Jo crec que aquests joves el que no necessiten es res absolutament específic per a ells, (...) sinó necessiten noves polítiques que s'adaptin a la realitat existent, per a absolutament tots" – "L'idea és incorporar aquests joves a dinàmiques noves"*

Alguns professionals insisteixen que per a què això es pugui donar és necessari **"una igualtat d'oportunitats"** en aquesta convivència, així ho especifica l'educadora d'una entitat del tercer sector: *"porque muchos jóvenes inmigrantes no entran al mismo nivel, entonces había que facilitar que estos chicos entren al mismo nivel y entonces tengan las mismas oportunidades"* o una professora d'un IES quan expressa *"Tampoc va a anul·lar totes les diferències, però totes aquelles que puguin convertir-se en desavantatges, intentar aplanar-les"*.

Els professionals entrevistats atorguen importància a la necessitat d'una participació conjunta en aquesta **integració mantenint els valors d'origen**, així des d'un dels institut es diu: *"no han de perdre els seus orígens, no han de perdre la seva cultura, però han de conèixer i acceptar la cultura, llavors on estan visquent (...) que puguin participar tan amb els seus costums (...) i que tinguin respecte amb els costums d'aquí"*. En aquest sentit també coincideix una altra professora d'una escola pública quan afirma que la integració és *"sentir-se bé allà on estan. No deixar de sentir-se paquistanesos, xinesos, i tal, però sentir-se d'alguna manera útils aquí"*.

3.3.2 Percepció de la immigració

Des de la seva experiència a la pràctica, els professionals entrevistats identifiquen aquests joves immigrants i immigrades com a **col·lectius vulnerables**, en paraules d'un dels professionals que treballa en el Tercer Sector Social. Des del món escolar, una professora afegeix la **variable econòmica** com a nuclear en aquest col·lectiu per identificar immigració i dificultats socials.

S'entén **la immigració més com un problema que com una realitat**, de vegades acompanyada de dificultats en l'assumpció de **drets i deures** per part de tots. Des del món de l'educació en medi obert i l'experiència de l'educador entrevistat: *“amb alguns nanos subsaharians (...) lo dels drets i deures es consideren amb molts drets i amb pocs deures”*.

3.3.3 Imaginari social de la immigració i projecte migratori

En identificar els motius i expectatives del procés migratori, alguns dels professionals entrevistats coincideixen a identificar-ho amb **frustració per als joves** per diferents motius. Així, des del context d'una regidora d'immigració, el professional identifica aquesta frustració amb les dificultats burocràtiques que no faciliten **l'accés al món laboral** *“hi havia molts joves que arribaven a la nostra societat amb la perspectiva de poder començar a treballar directament i es veien absolutament frustrats perquè el permís de residència es associat al reagrupament familiar dels seus pares no comportava permís de treball”*. També comenten els professionals que al darrera d'aquest sentiment de frustració de vegades està el fet de **no haver participat de la decisió d'emigrar dels seus països d'origen**, *“es veuen forçats a separar-se del seu país d'origen”*.

L'edat en la que es dona aquest procés migratori també determinarà part d'aquesta frustració *“s'incorporen en plena adolescència a un país en el qual, doncs, no comparteixen (...) els codis d'aquest país”* afirma com a tècnic municipal un dels professionals entrevistats.

Des del món de l'associacionisme d'entitats que tenen els immigrants i immigrades com a destinataris preferents, l'educadora entrevistada comenta entorn d'aquest imaginari *“son chicos que no se sienten ni aquí ni allí”*.

3.3.4 Tasques d'intervenció per assolir la integració

Les tasques d'intervenció per assolir la integració en les quals s'inclouran accions personals o externes que els professionals assenyalen que estan portant endavant per tal de facilitar l'atenció destaquen dos camps prioritaris: l'escolar i el comunitari.

Pel que fa al **camp escolar** veiem la importància que els professionals atorguen a **l'aula d'acollida** com a espai clar d'integració. Destaquen alguns treballs específics

fets des d'aquest recurs com serien l'experiència de **tutoria entre iguals** en alguns instituts, en algun d'ells la pròpia psicopedagoga ens comenta *“es seu un nano estranger amb un alumne que parla català perfectament,(...) i se li treu profit. A l'aula funciona bé, veus que són alumnes que fora de l'aula fan molta pinya”*. Aquesta experiència d'integració a través dels alumnes de la mateixa edat la trobem reflectida en altres de les experiències que ens aporten els professionals en les entrevistes realitzades, a tall d'exemple disposem del projecte *CICERONE* a l'Hospitalet de Llobregat i altres projectes identificats amb el model que ofereix l'Aprenentatge Servei en aquesta població. En la mateixa línia de generar noves xarxes de relació i un major coneixement entre cultures citaríem algunes experiències des de l'àmbit escolar com el programa *“Vinc a casa meva”* d'un aula d'acollida. Aquest consisteix en un dels alumnes passa un cap de setmana amb un altre noi o noia d'una altra comunitat d'origen, per tal de facilitar aquesta acollida i integració al noi o noia nouvinguda

En matèria curricular als centres hi ha una preocupació per ajustar la proposta educativa a la necessitat dels joves que arriben. En consonància a moltes de les dificultats que tenen altres companys amb els que comparteixen aules, algunes estratègies generals per tots els alumnes repercuteixen de forma positiva en l'alumnat estranger. Aquest és el cas dels **programes de diversificació curricular**. A l'Hospitalet de Llobregat trobem l'experiència de referència que es porta endavant des de la Fundació el Llindar, on des del propi Ajuntament s'afirma: *“Dins del Pla Educatiu d'Entorn hem promogut projectes d'adaptació curricular amb la qual els alumnes de 3r i 4t de l'ESO que difícilment haguessin acreditat finalment s'han graduat”*. Altres experiència d'èxit podrien venir de la mà de l'impuls de **projectes artístics**, que segons els propis responsables *“els efectes col·laterals d'aquest aprenentatge són importants en l'aprenentatge curricular, més atenció, més disciplina, més concentració...”*

En el camp encara escolar, cal destacar tots els avenços realitzats a partir de les **noves tecnologies** que faciliten l'aprenentatge de la nova llengua i que potencien la motivació de l'alumnat. Algunes experiències com *“Espurna”* i *l'EduCAT 2.0* promociats des del Departament d'Ensenyament, responen a aquest objectiu. Semblaria que les actualitzacions en aquest camp estan molt vives actualment, i hi destaca els treballs nous en matèria de realitat augmentada.

Cal fer un especial esment als esforços en **matèria de formació del professorat**, havent una gran motivació per part d'aquests en els temes relacionats amb l'itinerari

de l'alumnat nouvingut, havent superat les expectatives de matrícula en l'oferta per als docents.

Per últim pel que fa al camp de l'educació formal, alguns tècnics des de la realitat municipal, fan una especial insistència en **les polítiques de proximitat** com a eines imprescindibles en l'acollida de l'alumnat nouvingut. Per exemple: establir polítiques en la necessitat de fer un bon repartiment de l'alumnat nouvingut entre les diferents escoles de la població, assegurar la identificació de la zona on viuen i l'escola de la que participen o el treball en les transicions entre escoles i l'acompanyament a l'alumnat i a la família en aquesta fase tan delicada. A tall d'exemple des de la política local se'ns comenta en una de les entrevistes: *“tot allò que hem fet per equilibrar els alumnes, per atendre a fer més projectes de cohesió social i per fer una major inversió, ha repercutit en els joves”*

En referència al **camp comunitari** les estratègies d'innovació en matèria d'acollida de joves nouvinguts i nouvingudes s'identifica amb múltiples bones pràctiques que responen a l'objectiu de la **convivència entre la població nouvinguda i l'autòctona**. Així la proposta es dirigeix a la població general, i la resposta inclou a tots dos sectors. Una de les educadores socials ens explica *“la idea de este proyecto es que por la creación de actividades de ocio sea un pretexto para que los jóvenes se relacionen, que haya también contacto entre ellos”*.

L'oferta des de les entitats de l'educació social en medi obert inclouen aules d'estudi, places de centre obert, activitats que promocionen l'oci saludable i cursos de formació específic en el camp lingüístic i formatiu. En aquestes plataformes educatives la convivència diària entre joves de diferents orígens promociona la integració dels joves en una comunitat integrada segons els professionals de referència.

És necessari fer un especial esment a la preocupació d'aquestes entitats en **treballar amb les famílies** de referència dels joves: formació, seguiment i acompanyament. Alguna de les veus entrevistades del tercer sector social ens explica *“Aprofites alguna cosa que elles demanen (les famílies) i llavors es treballa i es comparteix en una dinàmica de grup”*.

Per últim, destaquen alguns **projectes específics des del camp social** en l'acollida de joves nouvinguts i nouvingudes des de la vessant social i comunitària en els inicis de l'estada en el país. Aquest seria el cas del *Projecte Atlas*, a Sant Boi de Llobregat,

que atén a adolescents de 12 a 18 anys que porten menys de 6 mesos a Catalunya. També existeixen projectes específics per a les famílies d'aquests joves, com ara és el cas del Projecte “*Guaita*” a Mataró, promociat per una entitat social de la població.

3.3.5 Valoració dels processos del grau d'integració

Existeixen, segons els professionals entrevistats, algunes **variables diferenciadores entre el col·lectiu autòcton i d'origen estranger**: diferències culturals i lingüístiques, en relació a la vivència del gènere, diferències de caire econòmic, en les formes de viure l'etapa vital de l'adolescència, en relació a la vivència del dol migratori, en com s'experimenta el procés de canvi de sistema educatiu, i per falta de referents educatius en alguns processos migratoris.

Algun professional insisteix en la visió dels joves immigrants com **un col·lectiu no uniforme**, i dóna importància a variables com l'edat d'arribada o el temps que porta en el país.

Per una altra banda una de les educadores entrevistades insisteix en relacionar aquestes variables diferenciadores amb el fet que *“durante el proceso de migración han perdido determinados procesos de socialización que después aquí les cuesta mucho (...) no han podido construir con sus familias, con sus referentes educativos”*.

Aquelles dimensions que els professionals identifiquen com més **properes o que uneixen el col·lectiu autòcton i el d'origen estranger** serien: ús de les noves tecnologies de la informació com a font d'unió entre les persones, la convivència entre l'alumnat als centres educatius, les normes de convivència, l'edat d'arribada com a element diferenciador (quan més petits menys diferències), i compartir algunes característiques de l'edat adolescent (com l'oposició als límits, a les normes i als adults).

3.3.6 Aspectes que afavoreixen la integració

Alguns dels professionals entrevistats destaquen l'**estabilitat econòmica i laboral** que tingui la família del i la jove com a un factor que facilita la seva incorporació al nou entorn. I que en el cas que aquesta no es doni, els factors que afavoririen la incorporació serien les **ajudes socials** que puguin pal·liar aquestes circumstàncies: així una professora d'aula d'acollida comenta *“buscant-li ajut, buscant-li unes companys que puguin, en un moment donat, doncs prestar-li ajut logístic ràpid”*.

Per una altra banda, alguns professionals insisteixen que les **polítiques educatives** que facilitin una **redistribució de l'alumnat** entre les escoles del municipi són facilitadores en l'acollida dels i les joves migrants. Ell afirma que des d'un model d'escola inclusiva, la possibilitat de respectar unes determinades ràtios facilitaràn la no segregació de l'alumnat nouvingut. Aquest respecte per l'**equilibri en nombre**, també es dona com un factor afavoridor en entorns de l'educació social en medi obert, un dels seus representants comenta: *“Jo crec que una de les grans lluites és el tema de garantir els equilibris perquè si converteixes l'espai només en un espai de població migrada crec que no ajudem als nanos immigrants”*.

Des d'un dels instituts, ens recordaran l'accés actual a les **noves tecnologies** com un factor afavoridor en l'aprenentatge i per tant en la integració. Una professora entrevistada diu *“les TIC's, això del llibre digital, és també un factor afavoridor perquè hi ha molts nens que tenen problemes amb la grafia”*.

Cal destacar com en diferents professionals s'accepta que la llengua d'ús dels nouvinguts i que els ajuda a la incorporació és el **castellà** pel context en el que es troben. Així una de les educadores socials des de l'educació no formal afirma quan se li pregunta per la llengua com a element afavoridor de la integració *“el uso de la lengua castellana porque por lo menos aquí en el barrio, en esta parte de Barcelona que los jóvenes se relacionan a través del castellano. Ellos se sienten integrados únicamente hablando el castellano”*. També des d'un institut de Girona la professora entrevistada comentarà: *“aquí tots els companys de classe parlen castellà, l'idioma del pati és el castellà, l'idioma de les famílies és el castellà, el que aprenen els pares és el castellà...”*

Tot i així, ella mateixa puntualitzarà aquesta afirmació comentant que per facilitar els estudis *“ si tenen la llengua catalana podran seguir bé els seus estudis”*

Un altre dels professionals entrevistats, encara anirà més enllà i afirmarà davant del fet de poder parlar català per part del i la jove d'origen estranger: *“ho valoro com un gest de voluntat real d'incorporar-se plenament a la cultura, a la societat catalana (...) és molt positiu per la percepció que els altres tenen de la seva voluntat d'incorporar-se al país”*

La identitat de les relacions familiars, el **contacte amb els membres de la pròpia comunitat o barri, les relacions d'amistat o les diferents vies de participació**

social poden ser aspectes afavoridors per a la incorporació de joves d'origen estranger, coincideixen tots els entrevistats.

Alguns posen exemples concrets com la d'una professora de secundària que diu que *“tots els esports serveixen moltíssim, les festes també promouen molt”*(...) *“la música”* i en un altre moment de l'entrevista reafirma: *“el Barça integra”*. Una altra psicopedagoga coincideix en aquest criteri: *“si es fan activitats, d'anar a un esplanai, d'anar a llocs i tracten tant a gent de fora com a gent d'aquí, llavors, penso que és més fàcil la integració”*

També es recull com són d'importants les **relacions amb nois que estan en les mateixes circumstàncies** per ajudar a la integració: *“és una mica la integració emocional(...) Llavors el fet de trobar-se en una aula amb altres companys que estan en la mateixa situació que ells o que fa uns mesos i que els veuen que el porten millor (...) Perquè entre ells fan molta pinya”*.

La **participació al teixit associatiu** és un element que també es destaca com a espai privilegiat d'integració. Des d'un dels professionals que treballa en el context municipal comenta *“és fonamental que aquests joves s'impliquin a les entitats de la ciutat (...) s'incorporen a la quotidianitat de la ciutat”*.

El respecte per les cultures dels i les joves migrats es considerat un factor que ajuda a sentir-se integrat. Tant des del món polític municipal com en el món escolar coincideixen que *“un respecte per les seves cultures també és una manera de sentir-se bé i d'ajudar-los”*. Posen alguns exemples: *“hi ha molts centres que fan classes de llengües d'origen (...) però les fan a alumnat autòcton. D'alguna manera començant a adquirir prestígis les seves cultures d'origen”*.

3.3.7 Aspectes que dificulten la integració

El context de crisi econòmica i manca de finançament en les polítiques públiques és l'element nuclear que situen els entrevistats com a elements fonamentals en les dificultats per a la integració. Podem posar dos exemples en concret, des del món escolar i des del medi d'educació no formal:

- *“En aquests moments que estem retrocedint per manca de finançament de les administracions superiors en projectes socials i educatius”*.

- *“Trobos nois que prepares i formes i que tenen un permís de residència vinculat a poder tenir un treball (...) o per poder treballar necessiten un contracte a jornada completa per un any, i clar això...”*

Per una altra banda, des de l'educació no reglada, una educadora social afirma que els **condicionaments legals** per alguns d'aquests nois nouvinguts determina la possibilitat a l'accés al món formatiu o de treball, i per tant estan destinats a la no integració: *“el tema del permiso de trabajo, yo creo que eso sería un punto fundamental, para que entonces a la hora de integrar a estos chicos tuvieran de verdad la igualdad de oportunidades a la hora de entrar en el mercado laboral”*.

Des del món escolar les persones entrevistades coincideixen en alguns elements estructurals desfavoridors:

- **Manca de formació del professorat** entorn dels elements culturals i el context d'origen dels alumnes i en alguns casos **prejudicis** envers l'alumnat estranger.
- **Concentració de l'alumnat migrat en algunes escoles.**
- **Major proporció de l'absentisme escolar** per part de joves nouvinguts i nouvingudes.
- **Currículum no suficientment diversificat.**
- **Estructura homogènia del sistema educatiu** per a tothom que no facilita l'accés. Una de les psicopedagogues entrevistades proposarà l'exemple de les proves de selectivitat: *“hi hauria d'haver unes proves específiques que poguessin examinar aquests nanos perquè poden ser bons matemàtics, bons físics o enginyers i potser no aproven la selectivitat”*. Una de les educadores socials entrevistades completarà aquesta idea dient: *“La ley dice que la educación es un derecho para todos, pero existen unos filtros desde el sistema que señalan un diferencia”* referint-se a l'accés després de l'ESO a la formació reglada.

Alguns professionals posen èmfasi en **alguns trets culturals** d'alguns i algunes joves en funció del seu origen que suposen un obstacle en la integració. A tall d'exemple un dels educadors comenta: *“amb els subsaharians i amb els magrebins tens a sobre la dificultat del context religiós i cultural. La visió aquesta els fa més distants”*.

Des del món de política municipal, en canvi, es posa l'accent en la **població autòctona i els seus prejudicis**: *“Els estereotips de la població autòctona que incorpora aquest col·lectiu”*

Per últim, una psicopedagoga des del món de l'escola comentarà que les **normes de convivència** i el seu coneixement seran un element que de vegades dificulta la integració *“Tots ho tenim com a sobreentès,(...) clar, no tenen perquè saber això...”*

Alguns dels condicionaments per la no integració des de l'àmbit social els entrevistats ho situen en el **marc de la família**: *“la integració que fan els pares amb l'escola i amb el veïnat marca la integració de nanos”.*

Per una altra banda, semblaria que la **creació de ghettos** amb persones del mateix origen cultural estaria al darrera de col·lectius que no s'integren. Una de les professores de secundària comenta que *“com al seu grup tinguin gent del seu país, més els costa integrar-se. Si venen sols, llavors s'integren”* i des de representants de taules del tercer sector, s'afirma: *“si tens nanos que ja han fet grup, i s'han tancat aquest grup costa moltíssim, nosaltres des de la PES fem per trencar aquesta dinàmica”.*

Per últim, les **relacions en funció del gènere** s'apunta com una altra variable a tenir present. En aquesta mateixa entrevista podem trobar, referint-se a les noies sud-americanes dels centres amb els que treballa, *“la violència de gènere, perquè les maxaquen molt, (...) generen dependència psicològica”*

Aquests aspectes també els podem trobar en la població autòctona, en referència amb els **prejudicis** que poden tenir les persones encarregades de fer l'acollida al i a la jove migrant: una de les professores entrevistades comenta que *“hi ha coses puntuals de xenofòbia, prejudicis, racisme... que tu notes. (...) tenint al costat a un company que és d'una altre... vull dir, parlar de la immigració com “quin mal ha fet aquest país”.*

Un dels tècnics municipals insisteix en que les **expectatives frustrades o l'arribada forçada** al nostre país és un dels elements principals en contra de la inclusió dels i les joves migrants. Des del tercer sector, una de les educadores ho completarà amb la discriminació que suposa identificar **delinqüència i immigració**, com a element desfavoridor en l'acollida de persones d'origen estranger.

3.3.8 Propostes d'intervenció

Recollim algunes de les propostes per a la millora de la integració dels i les joves d'origen estranger en el nostre context:

Des de l'escola:

- Tractament integral de la llengua en totes les àrees curriculars.
- Curs d'itinerari de l'alumnat nouvingut.
- Recursos per l'aprenentatge de la llengua.
- Recursos per a la convivència.
- Projectes NNTT (p.ex. eduCAT 2.0).
- Elaboració currículum intercultural.
- Base de dades de bones pràctiques als centres.
- Experiències d'intercanvi/xerrades amb immigrants però "espanyols".
- Seminari professors/es aules d'acollida.
- Intercanvi entre alumnes d'aules d'acollida.
- Passejada guiada de coneixement de la zona.
- Parlar amb els alumnes d'aspectes relacionats amb la seva cultura.
- Treball entorn el tema de rumors.
- Treball per a la inclusió social des de les comissions socioeducatives de les escoles.
- Experiències d'Aprenentatge Servei amb alumnat d'origen estranger.
- Projectes per a la inclusió social.
- Projecte d'inserció laboral facilitar l'entrada al món laboral d'aquests nois i noies.
- Tramitació d'ajudes econòmiques.
- Exportar alguns projectes que funcionen amb col·lectiu d'origen estranger a altres poblacions.

IV. CONCLUSIONS I LIMITS DE LA RECERCA

4.1. CONCLUSIONS

A continuació es presenten les conclusions de la recerca, les quals s'han organitzat en funció als diferents objectius proposats:

OBJECTIU 1:

Identificar els elements clau de l'estat actual de la integració dels i les joves migrats a Catalunya, i definir els elements constitutius i entramats del procés de la integració d'aquesta joventut al context català, des de la doble perspectiva dels i les joves d'origen estranger i la resta de joves, mitjançant un estudi per enquesta.

Per donar resposta a aquest gran objectiu, s'ha aplicat el *Qüestionari de cohesió social entre joves* a 3.830 joves de 52 centres d'arreu de Catalunya, d'Educació Secundària Obligatòria, de batxillerat, de cicles formatius, centres oberts i centres amb projectes sociolaborals. Els principals resultats obtinguts es resumeixen en la figura 7.

Bona part dels i les joves tenen un **concepte força tancat i exclouent del concepte de ciutadania com a estatus**, especialment entre els autòctons, tot i que curiosament, els joves que fa menys d'un any que viuen a Catalunya són els que tenen una imatge més tancada de la ciutadania, basada en la regularitat administrativa. Els joves de les grans ciutats i petits municipis tenen una major freqüència en valorar els aspectes de regularitat legal amb els "papers" mentre que en els municipis mitjans, es valora més el viure i treballar en el context d'acollida. Finalment, els joves que estudien Educació Secundària Obligatòria també creuen que és ciutadà el que té els papers en regla, mentre que una bona part dels estudiants de batxillerat i cicles formatius tenen un concepte més obert de la ciutadania.

Dins l'imaginari social sobre la immigració destaca com **el grau de coneixement de la diversitat cultural que tenen els joves és força baix**, especialment per l'alumnat d'Educació Secundària Obligatòria i els joves autòctons. Entre les opinions dels joves sobre la immigració, destaca la percepció del racisme i de força estereotips lligats a la gent migrada (lladres, delinqüents, conflictius, problemàtics, dolents, violents, provoquen baralles, porten problemes, són irrespectuosos,...). També destaca la

imatge del creixement de la xenofòbia per la crisi. Entre els autòctons hi ha també la percepció que la societat actua millor amb els migrats quant a subvencions i ajudes socials, tot i que s'admet que la societat posa barreres perquè el migrat es pugui adaptar. Finalment, és destacable com el lloc d'origen és determinant vers el procés d'integració: la societat els classifica i els ajuda depenent del país d'origen.

Aquesta visió, pot estar relacionada amb la realitat dels i les joves, quant a relacions d'amistat. Els participants manifesten tenir unes relacions d'amistat força variades quant a referents culturals. No obstant, **els joves autòctons són els que es relacionen més amb autòctons**; i els joves nascuts en altres països, són els que amb major freqüència tenen amistats més variades, i es relacionen menys exclusivament amb autòctons, tant en el centre educatiu, com al barri o en altres contextes.

Des de les respostes dels joves s'evidencia **una acceptació de la diversitat cultural i del fet migratori des d'una visió de coexistència, sense el reconeixement que suposaria un pas més per a la convivència**. Tot i que una part dels joves admet directament el rebuig a la diversitat cultural al barri. Entre els joves estrangers i entre els joves que viuen en grans ciutats en general, hi ha un major reconeixement de la diversitat cultural al barri. Els joves que tenen un concepte tancat de ciutadania com a estatus són els que amb major freqüència opinen que *"no m'agrada que al meu barri hi visquin persones de diferents cultures a la meua"*. Tal com assenyalàvem, en funció del lloc d'origen de la immigració, hi ha un major rebuig. Per ordre de freqüència, de més acceptats a menys, es troben concretament: espanyols, catalans, europeus, llatinoamericans, asiàtics, procedents de països de l'est, magrebins, africans, i gitanos. Entre els joves estrangers, l'ordre canvia, posant els col·lectius autòctons en posicions de major rebuig. Aquest fenomen no és massa encoratjador per a la convivència.

Quan es parla de la **diversitat cultural al centre educatiu**, alguns joves la valoren positivament perquè desperta l'interès en conèixer altres cultures; i altres joves la valoren més críticament al·legant que ocasiona més conflictes. Els joves d'educació secundària obligatòria, batxillerat i cicles formatius destaquen per aquesta valoració més crítica. Les noies, els joves estrangers i els joves que tenen un concepte més obert de la ciutadania com a estatus tenen una valoració més favorable de la diversitat cultural que els nois, destacant que la diversitat també fa que les persones siguin més comprensives. Quan es qüestiona als joves sobre el **treball en grups multiculturals**, les respostes són força semblants. Bona part dels joves valoren l'enriquiment en el treball que suposa la diversitat de visions i que els debats són més interessants; no

obstant, també posen de manifest que la diversitat cultural suposa majors dificultats per entendre's. Els joves que estudien batxillerat, les noies, els joves estrangers d'orígens diversos i els joves que tenen un concepte ampli de la ciutadania com a estatus són els que tenen una major favorabilitat en el treball amb grups multiculturals.

Davant la **convivència intercultural en l'espai públic**, una majoria important de joves valoren l'oportunitat de conèixer altres cultures. Les noies, els joves nascuts a altres països i els que tenen un concepte més obert de la ciutadania com a estatus, segueixen sent els i les joves que valoren amb major mesura la convivència intercultural.

Les dimensions de la integració

La *dimensió cognitiva-cultural de la integració* correspon a aquells aspectes relacionats amb l'aprenentatge i l'ús de la llengua catalana, el coneixement de l'entorn i la comprensió i judici crític dels problemes i assumptes públics, i l'adopció de normes comunes.

La **realitat lingüística dels joves és força coincident amb els seus orígens** i sentiments de pertinença, tot i que el més freqüent és parlar únicament en castellà amb la seva família o amb els amics. Amb els amics, després del castellà, la segona tendència més freqüent és la bilingüe català i castellà. Pel que fa a la realitat lingüística escolar, la tendència és força diferent als contextos familiar i d'amistat, el més freqüent és que s'utilitzi indistintament el català i el castellà. Amb algunes excepcions territorials, la província de Barcelona és la més castellanitzada.

La implicació dels i les joves en **la comprensió i actuació davant dels problemes i assumptes públics, és en general, força passiva**, tot i que es donen certes excepcions. Les noies i els joves nascuts a altres països, responen de forma més solidària en aquestes qüestions, tant a nivell de centre com de barri. Els joves nascuts al continent africà tenen un major grau de solidaritat amb problemes i situacions comunitàries: els joves de l'Àfrica Subsahariana són els més implicats en el context escolar; i els joves menys solidaris són nascuts a Catalunya o altres indrets de l'Estat espanyol. Finalment, en el cas contextualitzat al barri, els joves nascuts al Magreb són els més implicats. En canvi, la mida de la població on viuen els joves és una variable important en el coneixement de l'entorn que tenen, però no, pel grau de comprensió i de judici crític que es té davant dels problemes que poden afectar a la seva comunitat.

Finalment, el **concepte de ciutadania que tenen els i les joves i el seu grau de coneixement de la diversitat cultural estan relacionats amb la seva implicació en els assumptes públics**. Els joves que tenen un concepte de la ciutadania com a estatus més restrictiu i tancat, són els que s'impliquen menys; i quant major és el grau de coneixement de la diversitat cultural que tenen els joves, major també és el grau d'implicació en casos on es posen de manifest problemes i assumptes públics.

Els joves valoren el compliment de les normes de convivència comunes. Alguns joves aporten vers la integració i la cohesió social dels joves, la importància de participar en accions a favor de la comunitat.

En segon lloc, per mesurar la *dimensió social de la integració*, és important analitzar els espais de participació dels i de les joves i les vies que empren per participar en la comunitat.

Els i les joves participen d'alguns dels espais habituals de la comunitat: en grups d'esport, grups de teatre, dansa... No es donen diferències entre els joves autòctons i nascuts a altres indrets, tot i que si hi ha diferències de gènere en l'elecció d'espais participatius. El mapa de recursos i l'oferta de cada territori juga un paper fonamental en la implicació dels joves en els espais de participació.

En les activitats del centre educatiu hi ha una major implicació i participació dels joves: com a delegat/da, intervenint en diverses assemblees escolars, o participant en activitats organitzades per fer fora del centre i col·laboracions de solidaritat diverses. També es donen algunes diferències de gènere quant a les activitats per participar. **Els i les joves nascuts a altres països tenen un perfil de participació diferent a la resta de joves**. Els joves nascuts a Catalunya són més participatius en totes les activitats que es plantegen, a excepció de les activitats que s'organitzen fora del centre, on predominen els joves nascuts a altres països.

Finalment, quant a la *dimensió identitària de la integració*, els joves majoritàriament se senten catalans, espanyols, o del seu país d'origen (en el cas dels estrangers). Aquestes dades són diferents en funció de la província on resideixen els joves, hi ha menys barcelonins que se sentin catalans, en comparació a la resta de províncies.

En l'anàlisi de **la identitat ètnica-cultural dels i les joves estrangers, la religió i el menjar s'identifiquen com a elements claus** en aquesta identitat. Un alt percentatge de joves estrangers assenyalen que estan d'acord amb les creences religioses

majoritàries del seu país d'origen, i opten pel menjar típic del seu país d'origen. **Les celebracions i la parella també són elements importants en aquests aspectes identitaris.** Molts joves estrangers opten per les celebracions populars del seu país d'origen, i prefereixen la parella del país d'origen tot i que alguns assenyalen que tant del país d'origen com del d'acollida. En canvi, la majoria de joves estrangers prefereixen la roba del país d'acollida.

Aquestes dades plantegen perfils diferencials en funció del temps de residència dels i de les joves estrangers a Catalunya. **Com més temps porten els i les joves estrangers vivint al lloc d'acollida, perden importància elements del país d'origen** com les normes i conductes, la forma de ser de les persones, el menjar, la roba i la música, a favor dels elements típics del país d'acollida. En canvi, **elements com la religió, les celebracions populars, l'art i la tendència a formar parella són elements identitaris més estables**, donat que no ofereixen diferències en funció del temps que fa que els joves viuen a Catalunya. **La religió i les relacions amoroses endogàmiques són dos elements identitaris bàsics per les noies estrangeres.** La majoria de les noies estrangeres valoren la religió del seu país d'origen, i opten per formar parella amb un noi del seu mateix origen.

Finalment, el sentiment de pertinença cívica dels i les joves majoritàriament està vinculat al lloc on es viu, tot i que la meitat dels joves opinen que se senten ciutadans del lloc on han nascut. La proporció relativa als estrangers és superior, i inclouen sentiments de pertinença a altres llocs, com Europa, Llatinoamèrica, Àfrica, etc. Aquest sentiment de pertinença presenta perfils diferencials en funció del temps que fa que els i les joves viuen a Catalunya: **els joves que fa més de 10 anys que viuen a Catalunya són els que tendeixen a tenir un sentiment de pertinença cívica amb el lloc de residència.** Els joves amb un concepte de ciutadania com a estatus més tancat basat en la regularitat administrativa, lloc de naixement o la Unió Europea, són els que amb major mesura se senten únicament ciutadans espanyols.

Entre els elements que els joves valoren per sentir-se ciutadà té una especial importància la llengua: la majoria dels joves assenyalen que parlar les llengües oficials és molt important. Altres aspectes que es valoren són ser respectat per les altres persones, seguir les normes i costums del lloc, i tenir amistats.

Fig.7 Model d'integració sorgit de l'anàlisi del qüestionari de cohesió social entre joves

Altres elements configuratius de la integració

Els joves valoren com a element afavoridor bàsic per a la integració dels i les joves d'origen estranger, el mateix que valoren per a la seva pròpia integració com a persones: les relacions d'amistat. També la necessitat del coneixement de la llengua com a gran element afavoridor de la integració de les persones migrades (i el seu desconeixement com el gran handicap a superar).

El racisme, és percebut com a desfavoridor per un gran nombre de persones. Els i les joves nascuts en altres països afegeixen que noten discriminació, i transmeten, literalment, la por a ser rebutjats. Un bona part dels joves pensen que hi ha rebuig envers el migrat ja sigui perquè percep oposició cap a la immigració, perquè creu que només han d'estar aquí els que són del país, perquè ve molta gent de fora o que la xenofòbia ha crescut per la crisi. El lloc d'origen és determinant per a un terç de la mostra vers el procés d'integració. La societat els classifica i els ajuda depenent del país d'origen.

OBJECTIU 2:

Establir relacions entre els elements relacionats amb la integració i identificar previsions sobre processos d'integració: Identificar els elements claus per a què la joventut migrada tingui major probabilitat de sentir-se integrada.

Per respondre a aquest segon objectiu, s'ha efectuat una anàlisi complementària a l'anterior sobre l'aplicació del *Qüestionari de cohesió social entre joves* a 3.830 joves. Ens basem en una anàlisi predictiva a través de la tècnica de mineria de dades basada en els arbres de decisió, per trobar alguns matisos que ens ajudin a identificar aquests elements afavoridors de la integració:

El temps de residència a Catalunya i el coneixement de la diversitat cultural.

Els i les joves estrangers amb menor probabilitat de sentir-se integrats són els que porten menys d'un any vivint a Catalunya. I entre els que porten més temps, els que són nascuts al Magreb i a la resta d'Europa, són els següents amb menor probabilitat.

Les amistats i la convivència intercultural.

Els i les joves amb menor probabilitat de sentir-se integrats són els que manifesten tenir amistats fora del centre educatiu, del seu mateix grup cultural. En segon lloc, els

que es relacionen tant amb espanyols com amb catalans i joves del seu mateix origen. Entre aquests joves, la probabilitat de sentir-se integrat disminueix encara més per als que manifesten que no els agrada tenir espanyols al barri. Curiosament, entre els joves que es relacionen amb autòctons i del seu país d'origen fora de l'escola i que els agrada conviure amb espanyols al barri, els que manifesten que la convivència intercultural provoca més conflictes, tenen major probabilitat de sentir-se integrats que els que no ho diuen.

Els i les joves amb major probabilitat de sentir-se integrats són els que es relacionen de forma més variada fora de l'institut. No obstant, altres qüestions puntualitzen aquests resultats: aquesta probabilitat disminueix entre els joves que pensen que la convivència intercultural canvia les costums, i especialment aquells que a més a més, no pensen que les visions diferents enriqueixin el treball en situacions multiculturals. En canvi, els joves que es relacionen amb amistats variades fora de l'institut i que no estan d'acord en que la convivència intercultural canviï les costums, els que els agraden els veïns de països europeus al barri, són els que tenen major probabilitat de sentir-se integrats.

La llengua d'ús familiar.

Els joves que utilitzen únicament la llengua materna són els que tenen una menor probabilitat de sentir-se integrats, mentre que els que diuen que utilitzen a casa les llengües oficials de Catalunya, són els que tenen major probabilitat, seguits de prop dels que diuen utilitzar una llengua oficial al mateix temps que la materna.

La participació.

Els i les joves migrats amb major probabilitat de sentir-se integrats són aquells que diuen que intervenen i donen propostes a les assemblees de classe, però no es presenten com a delegats/es de curs. Els i les joves estrangers amb menor probabilitat de sentir-se integrats són els que no intervenen a les assemblees, però sí que formen part del consell escolar. Els i les joves que no participen a les assemblees i tampoc al consell escolar, si tampoc participen en cap entitat de caràcter esportiu, tenen també una menor probabilitat de sentir-se integrats, respecte al que sí que hi participen.

Identitat ètnica-cultural i pertinença cívica.

Els i les joves estrangers que se senten menys integrats són els que manifesten que prefereixen la roba del seu país d'origen. Entre els que diuen que prefereixen la roba

d'aquí i del seu lloc d'origen, els que a més a més diuen que és important ser respectat, la probabilitat de sentir-se integrat augmenta. Finalment, entre els i les joves migrants que no es posicionen respecte a la roba, aquells que tenen un sentiment de pertinença cívica amb Catalunya, tenen una probabilitat més elevada de sentir-se integrats. I concretament, si a més a més, tenen un sentiment de pertinença amb la ciutat en la que viuen, aquesta probabilitat augmenta una mica més. En canvi, els que no tenen un sentiment de pertinença cívica amb Catalunya, si creuen que per ser ciutadà és important de participar en associacions del barri, es menys probable que se sentin integrats.

OBJECTIU 3:

Aprofundir en els elements claus per a la integració d'aquests joves, tot considerant la seva vivència i la perspectiva dels i les professionals de serveis socials i educatius.

Es presenten tot seguit en quatre apartats clau el treball de síntesi de les dades obtingudes tant pels professionals com per part dels joves autòctons i d'origen estranger amb les propostes d'acció derivades davant dels principals reptes detectats:

Projecte migratori i imaginari social de la immigració

El projecte migratori

D'acord amb els col·lectius participants en el diagnòstic s'observa una doble percepció del projecte migratori: mentre la joventut el relaciona amb les esperances i projeccions de futur que la persona estrangera es planteja abans de migrar, els professionals de l'àrea socioeducativa el relacionen directament amb les dificultats i frustracions no esperades que la persona d'origen estranger es troba al país d'acollida.

Per a el/la jove d'origen estranger, **l'acte migratori suposa, gairebé sempre, una situació no triada ni desitjada** envers una societat estranya amb una cultura desconeguda. Aquests factors generen uns alts nivells de frustració en els i les joves migrants. A més, un altre factor que es suma a la frustració esmentada, és la gran dificultat que suposa per aquests joves accedir al món laboral, a causa de la seva excessiva burocratització, que complica i fins i tot impedeix la possibilitat de trobar una feina reglada a les persones d'origen estranger.

Tot i aquesta diferència en la concepció de la idea de projecte migratori, veiem que les dues posicions estan estretament relacionades causalment i que es donen com a inductor i com a resposta al mateix procés migratori. Per tant, les propostes d'intervenció han d'anar encaminades en la direcció que ambdós col·lectius apunten.

- La **minimització del xoc** cultural també hauria de contemplar que l'alumnat recent arribat conegués normes i costums del país d'arribada. Així es disminuiria la frustració creada de sentir-se dins d'una cultura estranya i desconeguda.
- S'ha comprovat a través dels professionals entrevistats que el malestar de la joventut d'origen estranger a causa del **xoc cultural disminueix** quan des del centre s'inicien **activitats i propostes que promouen un sentiment de vàlua en el propi alumnat migrat**. Per tant, fomentar activitats dins i fora de l'aula d'acollida i de l'aula ordinària que posin l'accent en els trets culturals de l'alumnat migrat, servirà de vector per a un sentiment de reconeixement en aquest alumnat. Exemples existents, com és el cas d'escoles que en el seu currículum ordinari plantegen l'aprenentatge de llengües estrangeres pròpies de l'alumnat migrat del seu centre, ha demostrat tenir resultats molt positius sobre aquest sentiment de vàlua.

L'imaginari social de la immigració

Segons els grups de discussió i les entrevistes realitzades, **la immigració és vista com un col·lectiu vulnerable, amb un baix nivell econòmic i cultural i que també és percebut com un problema i, fins i tot, com a causant de les dificultats que actualment pateix i travessa el conjunt de la societat**. Això, és el que anomenen l'imaginari social de la migració des de la lògica de la diferenciació excessiva que acaba problematitzant la diferència (Delgado, 1998) construint determinades concepcions i representacions estereotipades per interpretar la realitat. **Aquestes concepcions estan molt mediatitzades pel context de crisi en el qual vivim**, tal i com afirmen els mateixos joves i els professionals entrevistats.

Aquest imaginari, a banda d'estar allunyat de la realitat, és font de prejudicis i de problemes d'integració i convivència del conjunt de la societat. Per tant, des de la joventut entrevistada com des del punt de vista dels professionals, **es demana una intervenció urgent en forma de propostes d'actuació en diversos nivells i destinades a diferents agents**. Aquestes accions encaminades a modificar l'imaginari social de la immigració (a través de la creació de vincles interpersonals, l'eliminació de

prejudicis, el coneixement d'altres cultures, etc.) seran exposades en un apartat final, comú a tots els reptes derivats del diagnòstic efectuat a través de les entrevistes i grups de discussió.

Convivència en l'espai públic pluralista i valoració de la mateixa

Tant els grups de discussió com les entrevistes permeten conèixer **l'experiència relatada pels i les joves sobre les relacions socials que mantenen amb persones d'altres procedències, així com la convivència i la seva participació en espais multiculturals.**

Les dades obtingudes permeten concloure que **els i les joves perceben una actitud de reconeixement i acceptació, favorable a la convivència intercultural, tant al centre educatiu com al seu barri.** I en aquesta afirmació **no s'observen diferències segons la procedència, tant ho diuen els joves migrats com els joves autòctons:**

- Quan els i les joves autòctons pensen amb els seus companys i companyes migrats i migrades sembla que són molt més **oberts, respectuosos i inclusivament en les seves** relacions, així com en els seus contactes personals al barri i al centre i, per tant, quan el seu relat és molt més proper i es fa posant rostres a la migració ofereix una visió molt diferent de la immigració despersonalitzada que hem vist que caracteritzava l'imaginari social en l'apartat anterior.
- La **percepció de rebuig social** en els espais multiculturals **només apareix expressada per part dels i les joves migrats.** Es relaten experiències de manca de respecte, així com de problemes i dificultats de participació en condicions d'igualtat que són coherents amb la percepció de la migració com a problema detectada en l'imaginari social anterior.
- La **valoració de la diversitat cultural és positiva i enriquidora**, una font **d'aprenentatge significatiu** que l'alumnat autòcton i migrat també reconeixen.

A partir d'aquí, els reptes socioeducatius per sostenir i potenciar aquesta realitat favorable a la integració passa per garantir les següents propostes d'actuació:

- Mantenir el punt de vista intercultural en la gestió de la diversitat als centres educatius:
  - Desenvolupar **activitats afins amb el model educatiu intercultural tant en els**

projectes de centre (setmanes multiculturals, serveis de mediació, tutories entre iguals...) com en els recursos del centre (aula d'acollida-aula ordinària) que permetin garantir **espais d'interacció i relacions socials autèntiques** entre els i les joves. Es tracta d'avançar envers el reconeixement, el respecte i la valoració de les persones (no la mera tolerància) com a valors cívics de mínims, i en aquest sentit totes les accions orientades a generar **xarxes de relació eficaces i un major coneixement entre el joves són adequades i desitjables.**

- Potenciar respostes obertes i inclusives per canviar les actituds i les representacions socials de l'"altre" (la "invisibilitat", els estereotips i prejudicis, els discursos alarmistes de l'imaginari social al voltant de la migració):
  - **Fomentar la relació escola-comunitat i la participació efectiva de l'alumnat i les famílies** en el procés educatiu: fer de l'escola el centre per realitzar activitats socials i culturals, tant amb finalitats educatives com per a la comunitat. En aquesta línia les **iniciatives derivades del camp comunitari per potenciar la convivència reforçant els objectius dels centres educatius** esdevenen un recurs important: l'oferta d'aules d'estudi, places de centre obert, activitats que promocionin l'oci saludable i cursos de formació específic en el camp lingüístic i formatiu en les múltiples plataformes educatives.
  - **Desenvolupar respostes crítiques** davant el procés d'aprenentatge i la construcció dels imaginaris socials al voltant de la migració: **respostes curriculars contextualitzades** sobre els processos migratoris (causes, impacte real i vinculació dels mateixos amb els fenòmens estructurals de caràcter polític i econòmic) i incorporació de les **dimensions més polítiques de l'educació**: la visió constructivista del coneixement, i l'enfocament sociocrític per tractar els processos que genera el multiculturalisme (manifestació de prejudicis i resistències) en la societat són dues de les més rellevants.
- Fomentar intervencions que vagin més enllà de l'atenció sociocultural de la migració als centres educatius:
  - Les diferències socioeconòmiques fan necessària la **previsió d'iniciatives en clau d'acollida, igualtat d'oportunitats i equitat en la possibilitat d'accés i participació activa** en activitats del context social, una via d'integració bàsica.
  - En aquest sentit són adequades totes les propostes que vagin en la línia de

crear espais per aprendre la llengua i la cultura del país d'acollida, i obtenir el coneixement de l'entorn i l'accés als serveis bàsics (educació, sanitat, món laboral, xarxa.

Aspectes afavoridors de la integració

De forma conclusiva i prenent de referència les dades obtingudes tant dels professionals en el camp de l'educació com els propis adolescents participants en els grups de discussió, trobem elements comuns que assenyalen els principals aspectes afavoridors en el procés d'integració.

Destaca com a punt de partida, la necessitat d'un anàlisi de caràcter estructural, principalment assenyalat pels professionals de l'educació, que porta a reconèixer com un entorn important **l'estabilitat econòmica i laboral** de la família del i la jove migrat, o en la seva absència, la incorporació de les **ajudes socials** que puguin pal·liar aquestes circumstàncies. Aquest és el punt de partida per a què la desigualtat social no sigui un factor determinant en la integració dels i de les joves migrants al nou context d'acollida. Aquest element ve a corroborar les conclusions de Martínez (2006) on la dimensió estructural de l'adolescent i el seu entorn esdevé clau i previ en el seu procés d'integració.

Endinsant-nos en els factors de caràcter cognitiu-cultural, per sobre de la resta d'aspectes, professionals i adolescents, destaquen que **l'aprenentatge de la llengua** del lloc d'acollida és el principal factor a tenir present com a afavoridor en la incorporació d'adolescents migrants. D'aquesta forma es ratifiquen els resultats d'algunes investigacions (Arroyo, 2010; Muñoz, 2004, Ortega, 2010; Villarreal, 2009) que assumeixen que el procés d'integració suposadament serà més ràpid en la mesura que els migrants adquireixin un millor nivell de competència en la llengua del país d'acollida.

Per altra banda, en la mesura que aquesta llengua també és la llengua vehicular a les institucions socioeducatives, el seu aprenentatge és igualment important per poder **continuar amb els estudis i aconseguir l'èxit desitjat**. En aquest sentit **la gestió de l'acollida** (en clau d'esforços i disposició per part de la població autòctona), **i l'establiment d'accions en la intervenció educativa** (a l'aula d'acollida, a les tutories, en assignatures com "Educació per a la ciutadania") **i socioeducativa** (el centre obert, serveis socials) des dels mateixos centres educatius es consideren fonamentals per facilitar el contacte, la relació i, finalment, la integració dels joves

migrats. Destaquen en aquest sentit, la importància atorgada des dels professionals a les polítiques de **redistribució de l'alumnat migratori** en tot el territori, trencador de possibles situacions de *ghetització* de l'alumnat nouvingut.

De forma paral·lela a aquest factor, tant professionals del camp educatiu com l'alumnat migrat també **destaquen la dimensió social** (les relacions socials i el desenvolupament de les mateixes dins o fora de la seva comunitat cultural, així com la possibilitat de participació en la societat receptora) com a fonamental per afavorir els processos d'integració. En especial, es parla de com la identitat de les relacions familiars, el **contacte amb els membres de la pròpia comunitat o barri, les relacions d'amistat o les diferents vies de participació social** poden ser aspectes afavoridors per la incorporació de joves d'origen estranger. Per últim dins d'aquesta dimensió social, destacar la **participació al teixit associatiu** com a espai privilegiat d'integració assenyalat tant pels professionals com pels adolescents que hi participen de forma quotidiana i que en els grups de discussió en donen rellevància.

Completa aquesta dimensió més estructural amb una visió més propera a la persona **on l'alumnat migrat** indica que **les qualitats personals (respecte, obertura, empatia, sociabilitat, extraversió)** són aspectes afavoridors de la integració en l'actual context social de la societat d'acollida. Per la seva banda, l'alumnat autòcton també reconeix la **necessitat d'apropament i empatia recíprocs que suposa la integració**: el reconeixement de "l'altre" comença per un **interès i acceptació de la seva diferència**, confirmant així el caràcter bidireccional, voluntari i dinàmic d'aquest procés.

Aspectes desfavoridors de la integració

El context de crisi econòmica i manca de finançament en les polítiques públiques, els condicionaments legals per a alguns nois nouvinguts, són els elements principals que situen els professionals com a punt de partida que no garanteix una igualtat d'oportunitats per a aquests joves. Per tant, la proposta principal que es realitza en aquest sentit coincideix amb les línies d'investigació que situen les pràctiques de **canvis estructurals referides a igualtat de drets i deures** i la proposta de bones pràctiques que situïn a aquestes famílies i joves en un plànol d'igualtat d'oportunitats amb la població autòctona amb la qual conviu.

Si ens endinsem en el món educatiu, el llistat de factors assenyalat pels agents socials que hi treballen i que actualment no contribueixen a una integració positiva és extens. Destaquem els principals:

- **Manca de formació del professorat** entorn dels elements culturals i el context d'origen dels alumnes i en alguns casos **prejudicis** cap a l'alumnat estranger.
- **Concentració de l'alumnat migrat en algunes escoles**
- **Major proporció de l'absentisme escolar** per part de joves nouvinguts
- **Currículum no suficientment diversificat**
- **Estructura homogènia del sistema educatiu** per a tothom que no facilita l'accés a la població nouvinguda.

Pel que fa a dimensions de caràcter cognitiu-cultural, destaquen els professionals entrevistats que **alguns trets culturals** d'alguns col·lectius podrien ser obstacles a la integració. Tot i que l'element principal en aquest sentit es conclou en la **generació de prejudicis en la població d'acollida i la manca de consens i participació comuna en una proposta de convivència** que tingui present tots els col·lectius que hi conviuen. Al darrera d'aquesta circumstància se situa la creació de *ghettos* amb persones del mateix origen cultural de col·lectius que no s'integren.

Per últim, es conclou de les dades obtingudes alguns factors socials que estan al darrera de les dificultats per a la integració:

- La **manca de xarxes socials afectives** (la manca de capital social) i **l'encapsulament amb persones de la mateixa comunitat** derivat de processos de socialització primària i espais educatius etnocèntrics i monoculturals.
- La **no competència en habilitats cognitives ni el maneig de la cultura de la societat d'acollida** (bàsicament, el desconeixement de la llengua)
- La resposta **d'acollida negativa per part de la societat d'acollida** associada a **actituds d'aversion i/o estereotips socials** davant la immigració.

En el cas dels primers, aquest aspecte **acaba fent molt més significativa l'experiència de la identitat cultural en detriment del sentiment de pertinença a la comunitat com a ciutadà/ana.**

OBJECTIU 4:

Elaborar propostes afavoridores per a la convivència i la cohesió social, tot donant resposta als elements claus per a la integració identificats.

Aquest objectiu, donada la coincidència amb l'apartat "Propostes d'actuació derivades de la recerca", es desenvolupa en aquest únic apartat per tal d'evitar repeticions i de ressaltar la importància que tenen les propostes educatives d'intervenció provingudes de la recerca.

4.2. LÍMITS DE LA RECERCA

La realitat educativa és diversa, complexa i canviant i per això, el seu estudi està subjecte a límits i obstacles (Latorre, Del Rincón i Arnal, 1996). Aquesta recerca no és cap excepció i per això, ha estat sotmesa a certes limitacions de diferents tipus.

La nostra primera limitació la trobem en l'actualització de les dades. El fet d'haver investigat sobre una realitat dinàmica i canviant com és l'entorn de la immigració i de la educació, així como el fet d'abordar les diferents mesures polítiques subjectes, avui més que mai, a directrius i línies més amples, suposa la necessitat de mantenir una actualització constant respecte a l'objecte d'estudi.

La següent limitació fa referència a les característiques dels subjectes que poden haver afectat els resultats de la investigació tals com: l'origen de l'alumnat, la seva comprensió lingüística dels idiomes oficials a Catalunya, les experiències prèvies (vivències de discriminació, condicionaments familiars, prejudicis de partida, etc.), l'edat, el sexe, etc. Aquesta suma de diferències, poden haver afectat la recollida de dades dels diferents instruments aplicats durant la recerca.

A continuació també ens hem trobat amb alguns límits d'ordre tècnic. El primer es deriva de l'envergadura de la nostra recerca. Al voler realitzar un diagnòstic de tota Catalunya, havíem d'obtenir una mostra suficientment ampla en número i en distribució geogràfica pels diferents instruments aplicats. El fet que aquesta investigació, tot i els recolzaments amb els que s'ha comptat, hagi estat realitzada al llarg d'un sol any, pot haver reduït la quantitat i qualitat de la informació. A aquest element es suma el fet de les dificultats d'accés a la mostra. En diferents ocasions durant el procés, ha estat força complicat accedir als diferents centres seleccionats per

causes més aviat de tipus administratives (demandar permisos previs a l'accés, contactar amb les persones - nexes de cada centre, etc.) que no pas personals, doncs una vegada varem trobar la manera d'accés adequada per cada centre, la resposta a la possibilitat d'aplicació de les diferents mesures de recollida de dades, ha estat, en gairebé tots els casos, positiva.

Una altra gran limitació de tipus tècnic, la trobem en la gran quantitat de dificultats logístiques amb les quals ens hem trobat a l'hora d'aplicar els diferents instruments utilitzats com ara el Qüestionari "*Cohesió social entre joves*" (Palou, 2010). Tot i comptar amb un nombre d'investigadores suficient per assegurar la viabilitat de la recollida de dades proposada en el temps planejat i, essent la trajectòria i l'experiència en recerca intercultural i en diagnòstics en profunditat del Grup de Recerca en Educació Intercultural (*GREDI*), un bon indicador que garanteix l'èxit d'aquests processos de recollida i anàlisi de dades en el temps previst i comptar amb multidisciplinitat de perfils de recerca de l'equip, l'envergadura del projecte ha presentat certes limitacions d'aquest ordre. Així, essent conscients que, generalment, el percentatge de retorn de qüestionaris no és molt elevat, varem prendre una sèrie de mesures com intentar que fos un instrument de fàcil complementació, encarregar-nos de l'aplicació directa en tots els casos que varem poder i portar presencialment les còpies dels qüestionaris en la majoria de la resta de casos. Així, varem distribuir més de 6.000 qüestionaris, se'ns varen retornar 4146 i varem poder analitzar finalment la informació sobre 3.830 casos. L'explicació d'aquesta reducció es troba en que molts qüestionaris havien d'haver estat aplicats però finalment no es varen aplicar per diferents causes com és la manca d'alumnat en el dia programat d'aplicació, imprevistos en el dia a dia del centre, la manca d'aplicació en alguns casos en els que aquesta depenia del centre, etc. Al tractar-se d'un diagnòstic extens i concentrat en un sol any, s'ha hagut de delegar certes aplicacions que no hem pogut controlar.

També de tipus tècnic, una altra limitació de l'estudi es deu a la premor de la duració del projecte. A l'entendre la integració com un procés dinàmic, hagués estat interessant poder realitzar un estudi longitudinal amb el mateix col·lectiu de joves amb el pas del temps. Sabem la dificultat que això implicaria però el valor de tenir informació real sobre el procés d'integració al llarg del temps, ens aportaria molts indicadors dels elements que afavoreixen realment processos d'integració i dels que els dificulten, permetent així, incidir-hi de forma preventiva. Per la mateixa duració del projecte, apareix un altre límit que és la focalització de l'estudi. Durant la recerca s'ha evidenciat que pels joves, les relacions d'amistat són un tema crucial per la seva

integració doncs les relacions establertes amb iguals contribueixen en la creació de les relacions interpersonals i generen sentiment de pertinença a un grup. En el sí d'aquestes relacions els joves expressen les seves opinions, manifesten determinades actituds i s'animen a la presa de decisions guiats per experiències subjectives socialment compartides. El grup d'amics aporta seguretat i reconeixement, alhora que brinda la possibilitat de compartir idees, preocupacions, etc. amb la consegüent satisfacció experimentada al sentir-se "part de" o els desajustaments que representen l'exclusió. Es des d'aquesta premissa que creiem que hagués estat interessant poder realitzar un estudi de xarxes del col·lectiu analitzat per així aprofundir en el tipus de relacions establertes.

Finalment creiem que en cap moment s'han superats els límits quant als aspectes ètics i morals respecte dels adolescents comptant que les repercussions no són, en cap cas, negatives. No creiem tampoc haver deixat mai de banda el respecte a cap dels participants com a éssers humans en la seva integritat, respectant, en les diferents estratègies de recollida d'informació utilitzades tant el tipus de llenguatge com el contingut de les preguntes.

També la confidencialitat ha estat garantida en tot moment, a l'utilitzar un sistema de codis en el buidat de les respostes dels diferents instruments emprats.

V. PROPOSTES D'ACTUACIÓ DERIVADES DE LA RECERCA

Davant de les conclusions extretes en la valoració de les diferents fonts d'informació, presentem a continuació un **recull de propostes o possibles exemples de bones pràctiques** que poden donar llum en el context descrit. En concret, valorem tres grans àrees on agrupar aquestes iniciatives: aspectes que potencien els aspectes relacionals, factors afavoridors dels condicionants a la formació i propostes que milloren l'accés a la igualtat d'oportunitat per als joves migrants.

5.1. Aspectes relacionals

La importància d'una acollida afectiva i efectiva

En clau d'esmoreir els efectes negatius que el xoc cultural té sobre el projecte migratori de l'alumnat, es creu necessària l'elaboració de plans d'acollida a nivell de centre i barri per l'alumnat estranger i les seves famílies.

Per modificar l'imaginari social de la immigració de l'alumnat autòcton cal elaborar propostes que afavoreixin la convivència i la interrelació entre la joventut. Propostes encaminades a fomentar el coneixement de l'entorn i les institucions de la zona poden ser claus per aconseguir una convivència en un espai públic pluralista. Per exemple, accions com l'assignació d'un alumne ja assentat a un alumne recent arribat perquè l'acompanyi les primeres setmanes en el coneixement del centre, les primeres relacions amb altres companys/es i el coneixement de l'entorn més pròxim són pràctiques que ja funcionen i es mostren com a clars afavoridors de la integració de la joventut d'origen estranger.

Els espais de trobada

La creació d'espais i moments de trobada entre el/la jove nascut a Catalunya i el/la jove d'origen estranger és un factor clau per millorar l'imaginari social de la immigració, la convivència intercultural i, en definitiva, per millorar la integració dels i les joves migrants. Aquests espais de trobada, ja poden ser de caràcter més lúdic o més formal, tenen per objectiu fomentar les relacions entre joves nascuts aquí i a fora i de tots aquests amb la comunitat.

Per això, propostes com les accions d'aprenentatge-servei (amb un aprenentatge i un servei a la comunitat inherents), obrir l'escola a activitats socials i culturals o fomentar la participació en el teixit associatiu, són moments ideals per treballar les relacions

socials de forma autèntica.

Existeixen algunes pràctiques que centres educatius del nostre país ja apliquen, com, per exemple, les tutories entre iguals, el Projecte *CICERONE* a l'Hospitalet del Llobregat (es tracta de la creació de la figura d'un guia que acompanyi a un alumne nouvingut en el procés d'incorporació al nou entorn), o el projecte "*vine a casa meva*" que tracta que alumnes d'origen estranger i nascuts aquí passin un cap de setmana a casa d'una família d'una cultura diferent a la pròpia. Aquestes accions que proposen la coneixença en primera persona d'altres persones de cultures diferents, establir-hi vincles afectius efectius per així tombar els prejudicis que malauradament ocupen gran part de l'imaginari social de la immigració.

El treball dels prejudicis

Des de les entrevistes a professionals i els grups de discussió s'ha ressaltat molt la incidència negativa dels prejudicis vers la població migrada. Aquestes influències venen donades, sobretot, dels mitjans de comunicació i de les famílies. L'aportació d'eines que permetin interpretar de manera crítica la informació donada pels mitjans de comunicació i el treball directe amb les famílies pot ser interessant.

A més, el treball en habilitats socials com l'empatia, l'assertivitat, i el coneixement del que realment impliquen els processos migratoris poden ser d'utilitat per a què l'alumnat autòcton es despulli, poc a poc, dels prejudicis envers la immigració.

5.2. Aspectes condicionants de la formació/aprenentatge

Transversalitzar l'educació intercultural

Tal com s'ha vist, l'aplicació i l'elaboració de plans d'entorn i projectes educatius de centre amb una mirada intercultural i la inclusió d'un currículum intercultural en tots els centres i, per tant, el treball transversalitzat de l'educació intercultural afavorirà el coneixement i el contacte entre cultures, la seva convivència efectiva i l'imaginari social de la immigració i, en conseqüència, la integració de l'alumnat d'origen estranger.

Potenciació de l'aprenentatge de la llengua catalana

Segons els diagnòstic efectuat a partir de les entrevistes i dels grups de discussió es va destacar com gairebé element central de les dificultats per a la integració de

l'alumnat d'origen estranger, el desconeixement de la llengua del país receptor.

És per això que les intervencions dirigides a millorar la competència lingüística han de ser un element troncal. La tasca que es realitza des de l'aula d'acollida per proporcionar les primeres eines lingüístiques i de coneixement de la cultura d'acollida es fa indispensable. Tot i això, des d'aquí s'ha detectat la necessitat d'anar més enllà i treballar també a l'aula ordinària amb l'alumnat d'origen estranger. Per exemple, existeixen centres educatius on distribueixen l'alumnat a l'aula de tal manera que es formen parelles lingüístiques entre alumnat autòcton (amb bon domini de la llengua catalana) i alumnat d'origen estranger. Aquest tipus d'iniciatives, a més de treballar la llengua, fomenten les relacions interpersonals interculturals i la construcció d'un imaginari personal de la immigració més positiu i ajustat a la realitat.

Formació del professorat en competències interculturals

La manca de formació en competències interculturals en el professorat ha estat un element comú en algunes de les entrevistes realitzades a professionals. Per part d'aquest col·lectiu es demana una formació en competències interculturals, i, per part del professorat de les aules d'acollida, es creu necessària la formació a través de cursos, seminaris o formacions amb associacions de barri en els aspectes més importants de les cultures de l'alumnat d'acollida per així poder establir relacions més efectives amb l'alumnat.

5.3. Aspectes per a la millora de la igualtat d'oportunitats

Polítiques de proximitat

Redistribució de l'alumnat

Un aspecte clau destacat pels i les professionals entrevistades ha estat la importància de l'elaboració de polítiques de redistribució de l'alumnat migrat, procurant, així, minvar les possibilitats de *ghetització* d'aquest l'alumnat.

La recerca de feina

Facilitar l'accés al mercat de treball amb projectes d'inserció laboral per a joves d'origen estranger sembla ser una altra preocupació dels/les joves i dels/les professionals entrevistats, doncs tots semblen coincidir en les grans dificultats que té aquest col·lectiu per inserir-se al mercat de treball.

Per tant, fruit de les iniciatives de propostes comunes a tots els reptes, es poden establir tres nivells d'actuació per tal de facilitar els processos d'integració de les persones nouvingudes:

Nivell de comunitat

Es considera necessari i convenient crear espais de *coneixement* que permetin l'aprenentatge de la llengua i la cultura del país d'acollida, el context, així com l'accés als serveis dels que es disposa. Paral·lelament, també es creu necessari que aquests espais tinguin una vessant *relacional*; (clubs, lloc d'oci,...), donat que l'aspecte relacional és considerat un factor clau per a la integració (Palou, 2010).

D'altra banda, també s'apunta la necessitat de realitzar una tasca formativa a les famílies vers una ciutadania inclusiva. De la mateixa manera que cal emfatitzar accions conjuntes intercentres, des del treball per a la inclusió social des de les comissions socioeducatives de les escoles, el desenvolupament de projectes per la inclusió social, accions puntuals com ara el treball per eradicar "rumors" i prejudicis vers alguns col·lectius migrats i promoure projectes d'aprenentatge-servei amb l'alumnat estranger com a eina fonamental d'integració a la comunitat. En aquesta línia, i d'acord amb Gentili (2000) i Luque (1995), aquest tipus d'accions impliquen que les comunitats locals, els barris i les ciutats es reconeguin com a espais privilegiats pel desenvolupament d'una ciutadania activa, de participació i implicació.

Nivell institucional

Les propostes que fan referència a aquest àmbit d'intervenció apunten a dos subnivells. Per una banda, les que fan referència a la *promoció d'accions i recursos que s'estan realitzant*; per exemple, cursos i recursos que ja es disposen i que són actualitzats constantment, com ara el curs d'itinerari de l'alumnat nouvingut, els recursos per l'aprenentatge de la llengua, recursos per a la convivència i projectes online com ara *l'eduCAT 2.0* o el projecte *Espurna*.

D'altra banda, les propostes que fan referència a la *creació d'accions i recursos*, com ara el tractament integral de la llengua en totes les àrees curriculars, l'elaboració d'un currículum intercultural, la creació d'una base de dades de bones pràctiques als centres que reculli projectes que ja funcionen exitosament, seminaris permanents dirigits al professorat d'aules d'acollida i suport en la tramitació d'ajudes econòmiques conduents a facilitar projectes d'inserció laboral per tal de possibilitar l'entrada al món

laboral de les persones migrades.

Nivell de centre

Tot i la necessitat i l'interès d'incloure, dins el currículum, aspectes i mirades d'altres cultures (en la línia que el Departament d'Ensenyament proposa també com a tasca pendent), i reforçar el currículum de tutoria en continguts transversals que facin referència als factors que afavoreixen la integració, es destaquen accions relacionades amb posar en contacte a l'alumnat nouvingut amb el seu entorn físic i humà. En aquesta línia, es recomana l'acompanyament, des del centre, a aquest alumnat per conèixer el seu entorn més proper i valorar les oportunitats que els hi ofereix (un primer pas envers projectes d'aprenentatge-servei a la comunitat).

L'altra proposta destacada té a veure amb l'intercanvi d'alumnat estranger amb alumnat autòcton: parelles de conversa, activitats com a persona "convidada" a casa d'un altre company o companya, mentories d'alumnat immigrat amb molt anys de residència amb els nouvinguts...Totes elles, pel fet de ser molt properes, han resultat les més directament profitoses quant a la integració dels nois i noies al treballar, de la manera més vivencial, el coneixement de l'altre, primer pas per al reconeixement posterior i la seva estima (González, 2008).

Finalment, cal destacar, a tall de resum, que les propostes realitzades evidencien una correspondència amb els factors que més afavoreixen la integració (llengua, relacions d'amistats, normes i respecte envers l'altra cultura). No obstant això, i d'acord amb Luna (2010), és necessari que la comunitat es percebi i sigui un espai de desenvolupament del sentiment de pertinença i d'exercici de ciutadania. Per això és imprescindible la creació de propostes d'intervenció que afavoreixin "el sentiment de pertinença comunitari", com per exemple l'aprenentatge-servei.

VI. IMPACTE PREVIST

La complexitat i la pluralitat progressives de la societat catalana ens situa davant el repte de construir a Catalunya, **un model de d'integració de les persones immigrades**, capaç de fer prevaler la idea de **ciutadania resident** (basada en la residència material i en la voluntat de la persona de voler formar part de la comunitat) i **l'acomodació de les persones immigrades en una cultura pública comuna basada en la pluralitat** com dos elements bàsics del projecte social, polític i cultural contemplat en l'actual Pla de ciutadania i Immigració 2009-2012.

Aquesta exigència en el territori català ara mateix troba un marc favorable en les polítiques d'immigració vigents, tan recents com l'esmentat "Pla de ciutadania i immigració 2009-2012", que concreta i fixa les dates de moltes de les propostes del Pacte nacional, i la nova Llei d'Acollida (Llei d'Acollida de les persones immigrades i les retornades a Catalunya, aprovada el 28 d'abril de 2010 pel Ple del Parlament) en tant que normativa integral per a l'acollida de les persones nouvingudes.

Si només tenim en compte aquest marc legal de referència, l'impacte en el territori català és més que evident, doncs s'ha dut a terme el **diagnòstic i les propostes que afavoreixen la socialització de la joventut en la diversitat i sobretot l'exercici de la responsabilitat social en la cultura pública comuna**, per fer efectius els principis d'igualtat i de cohesió social pretesos en ambdós documents. El present projecte pot aportar llum no només de l'estat actual de la integració dels joves migrats i migrades i la resta de joves de Catalunya, sinó també dels aspectes més i menys favorables a aquest procés, de màxim interès tant pels nivells administratius d'àmbit superior com per a la gestió del fet migratori des dels ens locals.

La integració a una cultura pública comuna (objectiu clau del PNI i el Pla de ciutadania i immigració 2009-2012) passa per l'Administració més propera a les persones (en aquest cas, els joves migrats i migrades del municipi), a través de les **polítiques de ciutadania per a la joventut**. Entre els resultats del present projecte destaquem les propostes d'actuació en aquest nivell, bé sigui en clau **d'acollida i coneixement de la llengua i l'entorn com d'integració al teixit social i associatiu del barri o municipi**.

Així, el diagnòstic del **capital social** dels joves migrats i migrades, de les **vies d'ús real per accedir als serveis i entitats** de la comunitat i de les **relacions que estableixen amb el seu entorn social** (el barri, l'institut, i d'altres espais comuns del

teixit esportiu i de lleure, especialment significatius pels col·lectiu jove) han revelat actuacions a arbitrar des dels Ajuntaments per fomentar no només la seva participació en la dinàmica del municipi (consells, processos participatius, associacions...) sinó també el sentiment de pertinença a la comunitat.

Més enllà de la política pública local, l'aplicabilitat del projecte que es presenta també troba un altre encaix en **les polítiques educatives de Catalunya** i, més concretament, en el Pla per a la llengua i la cohesió social. Educació i convivència intercultural (Departament d'Educació, 2007), Dins de les seves línies estratègiques, aquest Pla contempla el reforç de la xarxa estable de l'entorn escolar amb la col·laboració dels diferents serveis i recursos municipals (entitats d'àmbit social, cultural o esportiu), a través d'iniciatives com els Plans Educatius d'Entorn (PEE).

Al llarg del territori català ja s'han anat consolidant nombroses bones pràctiques sobre aquestes experiències amb una especial sensibilitat als sectors socials més desfavorits. Des d'aquesta perspectiva, el projecte que ens ocupa també aporta pautes d'actuació als centres educatius per establir sinèrgies positives d'implicació dels joves migrats i migrades al seu entorn, amb la coresponsabilitat del conjunt d'agents polítics, econòmics i socials per afavorir la seva integració a la cultura pública comuna.

Aquests resultats s'estan difonent en les següents publicacions i accions de divulgació previstes:

- Difusió dels resultats als centres educatius, i entitats participants.
- Enviament de comunicacions a diversos congressos. Actualment estan acceptades:
  - 6a Conferència Joves i Societat a Europa i a la Mediterrània que es dur a terme 7, 8 i 9 de juny - organitzat per la Universitat Autònoma de Barcelona. La comunicació que presentem és: "Els processos de construcció i reconstrucció de les identitats culturals i cíviques de la joventut d'origen estranger a Catalunya".
  - Congrés Internacional Multidisciplinari de Investigació Educativa, 5 i 6 de juliol - organitzat per AMIE (Associació Multidisciplinari en Investigació Educativa). La comunicació que presentem és: "La convivència Intercultural. La mirada de la joventut que vive en Cataluña".

- Publicació dels resultats en revistes d'impacte a nivell nacional i internacional⁹:
  - Revista Infancia y aprendizaje. Article enviat pendent de valoració: “La integración de jóvenes extranjeros en Catalunya”.
  - Revista Temps d'Educació. Article en fase de finalització: “La llengua, el gran puntal de la integració”.
  - Revista de Educación: Article en fase de finalització: “La dimensió identitària de la integració dels joves estrangers a Catalunya”.
  - Article en fase de realització: “Les dimensions per a la integració dels joves estrangers a Catalunya”
  - Article en fase de realització: “Propostes per a la integració de joves estrangers a Catalunya”.
- Participació en la sessió de difusió de resultats organitzada per la pròpia convocatòria ARAFI.
- Participació en la publicació RECERCAT prevista.

---

⁹ Alguns títols són provisionals, donat que encara estan en fase de realització.

VII. REFERÈNCIES

- Alarcón, A et al (2010). *Joves d'origen immigrant a Catalunya. Necessitats i demandes. Una aproximació sociològica*. Barcelona: Col·lecció Estudis 27
- Alegre, M. (2005). *Educació i Immigració: l'acollida als centres educatius*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Aparicio, R. i Tornos, A. (2006). *Hijos de inmigrantes que se hacen adultos: marroquíes, dominicanos, peruanos*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Subdirección General de Información.
- Arroyo, M. (2010). *La lengua en la Integración del Alumnado inmigrante. Estudio de las aulas Aliso en la provincia de Segovia*. Tesis Doctoral. Segovia: Universidad de Valladolid.
- Barbosa, F. (2006). Jóvenes e inmigración en Madrid: espacios de sociabilidad. *Colección de Monografías, 3. Serie Naranja, Estudios Antropológicos*.
- Bardin, L. (1986). Análisis de contenido. Madrid: Akal Universitaria
- Bartolomé, M. (2002). Educar para una ciudadanía intercultural. *Identitat y sociedad. Un reto a la educación intercultural*, 131-161.
- (2001). *Construyendo la ciudadanía europea: modelos, programas e iniciativas*. Revisat el 29 d'octubre de 2011 de: <http://www.uv.es/soespe/Bartolome.htm>
- Bartolomé, M. i Cabrera, F. (2007). *Construcción de una ciudadanía intercultural i responsable. Guía para el profesorado de secundaria*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia y Narcea.
- (2003). Sociedad multicultural y ciudadanía: hacia una sociedad y ciudadanía multiculturales. *Revista de Educación*, número extraordinario Ciudadanía y Educación, 33-57.
- Bartolomé, M. i Marín, M. (2005). Las identidades cívicas i culturales: ejes clave para la construcción de una ciudadanía intercultural. En: Sacavino (Coord.). *Identidades y ciudadanía intercultural. Desafíos para la educación*. Brasil: Río de Janeiro. Publicación en CD
- Bericat, E. (1998). *La integración de los métodos cuantitativo y cualitativo en la investigación social. Significado y medida*. Barcelona: Ariel.
- Bertran, M. (2005). *Finestra Oberta*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Bilbeny, N (2010). *Què vol dir integració? Nouvinguts i establerts a les nacions europees*. Barcelona: La Magrana

- Blanco, M. (2001). *El alumnado extranjero. Un reto educativo. (Experiencia del C.P. Verge del Rosari. Torrevella)*. Madrid: EOS.
- Cachón, L. (2009). En la "España inmigrante": entre la fragilidad de los inmigrantes y las políticas de integración. *Papeles del CEIC*, núm. 45, marzo, 1-35
- Cabrera, F. (2002). Hacia una concepción de la ciudadanía multicultural. En: Bartolomé, M. (Coord.) *Identidad i ciudanía. Un reto a la educación intercultural*, 85-190.
- Carbonell, F. (Coord.) (2000). *Educació i immigració. Els reptes educatius de la diversitat cultural i l'exclusió social*. Barcelona: Mediterrània. Col·lecció Polítiques, 27.
- Carrasco, C. i Riesco, A. (2007) *La construcción de la juventud inmigrante. Transición profesional de jóvenes procedentes de familias inmigrantes*. IX Congreso Español de Sociología. Barcelona.
- Colectivo IOÉ (1996). *La educación intercultural a prueba. Hijos de inmigrantes marroquíes en la escuela*. Madrid: CIDE-MEC.
- (1994). *Marroquins a Catalunya*. Barcelona: Institut Català d'Estudis Mediterranis.
- (1992). *La Immigració Estrangera a Catalunya*. Barcelona: Institut Català d'Estudis Mediterranis.
- Checa, J. i Arjona, A. (2009). La integración de los inmigrantes de "segunda generación".en.Almería. Un caso de pluralismo fragmentado. *Revista Internacional de Sociología*. Vol. 67, Nº 3, Setiembre-diciembre, 701-727.
- Comunicación de la Comisión al Parlamento Europeo, al Consejo, al Comité Económico y Social Europeo y al Comité de las Regiones - *Una política común de inmigración*; COM (2007) 780 final
- De Lucas, J. (2003). La inmigración, como res política. En Chamizo de la Rubia, J. y Yamagne, K. (coord.). *Movimientos de personas e ideas y multiculturalidad*. 193-225. Bilbao: Universidad de Deusto.
- Delgado, M. (1998). *Diversitat i integració*. Barcelona: Empúries.
- Essomba, M. (1998). Què es pot fer des de les entitats juvenils per a la integració dels joves immigrants. *Educar* 22-23, 229-235.
- Etxebarria, F i Elosegui, K. (2010). Integración del alumnado inmigrante: obstáculos y propuestas. *Revista Española de Educación Comparada*, 16, 235-263.
- Fernández Enguita, M., Gaete, J. y Terrén, E. (2008). ¿Fronteras en las aulas? Contacto transcultural y endogamia en las interacciones del alumnado. *Revista*

de Educació, 345. Enero- Abril 2008, 157-181

Freixa, M. (Coord.). (2003). *Estudi sobre el grau d'integració dels immigrants en la província de Barcelona. Segona part*. Barcelona: Departament de Benestar Social.

Fullana, J., Besalú, X. y Vilà, M. (2003). *Alumnes d'origen africà a l'escola*. Girona: CCG Edicions.

Generalitat de Catalunya, Departament d'Acció Social i Ciutadania i Secretaria per a la Immigració. (2010) *Pla de Ciutadania i Immigració 2009-2012*. Catalunya: Generalitat de Catalunya, Departament d'Acció Social i Ciutadania i Secretaria per a la Immigració.

Gentili, P. (coord.) (2000). *Códigos para la Ciudadanía. La Formación Ética como práctica de la libertad*. Buenos Aires: Santillana.

Gervilla, A. (2008). *Familia y Educación familiar. Conceptos clave, situación actual y valores*. Madrid: Narcea.

González, C. (2002). La convivencia con los inmigrantes en la provincia de Barcelona. *La Factoría*, 18, junio-septiembre. Revisat el 08 de gener de 2005 de <http://www.lafactoriaweb.com/articulos/gonzalez18.htm>

González, O. (2008). *Cap a un currículum intercultural a primària. La investigació-acció com a metodologia i la cançó com a desencadenant del canvi*. Tesis doctoral. Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació. Facultat de Pedagogia. Universitat de Barcelona.

Goytisolo, J. y Naïr, S. (2000). El peaje de la vida: integración o rechazo de la emigración en España. Madrid: Aguilar.

Gutiérrez, R., Mato, J. i Miyar, M. (2010). Lengua e inmigración: conocimiento del español e integración de los inmigrantes. En: *Revista del Ministerio de Trabajo e Inmigración. Migraciones Internacionales*. Madrid: Ministerio de trabajo i subdirección de información administrativa y publicaciones.

Herrera, E. (1998). La incorporació d'immigrants a societats d'arribada. En: *Revista catalana de sociologia* 6/97, 23-32.

Krippendorff, K. (2002) Metodología de análisis de contenido. Teoría y práctica. Barcelona: Ediciones Paidós.

Louzao, M. i González, J. (2005). La integración social y educativa del alumnado inmigrante en Asturias. Un estudio de caso. En: *Los premios nacionales de investigación educativa y Tesis Doctorales*, 11 – 41.

Luna, E. (2010). *Del Centro Educativo a la Comunidad: un programa de aprendizaje-servicio para el desarrollo de ciudadanía activa*. Tesis doctoral. Departament de

Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació. Facultat de Pedagogia.
Universitat de Barcelona.

Luque, P. (1995). *Espacios educativos. Sobre la participación y transformación social*.
Barcelona: EUB.

Marin, M. (2005). Identidad y Multiculturalidad. En: Morano (Coord.). *Elogio de la
diversidad: aproximación interdisciplinar al fenómeno de las migraciones*.
Salamanca: Universidad Pontificia de Salamanca.

(2004). Les dinàmiques identitàries en les societats multiculturals postmodernes:
nous reptes per a l'educació. En: *Revista Catalana de Pedagogia*. Vol. 3, 75-92.

(2002). La construcció de la identitat en la època de la mundialització i los
nacionalismos. En: *Identitat y ciudadanía. Un reto a la educación intercultural*,
27-49.

Martínez, J. (2006). Ciudadanía, religión e integración social. En Vidal, F. y Martínez,
J.L. *Religión e integración social de los inmigrantes: La Prueba del ángel*, 64-85.
Valencia: CeiMigra.

Martínez, U. (1997). *La integración social de los inmigrantes extranjeros en España*.
Madrid. Trotta.

Massot, I. (2003). *Jóvenes entre culturas. La construcción de la identidad en contextos
multiculturales*. Bilbao: Desclée De Brouwer.

Moreras, J. (2009). *Actors i representacions. L'associacionisme d'origen marroquí a
Catalunya. Col·lecció Ciutadania i Immigració*, 3, Barcelona: Generalitat de
Catalunya, Departament d'acció social i ciutadania i secretaria per a la
immigració.

Mucchielli, R. (1988) *L'analyse de contenu des documents et des communications*.
Paris: Les Éditions ESF -Entreprise Modeme d'Édition el Librairies Techniques.

(1998). *La escuela y los inmigrantes*. Barcelona: Paidós.

Muñoz, B. (2004). La enseñanza y aprendizaje del español como segunda lengua:
para inmigrantes en contextos escolares. Aspectos metodológicos. *Educación y
futuro: revista de investigación aplicada y experiencias educativas*, Nº 11, 91-
100.

Nair, S. (2001). *La inmigración explicada a mi hija*. Barcelona: Plaza y Janés
Ediciones.

Obin, J. i Obin-Coulon, A. (1999). *Immigration et intégration*. Paris: Hachette

Ortega, L. (2010). *La enseñanza de la lengua en el proceso de integración del
inmigrante*. Memoria de Maestría. Jaén: Universidad de Jaén.

- Palaudàrias, J. (2002). Escola i immigració estrangera a Catalunya: la integració escolar. En: *Papers*, 66, 199 – 213.
- Palou, B. (2010). *La integració de la joventut d'origen magrebí a Catalunya*. Tesi Doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació.
- Palou, B. i Vilà, R. (2010). *La convivència de la joventut en Sant Boi de Llobregat (Barcelona)*. Actas del I Congreso Internacional de Atención a la Diversidad.
- Palou, B.; Rodríguez, M; Vilà, R. (2013). Convivencia y participación de jóvenes en Sant boi de Llobregat (Barcelona). En premsa: *Revista de Educacion*, 361. http://www.revistaeducacion.mec.es/doi/361_142.pdf
- Pavón, M. (2009). *Avaluació participativa d'un programa d'acollida per adolescents en un centre de medi obert*. Tesi Doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació
- Pumares, P. (1996). *La integración de los inmigrantes marroquíes. Familias marroquíes en la Comunidad de Madrid*. Barcelona: Fundació "La Caixa".
- Rodríguez, E. (2010). Una apuesta por la integración. *Revista del Ministerio de Trabajo e Inmigración*. Nº 85, 19 - 29
- Sabariego, M. (2004) La Investigación educativa: génesis, evolución y características. En Bisquerra, R. (coord.) *Metodología de la investigación educativa*. Madrid: La Muralla
- Samper, S.; Moreno, R. i Alcalde, R. (2006). *Polítiques locals d'integració a la província de Barcelona. Actuacions dels serveis municipals davant de les demandes de la població estrangera*. Barcelona: ICPS-CIL i Diputació de Barcelona.
- Schramokowski, B. (2008). El impacto de las relaciones próximas con la población autóctona en el desarrollo de la integración. El caso de los jóvenes inmigrantes en Huelva. En: *Portuaria*, VIII (1), 77 – 92.
- Siguán, M. (2003). *Inmigración y adolescencia. Los retos de la interculturalidad*. Barcelona: Paidós.
- Torrabadella, L. i Tejero, E. (2005). *Pioners i pioneres. Trajectòries biogràfiques de filles i de famílies immigrades a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Torres, F. (2002). La integración de los inmigrantes y algunos de los desafíos que nos plantea. En: De Lucas, J. y Torres, F. (Eds.). *Inmigrantes: ¿cómo los tenemos? Algunos desafíos y (malas) respuestas*, 49-73. Madrid: Talasa Ediciones.

- Vila, I. (2006). Al voltant d'algunes relacions entre l'escola i immigració. En: Silveira, E., Cornelles, Q i Juberías, L (Eds). *Immigració i ciutadania*. Barcelona: Fundació Pere Ardiaca i Secretaria per a la immigració.
- Vilà, R. (2010). La competencia comunicativa intercultural en alumnos de Enseñanza Secundaria de Catalunya. *Segundas lenguas e inmigración en red*, 1(3), 88-108.
- (2004). Es possible avaluar la competència dels adolescents vers la comunicació intercultural? *Temps d'Educació*, 27.
- Villarreal, F. (2009). *Enseñanza de la lengua a Inmigrantes. Estudio de políticas d'integració lingüística en tres païses europeos y retos para el caso español*. Madrid: Subdirección de Información y publicaciones.

ANNEXOS

ANNEX 1: QÜESTIONARI COHESIÓ SOCIAL ENTRE JOVES DE PALOU (2010)

QÜESTIONARI: COHESIÓ SOCIAL ENTRE JOVES

Núm.

Ens interessa recollir la teva opinió sobre un tema tan important com la integració dels jov@s. Per poder fer-ho, trobaràs tot seguit 20 preguntes on, bàsicament, hauràs de posar una o diverses creus o escriure la resposta, segons t'indiqui tot donant la teva sincera opinió. Les respostes serviran per identificar els elements que faciliten o dificulten la cohesió social entre els jov@s.

Institut/Centre: _____

Edat: _____ Curs: _____

Ciutat/poble: _____

Sexe: Masculí Femení

On has nascut? _____

On ha nascut la teva mare? _____

On ha nascut el teu pare? _____

Quant de temps portes vivint a Catalunya?

Menys d'1 any	
De 2 a 5 anys	
De 5 a 10 anys	
Més de 10 anys	

En quins altres llocs has viscut?

Només a Catalunya	
En altres comunitats autònomes	
Altres països	

1. Tu, d'on et sents? .....

Per què?.....

2.- En quines llengües parles:

Amb la teva família?.....

Amb els teus amics o amigues?.....

Al teu Institut?.....

3.- En els últims anys han arribat a Catalunya moltes persones procedents d'altres països. Segons tu, qui pot ser ciutadà o ciutadana d'aquí? (Només pots escollir una casella)

☐	Altres països
☐	Només les persones que han nascut aquí
☐	Totes les persones d'algun país de la Unió Europea
☐	Qualsevol persona, però després de viure aquí uns anys (p. exemple: 4 o 5 anys)
☐	Qui viu i treballa aquí

4.- Indica en quina mesura coneixes aspectes culturals (idioma, costums, música, menjar, etc.) dels següents llocs:

(1= Gens; 2= Molt poc; 3= Alguna cosa; 4= Bastant; 5= Molt)	1	2	3	4	5
De Catalunya					
De la resta d'Espanya					
De la resta d'Europa					
Dels països del Magreb					
Dels EEUU					
D'Latinoamèrica					
D'altres països africans					
De països asiàtics					

5.a) Cal organitzar una campanya de Nadal a l'Institut per a recollir aliments i materials per a un institut d'un altre país que els necessita. Tu, què faries?: (Només pots escollir una casella)

☐	Mai participo en aquest tipus de coses
☐	No hi participo perquè em prendria temps per estudiar
☐	Hi participo si em demanen que ho faci
☐	Sempre m'implico en aquest tipus de causes perquè és important ajudar els altres

5.b) Un company/a de classe et demana que l'ajudis a realitzar un exercici. Què fas?: (Només pots escollir una casella)

☐	Mai ajudo ningú
☐	No l'ajudo perquè em treu temps per a mi
☐	L'ajudo si és el meu amic o amiga
☐	Sempre ajudo les persones amb dificultats

5.c) L'Ajuntament del teu poble vol tirar a terra unes cases habitades per unes famílies per a dotar de nous serveis al barri, i alguns membres de l'associació de veïns decideixen organitzar una manifestació en contra. Tu, què faries?: (Només pots escollir una casella)

☐	Mai participo en aquest tipus de causes
☐	No hi aniria perquè he de fer les meves coses
☐	Només hi aniria si conegués les famílies
☐	Hi aniria perquè no em sembla just

6.- Indica amb quina de les següents afirmacions t'identifiques: (Només pots escollir una casella)

☐	No m'agrada que al meu barri hi visquin persones de diferents cultures a la meua
☐	M'agrada que hi visquin persones de diferents cultures però només d'alguns països, d'altres no
☐	No em fa res que al meu barri hi visquin persones de diferents cultures si cadascú va a la seva
☐	M'agrada que al meu barri hi visquin persones de moltes cultures diferents

7.- De quins països o cultures t'agradaria que fossin les persones que viuen al teu barri?: (Posa una creu a les caselles que consideris)

☐	Llatinoamericanes
☐	Dels països d'Europa de l'Est (de Romania, de Sèrbia, etc.)
☐	D'altres països europeus (França, Itàlia, etc.)
☐	Catalanes
☐	Espanyoles
☐	De països del Magreb (de Marroc, de Tunísia, etc.)
☐	De països asiàtics (Xina, Pakistan, Índia, etc.)
☐	De sud i centre d'Àfrica (Guinea, Sierra Leona, etc.)
☐	Gitanes

8.- Què opines que al teu centre l'alumnat sigui de diferents països?: (Posa una creu a les caselles que consideris)

	Desperta el nostre interès per conèixer altres cultures
	Hi ha més baralles entre els joves
	Ens fa persones més comprensives
	Hi ha més problemes de disciplina

9.- Què opines de fer treballs en grup amb companys o companyes de diferents països? (Posa una creu a les caselles que consideris)

	Les visions diferents enriqueixen el treball
	La qualitat dels treballs és més baixa
	Els debats són més interessants
	Costa més entendre's per treballar

10.- Formes part d'alguns dels següents grups? (Posa una creu a les caselles que consideris)

	De teatre
	De dansa
	De música
	D'esport
	Excursionista
	Altres (especificar) .....

11.- En quines de les següents activitats del teu institut participes o has participat?: (Posa una creu a les caselles que consideris)

	Presentar-se com a delegat/da de curs
	Intervenir i donar propostes a les assemblees de classe
	Formar part del consell escolar
	Assistir a les activitats que organitza el Centre fora de l'horari de classe
	Col·laborar en accions solidàries que organitza l'Institut (campanyes de Nadal, el dia de la pau, etc.)
	Participar en accions de protesta o denúncia social organitzades des de l'escola (al carrer, cartes a diaris, etc.)

12.- De quins països són:

- Els teus amics o amigues de l'Institut?.....
- Els teus amics o amigues d'altres llocs?.....
- Les persones amb les que et relaciones del teu barri?.....
- .....

13.- Indica si estàs d'acord o no amb cadascuna de les següents afirmacions: (Posa una creu en les caselles que consideris)

La convivència amb persones d'altres cultures...	D'acord	En desacord
Fa a la gent del barri més oberta		
És més divertida		
Porta molts problemes per entendre's		
Permet conèixer altres cultures		
Canvia els nostres costums		
Provoca més conflictes en el dia a dia		
Facilita que aprenguem altres idiomes		
No m'agrada. Estem millor si totes les persones són de la mateixa cultura		
Ens fa més comprensius i tolerants		
Fomenta més delinqüència		

14.- De quins dels següents llocs et sents ciutadà o ciutadana?: (Posa una creu a les caselles que consideris)

☐	De la ciutat, poble o barri en el que vius
☐	De Catalunya
☐	D'Espanya
☐	Del lloc on has nascut
☐	D'altres llocs (Europa, Llatinoamèrica, Àfrica, etc.)
☐	De cap lloc
☐	No ho sé, no m'ho he plantejat

15.- Quins dels següents aspectes consideres importants per a sentir-te ciutadà o ciutadana d'un lloc?: (Posa una creu en les caselles que consideris)

☐	Parlar la llengua (o llengües) oficial del lloc
☐	Conèixer les institucions (ajuntament, associacions...) d'aquell lloc
☐	Tenir amistats del lloc
☐	Seguir les normes i costums (festes, tradicions, etc.) d'aquell lloc
☐	Participar en associacions culturals, esportives, d'oci..., d'aquell lloc
☐	Implicar-se en activitats que ajudin a solucionar els problemes del lloc
☐	Ser respectat per les altres persones d'aquell lloc

16.- Assenyala els diferents costums i formes de viure amb les quals t'identifiques: (Només per l'alumnat estranger)

	País d'Origen	D'aquí
Per mi és important seguir les normes i conductes de...		
Estic d'acord amb les creences religioses majoritàries de...		
M'agrada la manera de ser de les persones de...		
Opto pel menjar típic de ...		
Escullo la forma de vestir de...		
Segueixo les celebracions populars de...		
Prefereixo la música de...		
M'agrada més l'art de...		
Opto per formar parella amb una persona de...		

17.a) Et sents integrat a l'institut, al centre, al teu barri, al poble, amb les teves amistats, etc.? Per què?

17.b) Creus que les persones d'origen estranger que tu coneixes estan integrades a, a l'institut, al centre, al barri, a la ciutat, al poble, etc.? Per què?

18. a) Quins elements creus que ajuden les persones d'origen estranger a integrar-se aquí? (coneixement de la llengua, relacions d'amistat, compliment de les normes de convivència, etc..)

18.b) Quins elements creus que dificulten que les persones d'origen estranger s'integrin aquí? (desconeixement de la llengua, manca de relacions d'amistat, incompliment de les normes de convivència, etc.)

19.a) Què penses sobre les persones d'origen estranger que viuen aquí?

19.b) Què et sembla que pensen, en general, les persones d'aquí sobre les persones d'origen estranger?

20. Com et sembla que actua la societat amb les persones d'origen estranger?

Gràcies per les teves respostes

ANNEX 2: GUIÓ PER ALS GRUPS DE DISCUSSIÓ AMB JOVES

OBJECTIUS GENERALS:

- Aprofundir en els **aspectes identificats a través de l'estudi per enquesta que faciliten i dificulten el procés d'integració dels joves immigrants** des de la seva experiència personal i la dels joves autòctons.
- Avançar en la **proposta de nous coneixements en clau d'eines, iniciatives i polítiques públiques d'intervenció** davant el repte d'afavorir la integració d'aquest col·lectiu de joves immigrants i cohesionar una societat pluralista catalana.

BLOC I. PERCEPCIÓ SOBRE LA INMIGRACIÓ I LA CONVIVÈNCIA INTERCULTURAL

- 1- Què penseu sobre **l'arribada de persones immigrades els últims anys a Catalunya?** (en el cas dels col·lectius migrats, preguntar els motius i els autòctons, quina valoració en fan)
- 2- La diversitat cultural és una realitat que l'observem a tot arreu: a l'institut, al barri, a la societat en general. Vosaltres la viviu cada dia a l'institut, expliqueu-me: **com és la relació que teniu amb companys i companyes que tenen referents culturals diferents als vostres?** (fer atenció a l'experiència diferenciada dels immigrants i dels autòctons).
- 3- La convivència amb persones d'altres cultures pot tenir ventatges i també comporta algun inconvenient. Expliqueu-me la vostra experiència: quins són els **beneficis que us ha aportat tenir amics i amigues de procedències diverses?** (fer atenció a les diferències entre els perfils) I, al revés, aquesta convivència amb persones d'altres cultures **us ha portat algun conflicte o alguna dificultat?** (idem) En cas afirmatiu, **com l'heu resolt?**
- 4- Llavors, quan **compartiu activitats i conviuu bé amb els companys i companyes d'altres cultures, perquè passa?** Què feu i com ho feu? On es donen aquests espais?

BLOC II. EL PROCÉS D'INTEGRACIÓ. ELEMENTS AFAVORIDORS I NO AFAVORIDORS.

- 5- Ara imagineu-vos que sou el president del govern i heu de fer coses perquè les persones immigrades se sentin integrades a aquesta societat: **què cal fer? I com ho faríeu?**
- 6- Tornant a la vostra experiència,
  - a) (només per a l'alumnat immigrant)
    - Els nois i noies que heu migrat, **què us ha ajudat o us estar ajudant** encara més **a sentir-vos integrats a l'institut, al barri i a la societat en general?** (motivar-los perquè parlin tots i expliquin la seva experiència;
    - A partir aquí, preguntar per **perquè els ha ajudat?** (argumentar-ho; si l'alumnat no diu res, en aquest punt es pot orientar la resposta en les dimensions de la identitat que han aparegut com a més rellevants: la llengua, l'adaptació a l'entorn, les xarxes socials...

- **com i on han trobat aquesta facilitat?** (que diguin les vies de coneixement o els recursos que tenen per accedir a aquests aspectes afavoridos) i
  - **què cal per seguir fruit d'aquests aspectes afavoridors** (ells i qualsevol persona amb la mateixa necessitat).
- b) (pels nois i noies autòctons)
- Les persones que teniu amic immigrants i sou d'aquí, **esteu d'acord amb el diuen els vostres companys?**
  - **què penseu que afavoreix més que els joves d'altres cultures es sentin integrats o integrades?**
  - **I què podeu fer res vosaltres per facilitar-los-ho?** (animar a que proposin coses a fer per ells mateixos i també des de l'institut.
- 7- Fins ara hem parlat dels aspectes positius, que afavoreixen la integració. Si ara ens centrem en els aspectes que la dificulten,
- a) (només per l'alumnat immigrant)
- Els nois i noies que heu migrat, **què us ha dificultat o us estar dificultant** encara més **sentir-vos integrats a l'institut, al barri i a la societat en general?** (motivar-los perquè parlin tots i expliquin la seva experiència;
  - **Perquè?** (argumentar-ho; si l'alumnat no diu res, en aquest punt es pot orientar la resposta en les dimensions de la identitat que han aparegut com a més rellevants: l'imaginari social negatiu sobre la immigració, percepció cultural negativa...)
- b) (pels nois i noies autòctons)
- Les persones que teniu amic immigrants i sou d'aquí, **esteu d'acord amb el diuen els vostres companys?**
  - **Què penseu que dificulta més que els joves d'altres cultures es sentin integrats o integrades?**
  - **Què us sembla que es pot fer des de la societat que els acull (des de l'institut, el barri) per evitar aquestes dificultats?**
8. Entre tots i totes, arrel del que hem anat parlant, **quines coses són importants per millorar la integració dels joves migrants i migrades a l'institut, el barri i a la societat en general?**

ANNEX 3: SISTEMA DE CATEGORIES DELS GRUPS DE DISCUSSIÓ

I. ASPECTES AFAVORIDORS PER A LA INTEGRACIÓ (AFAINT). Aspectes que els joves, tant migrats com a autòctons, assenyalen com a afavoridors per a la integració.

- 1.1. Aspectes afavoridors de la dimensió cognitiu-cultural (**AFAINTCOG**). (El coneixement de la llengua i de la cultural del país d'acollida, els valors polítics i culturals, les creences religioses, els estils de vida).
- 1.2. Aspectes afavoridors de la dimensió social (**AFAINTSOC**). (La identitat de les relacions familiars, el contacte amb els membres de la pròpia comunitat i/o barri, les relacions d'amistat, la vinculació amb associacions com a clubs, ONGs..., vies de participació).
- 1.3. Aspectes afavoridors de la dimensió identitària (**AFAINTIDE**). (La percepció subjectiva de pertinença (nacional o ètnica), les actituds dels migrats envers la societat d'acollida i d'aquest vers ells, la classe i el grau d'identificació amb la societat d'acollida, l'orientació de la societat d'acollida vers les relacions interculturals).
- 1.4. Aspectes afavoridors des del centre obert (**AFAINTCENTRE**). Aspectes afavoridors per a la integració per part del centre obert.

II. ASPECTES DESFAVORIDORS PER A LA INTEGRACIÓ (DESAINT). Aspectes que les joves, tant migrats com a autòctons, assenyalen com a desfavoridors o dificultadors per a la integració.

- 2.1. Aspectes desfavoridors de la dimensió cognitiu-cultural (**DESAINTCOG**)
- 2.2. Aspectes desfavoridors de la dimensió social (**DESAINTSOC**)
- 2.3. Aspectes desfavoridors de la dimensió identitària (**DESAINTIDE**)

III. IMAGINARI I PROJECTE MIGRATORI (IMAPROM). Expectatives i motius que porten els processos migratoris (des de la doble vessant: joves migrats i autòctons).

IV. PERCEPCIÓ DE LA IMMIGRACIÓ (PERIM). Impressió que tenen els joves, tant migrats com a autòctons, de la immigració.

V. CONVIVÈNCIA EN L'ESPAI PÚBLIC PLURALISTA (al centre, al barri) (CONV)

- 5.1. Tolerància (**CONVTOL**). Acceptació molt passiva.
- 5.2. Rebuig (**CONVREB**)
- 5.3. Reconeixement i acceptació (**CONVREC**)
- 5.4. Interès per falta de coneixement (**CONVINT**)

VI. VALORACIÓ DE LA CONVIVÈNCIA INTERCULTURAL (VALCONV)

- 6.1. Aspectes personals i externs (centre, barri, família, amics...) que assenyalen per afrontar positivament la convivència intercultural (**VALCONV+**)
- 6.2. Aspectes importants que dificulten la convivència intercultural. (**VALCONV-**)
- 6.3. Valoració dels efectes de la convivència intercultural (per part dels joves migrats i autòctons): experiències viscudes (**VALCONVEF**)

VII. PROPOSTES D'INTERVENCIÓ (PI). Propostes que fan el joves migrats i autòctons per tal de facilitar un òptima integració.

ANNEX 4: GUIÓ D'ENTREVITES AMB ELS/LES PROFESSIONALS D'ÀMBITS SOCIALS I EDUCATIUS

OBJECTIUS:

- **Analitzar la tasca** que els professionals porten a terme amb els joves per veure la seva incidència en el procés d'integració d'aquests joves.
- Conèixer **els aspectes més afavoridors i menys afavoridors que des de l'experiència amb els joves destaquen per tenir més impacte el seu procés d'integració.**
- **Obtenir propostes per millorar aquest procés** a partir de l'experiència viscuda per aquests professionals

DADES SOBRE L'ENTREVISTAT

- Càrrec i funció professional
  - Experiència en aquest àmbit
  - Formació de referència
  - Trajectòria professional
1. Em podries explicar **en què consisteix la teva tasca o la teva intervenció** amb els joves migrats?
  2. Entre els objectius que persegueix, **contempleu el fomentar la seva integració** al centre, al barri o al seu entorn social?
    - 2.1. En **cas afirmatiu, com ho treballeu? Què feu** per fomentar-la?
    - 2.2. En **cas negatiu, per què? Consideres rellevant fer-ho?**
  3. Si et pregunto **què vol dir integrar als joves migrats**, des de la teva experiència professional, què em diries?
  4. Com valoraries **el grau d'integració actual d'aquests joves** al centre, al barri i al seu entorn social més proper?
  5. Podries destacar **algunes diferències en els processos i en el grau d'integració d'aquests joves respecte als seus iguals autòctons?**
    - 5.1. En cas afirmatiu, **a què creus que poden ser degudes?**

6. I d'acord amb les diferències grupals (procedència cultural, classe social, gènere...), existeixen **diferències en els processos i en el grau de d'integració d'aquests joves?** Podries identificar **patrons específics** segons aquestes diferències?
7. Ara parlem dels **factors d'integració** que estan a la base del **com integrar aquest col·lectiu**. A l'estudi per enquesta que hem efectuat dins el projecte, les dades ens permeten concloure que **l'aprenentatge i l'ús de la llengua catalana, les relacions d'amistats i el compliment i el respecte per les normes de convivència** són els tres aspectes funcionals més importants que pels enquestats faciliten la integració dels joves migrants. Què en penses tu: **hi estàs d'acord? Afegiries d'altres factors** per la seva integració que consideris rellevants?
8. I, en l'extrem oposat, quins són **els aspectes que destacaries com a més dificultosos per la integració dels joves migrants** en el seu entorn escolar i social?
9. Quines **bones pràctiques** podries aportar/compartir des de la teva pròpia experiència per **avançar en la millora de la integració dels joves migrants?** Per exemple, quins suggeriments faries en clau de: projectes d'intervenció, recursos i materials pràctics, polítiques públiques (socials, educatives...), normatives de convivència, d'altres vessants que consideris importants.
10. Més enllà de les anteriors, assenyalaries alguna **experiència que t'agradaria i voldries portar a terme** perquè creus que també serien exitoses pel mateix propòsit? (i que potser no has pogut fer per manca de temps, suports personals, econòmics, espais...)

ANNEX 5: SISTEMES DE CATEGORIES DE LES ENTREVISTES

---

1. TASQUES D'INTERVENCIÓ PER ASSOLIR LA INTEGRACIÓ (TASINT)

Accions personals o externes (institució, barri, administracions) que els professionals assenyalen que s'estan portant a terme per tal de facilitar la integració.

2. CONCEPTE D'INTEGRACIÓ (CONCINT)

Concepte d'integració que expressen els professionals.

3. PERCEPCIÓ DE LA IMMIGRACIÓ (PERIM)

Impressió que tenen els professionals de la immigració

4. IMAGINARI I PROJECTE MIGRATORI (IMAPROM)

Motius i expectatives del procés migratori expressats pels professionals

5. VALORACIÓ DELS PROCESSOS DEL GRAU D'INTEGRACIÓ: Valoració positiva o negativa del grau d'integració (VALGINT)

5.1 Actituds i aspectes que els professionals assenyalen com a semblants a tots els joves, independentment del lloc d'origen. **(VALGINTSEM)**

5.2 Actituds rellevants que els professionals assenyalen com a diferents i que depenen de diferències grupals (procedència, edat, gènere, classe social...). **(VALGINTDIF)**

6. ASPECTES AFAVORIDORS PER A LA INTEGRACIÓ (AFAINT)

6.1 Aspectes afavoridors de la dimensió estructural (AFAINTEST)

Aspectes normatius de la integració (situació legal, l'estatus dins dels sistemes d'educació i qualificació, posició dins del mercat de treball, recursos econòmics, l'accés a l'habitatge...)

6.2 Aspectes afavoridors de la dimensió cognitiva-cultural (AFAINTCOG)

(El coneixement de la llengua i de la cultural del país d'acollida, els valors polítics i culturals, les creences religioses, els estils de vida)

6.3 Aspectes afavoridors de la dimensió social (AFAINTSOC)

(La identitat de les relacions familiars, el contacte amb els membres de la pròpia comunitat i/o barri, les relacions d'amistat, la vinculació amb associacions com a clubs, ONGs..., vies de participació)

6.4 Aspectes afavoridors de la dimensió identitària (AFAINTIDE)

(La percepció subjectiva de pertinença (nacional o ètnica), les actituds dels migrants envers la societat d'acollida i d'aquest vers ells, la classe i el grau d'identificació amb la societat d'acollida, l'orientació de la societat d'acollida vers les relacions interculturals).

7. ASPECTES DESFAVORIDORS PER A LA INTEGRACIÓ (DESFAINT)

- 7.1 Aspectes desfavoridors de la dimensió estructural (**DESFAINTEST**)
- 7.2 Aspectes desfavoridors de la dimensió cognitiva-cultural (**DESFAINTCOG**)
- 7.3 Aspectes desfavoridors de la dimensió social (**DESFAINTSOC**)
- 7.4 Aspectes desfavoridors de la dimensió identitària (**DESFAINTIDE**)

8. PROPOSTES D'INTERVENCIÓ (PI)

Propostes d'intervenció que fan els professionals per tal de facilitar la integració